

Rechtspraak in Nederland
2005

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek, Facilitair Bedrijf

Druk

OBT bv, Den Haag

Omslag

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel. 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)

Fax: (070) 337 59 94

Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Fax: (045) 570 62 68

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen, 2006.

Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

Bronvermelding is verplicht.

Prijzen zijn excl. administratie- en verzendkosten.

Prijs: € 20,25

ISBN 10: 90 357-19522

ISBN 13: 978-90-357-1952-1

ISSN: 1566-7634

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2004–2005	= 2004 tot en met 2005
2004/2005	= het gemiddelde over de jaren 2004 tot en met 2005
2004/'05	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enzovoort, beginnend in 2004 en eindigend in 2005
1994/'95–2004/'05	= boekjaar enz., 1994/'95 tot en met 2004/'05

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoud

Inleiding	7
Samenvatting en kerncijfers	9
1. Organisatie van de rechtspraak	13
1.1 Het recht	13
1.2 Rechterlijke organisatie	14
1.2.1 Rechtbank	15
1.2.2 Gerechtshof	16
1.2.3 Hoge Raad	17
1.2.4 Raad voor de rechtspraak	17
2. Burgerlijke rechtspraak	21
2.1 Algemeen	21
2.2 Procedure	21
2.2.1 Dagvaardingsprocedure	22
2.2.2 Verzoekschriftprocedure	24
2.2.3 Uitspraak	25
2.3 Rechtbank, sectoren kanton en civiel	26
2.4 Gerechtshof	31
2.5 Hoge Raad	32
2.6 Capita selecta: Echtscheidingsprocedures	33
3. Bestuursrechtspraak	41
3.1 Algemeen	41
3.2 Procedure bij de bestuursrechter	42
3.2.1 Rechtbank, sector bestuursrecht	43
3.2.2 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	47
3.2.3 Centrale Raad van Beroep	47
3.2.4 College van Beroep voor het Bedrijfsleven	51
3.3 Procedure bij de belastingrechter	52
3.3.1 Belastingkamers van het gerechtshof	52
3.3.2 Belastingkamer van de Hoge Raad	53
3.4 Enkele bijzondere procedures	54
3.5 Capita selecta: Omzetbelasting	56

4. Strafrechtspraak	61
4.1 Algemeen	61
4.1.1 Van delict tot strafzaak	61
4.1.2 Personen en functionarissen	61
4.1.3 Procedure	63
4.1.4 Geregistreerde criminaliteit (politie en Koninklijke Marechaussee)	64
4.1.5 Wet Mulder en Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB)	65
4.2 Kantonstrafzaken	67
4.2.1 Inschrijvingen kantonstrafzaken bij het openbaar ministerie	67
4.2.2 Afdoeningen kantonstrafzaken door het openbaar ministerie	68
4.2.3 Afdoeningen kantonstrafzaken door de rechtbank (sector kanton)	70
4.3 Rechtbankstrafzaken	71
4.3.1 Inschrijvingen rechtbankstrafzaken bij het openbaar ministerie	71
4.3.2 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie	73
4.3.3 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechtbank (sector straf)	73
4.4 Hoger beroep en cassatie	79
4.5 Enkele bijzondere procedures	80
4.6 Capita selecta: Seponering door het openbaar ministerie	84
 5. Financiën en personeel	 89
5.1 Uitgaven en inkomsten	89
5.2 Samenstelling van de uitgaven	92
5.3 Personeel	92
5.4 Capita selecta: De waardering van de rechtspraak door de klanten	95
 Begrippenlijst	 103
 Bronbeschrijving	 115
 Aan de publicatie Rechtspraak in Nederland 2005 werkten mee	 117

Inleiding

Rechtspraak

Informatie over rechtsbescherming en veiligheid in het algemeen en rechtspraak in het bijzonder is van belang voor de maatschappij. De rechtspraak in Nederland is een onderwerp dat vrijwel altijd in de belangstelling staat. Doelgroep voor de informatie zijn het onderwijs, de beroepsgroepen op het gebied van juridische organisatie en dienstverlening in brede zin, evenals bestuur, beleid en wetenschap.

Begin 2000 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek voor het eerst een grote hoeveelheid statistische gegevens van de meest belangrijke vormen van rechtspraak in één publicatie, *Rechtspraak in Nederland*, samengebracht (over het jaar 1999). Deze editie is de zesde in deze reeks en verstrekt nieuwe informatie tot en met het verslagjaar 2005.

Na een algemene inleiding over de organisatie van de rechtspraak en recente (hoofdstuk 1) worden achtereenvolgens de burgerlijke rechtspraak (hoofdstuk 2), de bestuursrechtspraak (hoofdstuk 3) en de strafrechtspraak (hoofdstuk 4) beschreven. Dit boek behandelt de uitkomsten van de ingeschreven en de afgedane zaken bij de meeste algemene en een aantal bijzondere rechtsprekende colleges. Hoofdstuk 5 besteedt aandacht aan de financiële en personele aangelegenheden inzake rechtspraak. Verder zijn een begrippenlijst, bronbeschrijving en auteursinformatie opgenomen.

Cijfers over rechtspraak

De basisgegevens voor de cijfers worden veelal elektronisch afgetapt bij de griffies en parketten van rechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad. Daarnaast ontvangt het CBS gegevens van veel bijzondere colleges en in sommige gevallen worden data aan bestaande publicaties ontleend. De informatie over het personeel en de financiering van de rechtspraak zijn aangeleverd vanuit de Raad voor de rechtspraak.

Het vervolg van dit boek geeft cijfermatig inzicht in de rechtspraak in Nederland op de drie traditionele hoofdterreinen van het recht. Het biedt een overzicht van de zaken die jaarlijks bij de griffies van de diverse rechtscolleges (en voor het strafrecht bij het parket van het openbaar ministerie) worden aangeboden.

Deze publicatie behandelt in beginsel de hoofdlijnen van de rechtspraak in Nederland. Specifieke terreinen in de marge van de rechtspraak (zoals militair strafrecht) komen niet of slechts zijdelings ter sprake. De cijfers in deze editie bestrijken in principe de periode 1995–2005 (exclusief 1996, 1997, 1998 en 1999). Informatie over de verslagjaren 1985, 1990, 1996, 1997, 1998 en 1999 is opgenomen in verschillende eerdere edities van *Rechtspraak in Nederland*.

Meer informatie...

Aanvullende informatie (meer details, andere periodes) is, indien beschikbaar, op aanvraag te verkrijgen of te raadplegen in papieren of elektronische publicaties van het CBS. Inlichtingen hierover kunt u krijgen bij de infoservice van het CBS (e-mail infoservice@cbs.nl of telefoon 0900 0227 / € 0,50 per minuut). Op de CBS website (<http://www.cbs.nl>) zijn statistische gegevens te vinden, onder andere over het thema Rechtsbescherming en veiligheid, waaronder de rechtspraak en verwante onderwerpen, in de gratis te raadplegen online databank *StatLine*. Een handleiding voor het raadplegen van StatLine en het gebruik van de data van het thema Veiligheid en recht staat op de CBS-internetsite. De bijgaande link geeft direct toegang tot de StatLine-themakoeplet met links naar de diverse thema's in StatLine: <http://statline.cbs.nl>. Hier is ook een uitleg te vinden over het zoeken van informatie op StatLine. De CBS-bibliotheken in Voorburg en Heerlen en de grote algemene bibliotheken beschikken over alle CBS-publicaties. Bovendien is deze publicatie via de website van het CBS te downloaden als pdf-bestand.

Samenvatting en kerncijfers

Algemeen

Nederland telt 19 rechtbanken, vijf gerechtshoven en één Hoge Raad. Daarnaast zijn er diverse bijzondere (bestuursrechtelijke) colleges zoals de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het Bedrijfsleven en de Raad van State. De cijferreeksen in dit boek over de rechtspraak in Nederland beslaan in beginsel de periode van verslagjaar 1995 tot en met het laatst beschikbare jaar, 2005. De omvangrijke organisatorische verandering van de rechterlijke macht in Nederland per 1 januari 2002 is in de gegevens terug te vinden. In deze publicatie is aangesloten bij de meest actuele indeling van de diverse onderdelen van de rechterlijke organisatie.

Burgerlijk recht

Bij de rechters van de sector kanton van de rechtbanken zijn in 2005 692 duizend civiele zaken ingediend, iets meer dan in 2004. In 2005 zijn bij de sector civiel bijna 204 duizend zaken ingeschreven. Dit aantal lag in 2004 nog op ruim 200 duizend. Bij beide sectoren gaat het om zowel dagvaardingsprocedures als verzoekschriftprocedures.

Het aantal afdoeningen bij de sector kanton bedroeg in totaal bijna 612 duizend zaken (eindvonnissen en eindbeschikkingen). In 2004 lag dit aantal op bijna 589 duizend zaken. Bij de sector civiel nam het aantal afgedane zaken toe van bijna 170 duizend in 2004 tot bijna 173 duizend zaken in 2005.

Bestuursrecht

De diverse bestuursrechtelijke colleges hebben in 2005 in bijna 66 duizend zaken een uitspraak gedaan, een lichte toename ten opzichte van 2004. De meeste uitspraken zijn gedaan door de sectoren bestuursrecht van de rechtbanken: ruim 40 duizend uitspraken in 2005.

Strafrecht

In 2005 zijn bij het openbaar ministerie (OM) ruim 289 duizend kantonstrafzaken ingeschreven en 267 duizend rechtbankstrafzaken. In 2004 lagen deze aantallen nog op ruim 300 duizend en 274 duizend zaken.

Een deel van de ingeschreven kantonstrafzaken en rechtbankstrafzaken doet het OM zelf af door middel van bijvoorbeeld transactie of sepot. De overige zaken komen in beginsel voor de rechter. De kantonrechter heeft in 2005 ruim 165 duizend zaken afgehandeld, een lichte afname ten opzichte van 2004. In 2005 zijn, net als in 2004, ongeveer 133 duizend rechtbankstrafzaken door de rechter afgedaan, waarvan bijna 94 procent met een schuldigverklaring.

Financiën en personeel

De uitgaven aan openbaar ministerie en rechtspraak samen bedroegen in 2005 bijna 1,3 miljard euro. Het aandeel van het openbaar ministerie in deze uitgaven bedroeg in 2005 bijna 40 procent en dat van de rechtspraak ruim 60 procent. De reële uitgaven aan openbaar ministerie en rechtspraak (dat wil zeggen: de uitgaven gecorrigeerd voor inflatie) bedroegen bijna 80 euro per hoofd van de bevolking in 2005. De geïnde griffierechten bedroegen in 2005 ongeveer 162 miljoen euro. Zij dekken daarmee circa 20 procent van de kosten van de rechtspraak. In dit opzicht zijn er nauwelijks veranderingen ten opzichte van 2004. De personeelssterkte van openbaar ministerie en rechtspraak tezamen is gestegen van ruim 13,5 duizend arbeidsjaren in 2004 tot bijna 13,8 duizend arbeidsjaren in 2005.

Kerncijfers

In het onderstaande kerncijferoverzicht staat een aantal belangrijke basisgegevens over de afdoeningen van zaken in de Nederlandse rechtspraak. De nadere uitwerking en detaillering van deze totalen zijn te vinden in de afzonderlijke hoofdstukken over burgerlijk recht (hoofdstuk 2), bestuursrecht (hoofdstuk 3), strafrecht (hoofdstuk 4) en personeel en organisatie (hoofdstuk 5).

Naast de algemene hoofdstukken zijn in deze uitgave thema-artikelen opgenomen, die aansluiten bij de desbetreffende hoofdstukken. De artikelen zijn geleverd door diverse auteurs en betreffen de volgende onderwerpen:

- Echtscheidingen
- Omzetbelasting
- Seponering door het openbaar ministerie
- De waardering van de rechtspraak door de klanten

Kerncijfers Rechtspraak in Nederland

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Burgerlijk recht (afdoeningen)							
Dagvaardingsprocedures							
Rechtbanken, sector kanton	215,7	235,4	254,7 ¹⁾	255,6 ¹⁾	318,8 ¹⁾	382,3 ¹⁾	398,3 ¹⁾
Rechtbanken, sector civiel	34,8	30,2	29,2 ¹⁾	30,4 ¹⁾	32,0 ¹⁾	34,6 ¹⁾	32,7 ¹⁾
Gerechtshoven	3,3	3,2	3,4 ¹⁾	3,5 ¹⁾	3,9 ¹⁾	4,3 ¹⁾	4,7 ¹⁾
Hoge Raad	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3
Verzoekschriftprocedures							
Rechtbanken, sector kanton	149,4	129,1	145,6 ¹⁾	178,8 ¹⁾	201,8 ¹⁾	206,2 ¹⁾	213,4 ¹⁾
Rechtbanken, sector civiel	94,1	100,5					
Rechtbanken, sector civiel		113,6 ¹⁾	121,2 ¹⁾	123,1 ¹⁾	126,4 ¹⁾	135,2 ¹⁾	140,2 ¹⁾
Gerechtshoven	3,1	3,1	3,0 ¹⁾	3,5 ¹⁾	3,9 ¹⁾	4,5 ¹⁾	5,4 ¹⁾
Hoge Raad	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Bestuursrecht (uitspraken²⁾)							
Rechtbanken, sector bestuursrecht ³⁾	57,9	29,1	29,8	30,1	33,1	35,4	40,1
Centrale Raad van Beroep	4,2	4,7	5,1	5,5	5,3	5,7	5,7
Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak	11,9	4,9	5,9	7,2	8,3	9,8	10,0
Gerechtshoven (belastingkamer)	10,9	8,8	9,5	11,4	12,0	10,1	8,3
Hoge Raad (belastingkamer)	0,7	0,8	0,7	0,7	1,0	1,0	. ⁷⁾
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	0,9	0,7	0,9	1,0	1,0	1,0	0,9
Strafrecht (afdoeningen)							
Openbaar Ministerie							
kantonstrafzaken	248,3	144,5	94,7	89,3	130,1	140,1	123,7
rechtbankstrafzaken	147,5	118,4	115,5	120,7	128,7	127,7	123,0
Beschikkingen CJIB ⁴⁾ (Wet Mulder)	3 263,8	7 794,0	9 203,1	9 536,9	10 570,0	10 372,7	10 977,4
Rechter in eerste aanleg							
kantonstrafzaken (bij de sector kanton)	124,7	87,6	90,1	108,5	135,6	174,1	165,4
rechtbankstrafzaken (bij de rechtbank) ⁵⁾	102,3	111,0	112,0	116,8	134,6	133,2	132,6
Rechter in hoger beroep							
kantonstrafzaken ⁶⁾	5,2	4,8	4,8	.	.	.	.
rechtbankstrafzaken (bij het hof)	9,7	.	.	.	.	.	.
Rechter in cassatie (bij de Hoge Raad)	2,6	1,8	2,8	3,0	2,9	2,8	. ⁷⁾

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

²⁾ Afdoeningen exclusief ingetrokken of op andere wijze afgedane zaken.

³⁾ Excl. Vreemdelingenzaken. In 1995 incl. Arob-procedures.

⁴⁾ Centraal Justitieel Incassobureau.

⁵⁾ Exclusief voegingen ter zitting.

⁶⁾ Tot en met 2001: bij de rechtbank.

⁷⁾ Tweejaarlijks cijfer. In 2007 worden deze cijfers bekend gemaakt.

Bron: CBS.

1. Organisatie van de rechtspraak

1.1 Het recht

In elke samenleving leven ideeën over de invulling van de onderlinge verhoudingen tussen mensen en bestaat de behoefte ordening aan te brengen op uiteenlopende terreinen van het maatschappelijk leven. Slechts een deel van de geldende normen en waarden is schriftelijk vastgelegd; de rest is dat niet. Het ongeschreven recht vormt een stelsel van regels die weliswaar niet formeel zijn vastgelegd, maar wel een richtsnoer vormen voor de menselijke verhoudingen en de manier waarop wordt omgegaan met de omringende wereld. In de loop van de tijd zijn deze ordeningsregels steeds meer vastgelegd in schriftelijke wetten en regelingen.

In het geschreven recht is in grote lijnen een drietal gebieden te onderscheiden. Gaat het bijvoorbeeld om regelingen van afspraken voor situaties waarbij burgers of rechtspersonen zijn betrokken, dan spreekt men van burgerlijk recht (of civiel recht). Het bestuursrecht regelt de verhouding tussen burger en overheid of tussen overheden onderling. In het strafrecht is geregeld hoe de maatschappij omgaat met handelingen die in de wet zijn strafbaar gesteld.

Het stellen van regels heeft pas zin als de naleving daarvan kan worden afgedwongen en overtreders worden gestraft. Binnen het recht is dat geregeld. Hierbij is het onderscheid naar het materiële recht en het formele recht van belang. Onder het materiële recht vallen alle regelingen die omschrijven welke handelingen of gedragingen de maatschappij juist wel of juist niet van de betrokkenen – burgers (natuurlijke personen), overheden of bedrijven en instellingen (rechtspersonen) – verwacht. Onder het formele recht vallen alle regelingen die bepalen hoe moet worden omgegaan met schendingen van het materiële recht: wie er mag ingrijpen, hoe iets kan worden bewezen, hoe de sancties moeten worden toegepast, en hoe onschuldigen beschermd worden tegen overijverige handhavers.

Niet alle conflicten hoeven via een rechter te worden opgelost. Vaak kunnen de betrokkenen ook onderling een regeling treffen, eventueel met de hulp van een ander. Arbitrage en bindend advies zijn al langer bestaande vormen van conflictbemiddeling en conflictoplossing. Daarnaast is in april 2005 de zogenaamde mediation ingevoerd¹⁾. Dit houdt in dat gerechten sommige typen conflicten kunnen doorverwijzen naar een mediator ('bemiddelaar'). Op die manier hoeven bepaalde conflicten niet via de rechter te worden opgelost, waardoor het gerechtelijk apparaat wordt ontlast²⁾.

Dit boek sluit aan bij een groot deel van het formele recht: de rechtspraak. In dit boek wordt voor elk van de drie genoemde rechtsgebieden omschreven hoe de rechtsgang en de verdere procedures zijn geregeld. Dit eerste, algemene hoofdstuk geeft een beknopte schets van de organisatie van de rechtspraak in het algemeen en van de colleges die recht spreken. De hoofdstukken 2 tot en met 4 geven vervolgens nadere informatie over het burgerlijk recht, het bestuursrecht en het strafrecht. Tot slot geeft hoofdstuk 5 informatie over de financiën en het personeel in het kader van de rechtspraak.

Met ingang van 1 januari 2002 is de rechterlijke organisatie gewijzigd voor zaken van burgerlijk recht en strafrecht. Een deel van de uitkomsten (van vóór 1 januari 2002) in deze publicatie heeft betrekking op de 'oude' organisatie van de rechterlijke macht. In de toelichtende paragrafen van deze publicatie komen zowel de oude als de nieuwe structuren aan bod. De organisatie van de rechtspraak en de ontwikkelingen in de afgelopen jaren daarin is in de eerdere edities van deze publicatie meer uitvoerig uiteengezet. In deze editie komen uitsluitend de hoofdlijnen van de huidige structuur aan de orde.

1.2 *Rechterlijke organisatie*

In het burgerlijk recht en het strafrecht heeft de structuur van de organen van de rechterlijke macht de vorm van een piramide. De negentien (arrondissements)rechtbanken vormen de basis. Elk van deze rechtbanken bestrijkt een arrondissement dat bestaat uit kantons. Deze kantons hadden tot het jaar 2000 eigen kantongerechten. Deze kantongerechten zijn nu als 'sector kanton' opgenomen binnen de organisatiestructuur van de rechtbanken. Enkele kantons zijn geheel opgeheven. De kantonrechter spreekt nog steeds recht in een deel van de civiele zaken en strafzaken. De sectoren kanton zijn gevestigd in de negentien arrondissementshoofdplaatsen, een aantal nevenvestigingsplaatsen en enkele bij algemene maatregel van bestuur aangewezen nevenzittingsplaatsen. Naast een sector kanton zijn er in de rechtbank een sector civiel, een sector bestuur en een sector straf.

De rechtbank spreekt recht in een enkelvoudige of meervoudige kamer. De keuze hangt af van het type en de zwaarte van de zaak. Elke rechtbank heeft verder een voorzieningenrechter. Deze rechter kan in spoedeisende gevallen snel een beslissing nemen die vaak direct na de uitspraak ten uitvoer kan worden gelegd, zonder het eventuele instellen van hoger beroep af te hoeven wachten.

De naasthogere rechterlijke instantie in de piramide wordt gevormd door de vijf gerechtshoven, gevestigd in de hofressorten Amsterdam, 's-Gravenhage, 's-Hertogenbosch, Arnhem en Leeuwarden. Deze vijf ressorten omvatten elk drie of vier rechtbanken.

Het rechtscollege aan de top van het Nederlandse rechtssysteem is de Hoge Raad der Nederlanden, gevestigd in 's-Gravenhage.

Boven deze nationale gerechtelijke instellingen zijn er ook nog internationale rechtsprekende instanties. De bekendste hiervan is het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Deze internationale instanties worden in dit boek verder niet besproken.

Bestuursrechtelijke zaken komen meestal in eerste aanleg voor de rechtbank, sector bestuur. Daarnaast is er nog een aantal bijzondere bestuursrechtelijke rechtscolleges die in hoofdstuk 3 aan bod komen.

In een democratisch rechtssysteem is het uitgangspunt (en internationaal verplicht) dat rechtspraak in twee instanties plaatsvindt. Dit betekent dat degene die het niet eens is met de uitspraak van (meestal) de rechtbank, de zaak nog eens voor kan leggen aan een naasthogere rechter, (meestal) het gerechtshof. In sommige gevallen is het mogelijk om daarna nog een stap hoger te gaan en de zaak voor te leggen aan de Hoge Raad. Van vrijwel alle beslissingen van de rechter is hoger beroep mogelijk.

Bestuursrechtelijke geschillen kennen in beroep een andere rechtsgang. Is iemand het niet eens met een besluit van een bestuursorgaan, dan kan hij daar bezwaar tegen maken. Is het conflict niet opgelost, dan komt de zaak voor het eerst bij de rechter. Beroep aantekenen tegen de uitspraak van deze rechter, de sector bestuursrecht van de rechtbank, gebeurt in de regel bij de naasthogere rechter in bestuurszaken, de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in Den Haag. Voor sommige soorten zaken zijn bijzondere rechtscolleges ingesteld, zoals de Centrale Raad van Beroep in Utrecht en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven in Den Haag.

1.2.1 *Rechtbank*

Sector kanton

Tot de absolute competentie van de kantonrechter behoren bij civiele kwesties alle zaken over vorderingen van ten hoogste € 5 000 (inclusief rente), alle zaken over een (collectieve) arbeidsovereenkomst en over vut-, agentuur-, huur- of huurkoopovereenkomsten, ongeacht de hoogte van de vordering. Daarnaast oordeelt de kantonrechter over een aantal in de wet aangewezen zaken. Tegen de uitspraak van de kantonrechter is geen hoger beroep mogelijk als het om vorderingen gaat die minder bedragen dan € 1 750.

De kantonrechter heeft in de regel geen taak bij zaken op bestuursrechtelijk gebied. Een uitzondering hierop is te vinden in de Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (beter bekend als de Wet Mulder). In deze wet is de fiscalisering van verkeersboetes vastgelegd.

In het strafrecht behandelt de kantonrechter in beginsel alle overtredingen en het misdrijf stropen. Uitzondering zijn bepaalde overtredingen tegen het openbaar gezag, bepaalde ambtsovertredingen, vrijwel alle overtredingen inzake belastingen, bepaalde overtredingen van de Opiumwet en bepaalde overtredingen uit de Wet afbreking zwangerschap. Hoger beroep tegen straf-

vonnissen van de kantonrechter is mogelijk, tenzij de opgelegde geldboete lager is dan € 25 en er geen andere straf of maatregel is opgelegd.

Sector civiel, sector bestuur en sector straf

De rechtbank behandelt in eerste aanleg alle zaken die niet volgens de wet tot de bevoegdheid van een andere rechter (bijvoorbeeld de sector kanton) behoren.

De sector *civiel* van de rechtbank behandelt burgerlijke kwesties. Voorbeelden van zaken die bij de sector civiel worden behandeld zijn allerlei vorderingen, echtscheiding, adoptie, ondertoezichtstelling van minderjarigen, vaststelling of wijziging van alimentatie, onteigening, faillietverklaring en ondercuratelestelling.

Voordat de gang naar de *bestuursrechter* kan worden gemaakt, heeft de burger (natuurlijk persoon of rechtspersoon) of een overheidsinstantie bezwaar gemaakt bij het bestuursorgaan. Is hij het niet eens met het besluit van het bestuursorgaan, dan kan de burger in beroep gaan bij de sector bestuursrecht van de rechtbank. Verder behoort het tot de competentie van de sector bestuursrecht om ambtenarenzaken en beroepsprocedures tegen besluiten van de Uitvoeringsinstantie Werknemersverzekeringen (UWV) te behandelen. De sector bestuursrecht is overigens niet de enige instantie die zich over bestuurszaken buigt. Hiermee zijn ook enkele bijzondere rechterlijke colleges belast, die in hoofdstuk 3 (Bestuursrechtspraak) aan de orde komen. Een rechtzoekende kan in de regel tegen de uitspraak van de bestuursrechter bij de rechtbank in hoger beroep gaan bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State of de Centrale Raad van Beroep.

Bij de toepassing van het strafrecht oordelen de meervoudige *strafkamers* van de rechtbank in eerste aanleg over alle misdrijven waarvan de beoordeling niet aan een andere rechter is opgedragen. Ook misdrijven uit de Wegenverkeerswet, de Wet op de Economische Delicten en de Opiumwet krijgt de sector straf van rechtbank ter beoordeling voorgelegd. De alleensprekende rechters, zoals de politierechter en de kinderrechter, zijn belast met specifieke soorten zaken. Zo handelt de politierechter het merendeel van de misdrijven af. De economische politierechter buigt zich over economische delicten, zowel overtredingen als misdrijven. De kinderrechter kan maatregelen nemen in het kader van de (civiele) justitiële kinderbescherming, zoals ondertoezichtstelling. Verder komen voor de kinderrechter strafrechtelijk minderjarigen (jonger dan 18 jaar, soms tot 21 jaar) die verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit.

1.2.2 *Gerechtshof*

Tot de absolute competentie van het gerechtshof behoort het oordelen over hoger beroepszaken, die zijn ingediend tegen vonnissen en beschikkingen van een rechtbank die binnen haar rechtsgebied ligt. Verder kan elk van de vijf gerechtshoven het staatshoofd adviseren een verzoek tot gratie van een straf die

het hof heeft opgelegd, in te willigen. De economische strafkamers van de gerechtshoven zijn speciaal belast met de berechting van economische delicten in hoger beroep. Tegen een uitspraak van het hof kan de rechtzoekende in beginsel cassatieberoep instellen bij de Hoge Raad.

1.2.3 Hoge Raad

De Hoge Raad (der Nederlanden) heeft als hoofdtaak de behandeling van zaken in cassatie. Daarbij gaat het om de vraag of de lagere rechter het recht juist heeft toegepast. De Hoge Raad gaat daarbij uit van de feiten die de lagere rechter heeft vastgesteld. Het parket bij de Hoge Raad heeft als taak om bij een zaak een onafhankelijk advies te geven. Dit advies is de zogenaamde conclusie. Als tijdens de behandeling blijkt dat aanvullend onderzoek nodig is, dan kan de Raad een lagere rechter, meestal een hof, opdracht geven de zaak helemaal of gedeeltelijk opnieuw te behandelen. Veelal geldt daarbij de voorwaarde dat het hof rekening houdt met het standpunt dat de Raad heeft ingenomen over het toepassen van het recht.

Er zijn enkele soorten zaken die de Hoge Raad in eerste aanleg behandelt, namelijk ambtsmisdrijven en -overtredingen van hoogwaardigheidsbekleders, zoals ministers, leden van de Staten-Generaal of van de Raad van State.

1.2.4 Raad voor de rechtspraak³⁾

De Raad voor de rechtspraak is sinds januari 2002 belast met de voorbereiding en opstelling van de begroting voor de Rechtspraak. De Raad verdeelt de middelen over de gerechten, draagt zorg voor de gerechtsoverstijgende voorzieningen, houdt toezicht op bedrijfsvoering en financieel beheer en geeft voor zover nodig algemene aanwijzingen op het gebied van de bedrijfsvoering. Verder heeft de Raad de taak de gerechten te ondersteunen bij activiteiten die gericht zijn op uniforme rechtstoepassing en bevordering van de juridische kwaliteit. De Raad adviseert de regering over wetgeving die de rechtspleging raakt. De Raad is tot slot tegelijkertijd het aanspreekpunt voor en de woordvoerder van de rechtspraak in het politieke en maatschappelijke debat. Het werkterrein van de Raad bestrijkt de rechtbanken, de gerechtshoven, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven. De Hoge Raad der Nederlanden (zie paragraaf 1.2.3) heeft binnen de nieuwe structuur een geheel zelfstandige positie.

De Raad voor de rechtspraak bestaat uit vijf leden – bijgestaan door een bureau – die bij Koninklijk Besluit worden benoemd. Drie leden, onder wie de voorzitter, dienen afkomstig te zijn uit de rechterlijke macht. Alle leden worden voor zes jaar benoemd, deze termijn kan met ten hoogste drie jaar verlengd worden.

Op grond van het per juli 2004 gewijzigde Besluit nevenvestigings- en nevenzittingsplaatsen kan de Raad voor de rechtspraak met het oog op een snellere behandeling op verzoek van een gerechtsbestuur een of meer zittingsplaatsen buiten het rechtsgebied aanwijzen voor de behandeling van zaken. In 2004 heeft de Raad drie van deze Aanwijzingsbesluiten⁴⁾ genomen.

Noten in de tekst

- ¹⁾ Mediation, diverse bijdragen. In: *Justitiële verkenningen*, jrg. 29, nr. 8 2003. Wetenschappelijk onderzoek en documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie. Boom Juridische uitgevers, Den Haag. Daarnaast kunnen minder draagkrachtigen via mediationtoevoeging een beroep doen op de Wet op de rechtsbijstand.
- ²⁾ In zijn nota '*Naar een slagvaardiger rechtspleging*' van juli 2004 geeft de minister van Justitie aan dat hij streeft naar een 'bruikbare rechtsorde': conflicten moeten bij de juiste geschillenbeslechter worden behandeld en dat betekent in sommige gevallen dat de burger niet meer automatisch bij de rechter zal aankloppen. Gedacht wordt aan mediation, transacties door het openbaar ministerie en geschillencommissies.
- ³⁾ De gegevens van deze paragraaf zijn voornamelijk ontleend aan: *Jaarverslag van de Rechtspraak 2004*. Raad voor de rechtspraak, Den Haag.
- ⁴⁾ a. Het Aanwijzingsbesluit nevenzittingsplaatsen megastrafzaken van 1 juli 2004; b. Het Aanwijzingsbesluit nevenzittingsplaatsen strafzaken gerechtshof Amsterdam en rechtbank Haarlem van 13 september 2004; c. Het Aanwijzingsbesluit nevenzittingsplaats socialezekerheidszaken rechtbank Amsterdam van 4 november 2004.

Staat 1.1

Personeelsbezetting van de rechterlijke instanties¹⁾ en ingeschreven advocaten

	Instanties		Personeelsbezetting ²⁾					
	2000	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hoge Raad	1	1	162	175	191	202	208	217
Gerechtshoven	5	5	887	902	1 131	1 261	1 334	1 355
Rechtbanken (inclusief parket)	19	19	6 083	6 691	9 113	9 510	9 701	9 987
Rechtbanken sector kanton	61	53 ³⁾	870	901				
DGO / Arrondissementale stafdiensten	19	19	1 465	1 481	571	577	508	375
Centrale Raad van Beroep	1	1	151	162	168	172	185	195
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	1	1	33	36	37	43	48	51
Overige	19	20	949	1 012	1 326	1 457	1 556	1 592
Totaal	126	118	10 600	11 360	12 538	13 221	13 540	13 772
Ingeschreven advocaten, 31 december			11 033	11 807	12 290	12 691	13 111	13 765

¹⁾ Excl. Raad van State.

²⁾ Aantal fte's.

³⁾ Hoofd-, nevenvestigings- en nevenzittingsplaatsen, ex artikel 7 Besluit nevenvestigings- en nevenzittingsplaatsen.

Bron: DRp/WODC.

2. Burgerlijke rechtspraak

2.1 Algemeen

Het burgerlijk of civiel recht regelt de rechten tussen burgers onderling, tussen burgers en bedrijven en tussen bedrijven onderling. Het burgerlijk recht is vooral geregeld in het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Buiten deze wetboeken zijn er nog enkele bijzondere wetten. Burgerlijke procedures worden in eerste instantie behandeld door de rechtbank sector kanton of de rechtbank sector civiel. De overige rechtspleging in burgerlijke zaken gebeurt door de gerechtshoven en de Hoge Raad.

2.2 Procedure

Voor elke zaak die men aanspant voor de kantonrechter mag de rechtzoekende kiezen of hij zelf zijn belangen behartigt of dat hij zich laat bijstaan door een advocaat. Bij de Hoge Raad, het gerechtshof of de rechtbank sector civiel, moet men zich laten vertegenwoordigen. Dit wordt gedaan door een bijzondere advocaat, een procureur, die de zaak aanhangig kan maken.

Staat 2.1
Ingediende burgerlijke zaken naar college en soort procedure

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
x 1 000							
Rechtbanken, sector kanton							
dagvaardingsprocedure	264,3	294,0 ¹⁾	316,1 ¹⁾	311,9 ¹⁾	386,0 ¹⁾	460,0 ¹⁾	467,4 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	164,3	151,6	156,9 ¹⁾	191,5 ¹⁾	211,1 ¹⁾	218,1 ¹⁾	224,9 ¹⁾
Rechtbanken, sector civiel							
dagvaardingsprocedure	49,0	46,3 ¹⁾	49,3 ¹⁾	44,8 ¹⁾	46,6 ¹⁾	50,7 ¹⁾	49,2 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	104,1	132,4 ¹⁾	137,6 ¹⁾	133,8 ¹⁾	140,9 ¹⁾	150,2 ¹⁾	154,6 ¹⁾
Gerechtshoven							
dagvaardingsprocedure	5,2	5,2	5,3 ¹⁾	6,5 ¹⁾	7,4 ¹⁾	7,6 ¹⁾	7,8 ¹⁾
verzoekschriftprocedure	3,3	3,8	4,1 ¹⁾	4,0 ¹⁾	4,6 ¹⁾	5,3 ¹⁾	6,5 ¹⁾
Hoge Raad							
dagvaardingsprocedure	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4
verzoekschriftprocedure	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2

¹⁾ Vanaf 2001 worden alle cijfers over burgerlijke zaken betrokken uit het PCSII-systeem. Tot die tijd werden ze aangeleverd door de administraties van de rechtbanken. De exacte cijfers uit beide bronnen kunnen niet direct met elkaar worden vergeleken.

Bron: CBS.

Het burgerlijk proces begint met een dagvaarding of een verzoekschrift en eindigt met een rechterlijke uitspraak. Bij de sector kanton betreffen de meeste zaken dagvaardingsprocedures. Bij de sector civiel gaat het veel vaker om verzoekschriftprocedures.

2.2.1 *Dagvaardingsprocedure*

De dagvaardingsprocedure binnen het burgerlijk recht begint met een dagvaarding. Hierin moeten onder meer de naam van de eisende en de gedaagde partij staan, de aanleiding tot de eis en wat uiteindelijk door de eiser wordt gevorderd. Meestal zal een gerechtsdeurwaarder de dagvaarding aan de gedaagde in persoon of aan een van diens huisgenoten overhandigen.

Contradictoire procesgang

Bij het op tegenspraak gevoerde proces vindt een opeenvolgende wisseling van schriftelijke (bij kantonzaken ook wel mondelinge) conclusies plaats: stukken waarin partijen hun argumenten naar voren brengen. Op de eerste zitting of op een latere roldatum kan de (procureur van de) gedaagde partij verweer voeren door het indienen van een conclusie van antwoord. Dit vormt het antwoord van de gedaagde op de eis zoals die in de dagvaarding stond. Binnen twee weken hierna beslist de rechter over een verschijning (comparitie) van de partijen op een terechtzitting. Als de rechter geen comparitie heeft bevolen, mag de eiser reageren op de conclusie van antwoord met een conclusie van repliek. Ten slotte heeft de gedaagde partij dan nog de gelegenheid om te reageren met een conclusie van dupliek. Als de rechter wel een comparitie heeft bevolen, dan wordt de mogelijkheid van repliek en dupliek alleen geboden als de rechter dit noodzakelijk acht. Partijen mogen ook mondeling hun zaak bepleiten. Dit gebeurt, behalve bij kort gedingen, zelden.

Vervolgens bepaalt de rechter de dag waarop het vonnis wordt uitgesproken. Als de rechter van mening is dat nader onderzoek van belang is, kan hij ook een tussenvonnis wijzen. In een tussenvonnis (interlocutoir vonnis) wordt bijvoorbeeld een getuigenverhoor of deskundigenonderzoek gelast. De rechter kan vervolgens een eindvonnis uitspreken. Partijen kunnen ook in de loop van het proces een schikking bereiken. Ze kunnen dan besluiten om de zaak niet verder voort te zetten en de zaak leidt dan niet tot een eindvonnis.

Verstek

Verschijnt de gedaagde niet op de rechtszitting, dan zal de rechter vaststellen dat gedaagde niet is verschenen en verstek verlenen. Meestal zal de rechter dan de eis van de eisende partij toewijzen. Verschijnt de gedaagde wel, dan verloopt het geding op tegenspraak. Dit wordt ook wel contradictoire procesvoering genoemd. De gedaagde partij voert verweer tegen de vordering of het verzoek van de eiser/verzoeker.

Staat 2.2
Eindvonnissen burgerlijke zaken (dagvaardingsprocedures) naar college

	1995	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾	2004 ¹⁾	2005 ¹⁾
<i>x 1 000</i>							
Rechtbanken, sector kanton	215,7	235,4	254,7	255,6	318,8	382,3	398,3
Rechtbanken, sector civiel	34,8	30,2	29,2	30,4	32,0	34,6	32,7
w.o.							
in kort geding	9,6	9,2	8,5	9,0	8,4	8,1	8,2
Gerechtshoven	3,3	3,2	3,4	3,5	3,9	4,3	4,7

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

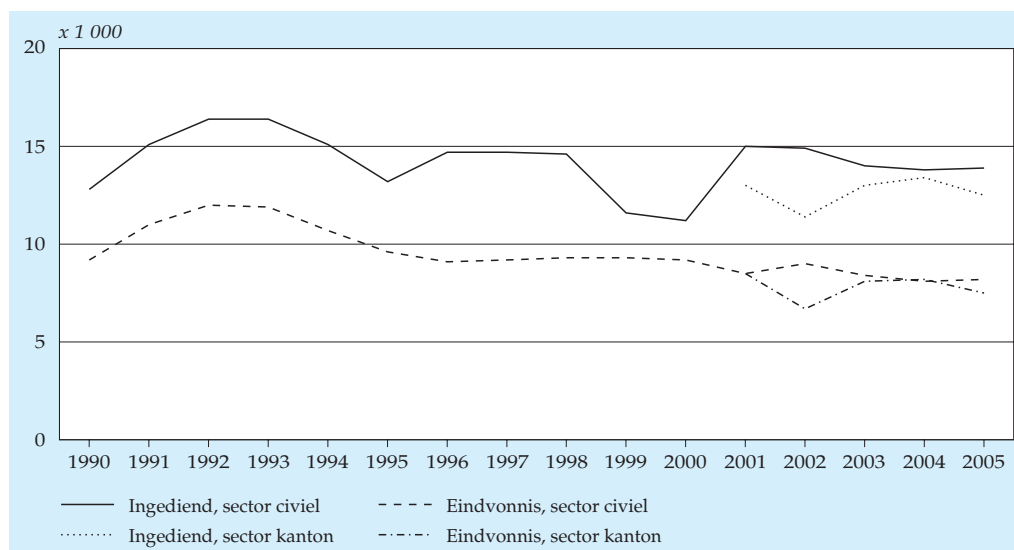
Bron: CBS.

Kort geding

Binnen de dagvaardingsprocedures neemt het kort geding een aparte plaats in. Het kort geding geeft de voorzieningenrechter de mogelijkheid in spoedeisende zaken een voorziening te treffen. De uitspraak is voorlopig; partijen kunnen eventueel in een gewone rechtbankprocedure (de zogeheten bodemprocedure) alsnog een definitieve uitspraak vragen.

Zaken waarover een kort geding wordt gevoerd, zijn bijvoorbeeld ontruiming van woningen, dringende onderhoudsklachten bij huurwoningen en stakingen. In kort geding kan ook worden afgedwongen dat het uitvoeren van een uitgesproken vonnis wordt geschorst totdat de zaak in hoger beroep heeft gediend.

2.1 Burgerlijke zaken in kort geding bij rechtbanken

Bron: CBS.

In 2005 zijn bij de rechtbanken in de sector civiel 13,9 duizend kort gedingen ingediend en zijn door een eindvonnis 8,2 duizend kort gedingen afgedaan. Burgers maken al jaren in belangrijke mate gebruik van de mogelijkheid via het voeren van een kort geding een beslissing van de rechter te verkrijgen.

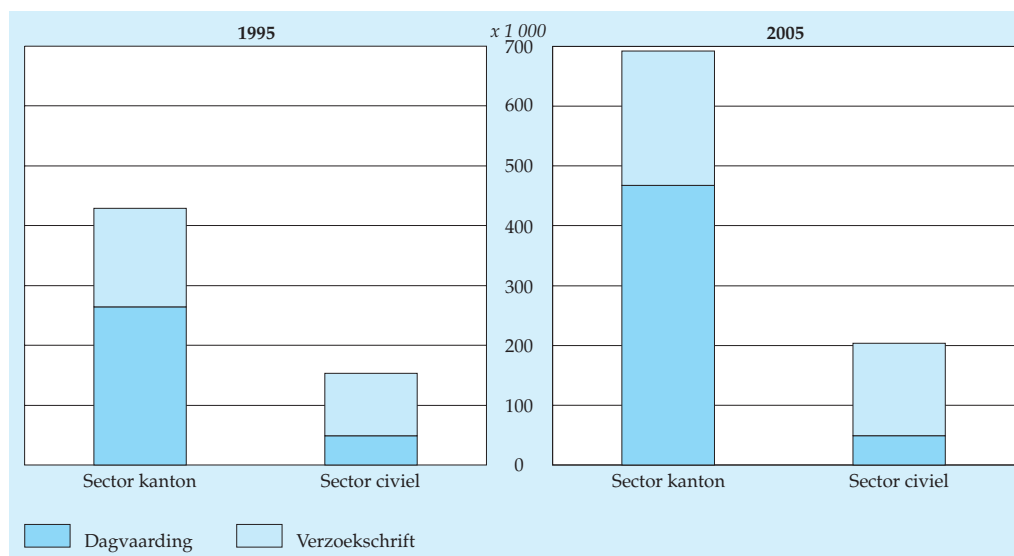
2.2.2 Verzoekschriftprocedure

Naast de dagvaardingsprocedure onderscheiden we de verzoekschriftprocedure. Dit betreft alle zaken waarin de wet voorschrijft dat de burger zich door middel van een verzoekschrift tot de rechter moet wenden. Voorbeelden hiervan zijn echtscheiding, adoptie, voogdij en ondercuratelestelling. De wet gebruikt in dat geval de term verzoek in plaats van een vordering, zoals bij de dagvaardingsprocedure.

De verzoekschriftprocedure maakt, in tegenstelling tot de dagvaardingsprocedure, geen gebruik van uitwisseling van conclusies. De tegenpartij (verweerder) kan een verweerschrift opstellen. De verplichte procesvertegenwoordiging geldt niet voor de verweerder.

Bij de sector kanton, waar ruim driekwart van het totaal aantal burgerlijke zaken wordt afgehandeld, vormen de dagvaardingsprocedures 68 procent en de verzoekschriftprocedures 32 procent van het aantal zaken dat in 2005 werd ingediend. Bij de sector civiel gaat het slechts in een kwart van de zaken om een dagvaardingsprocedure.

2.2 Ingediende burgerlijke zaken bij rechtbanken, sectoren kanton en civiel, naar soort procedure

Bron: CBS.

2.2.3 Uitspraak

Na het voeren van een proces zal de rechter in een eindvonnis (bij een dagvaardingsprocedure) of een eindbeschikking (bij een verzoekschriftprocedure) vastleggen wie in het conflict gelijk gekregen heeft. Om er voor te zorgen dat de uit het vonnis voortvloeiende verplichtingen ook daadwerkelijk bij de tegenpartij bekend zijn, wordt het vonnis ‘betekend’. Dat houdt in dat een deurwaarder een afschrift van het vonnis komt afgeven aan de partijen in persoon of aan een huisgenoot. Partijen kunnen in beginsel tegen een vonnis of beschikking hoger beroep aantekenen, behalve voor zaken met een beperkt geldelijk belang.

Als de partij aan wie de rechter verplichtingen ten opzichte van de tegenpartij heeft opgelegd in gebreke blijft, dan zijn er dwangmiddelen, zoals beslag op loon of goederen. In dit soort situaties heeft de rechter ook de mogelijkheid om tot gijzeling van de gedaagde over te gaan. De gedaagde wordt dan opgesloten in een huis van bewaring totdat hij bereid is om de schuld te voldoen. De maximale duur van gijzeling is één jaar. Dit dwangmiddel wordt niet zoveel toegepast. De rechter kan ook op verzoek van de eiser bepalen dat de tegenpartij een dwangsom moet betalen als hij in gebreke blijft.

Als een gedaagde die niet is verschenen en dus ook geen verweer heeft gevoerd tegen de vorderingen van de eiser, bezwaar heeft tegen een verstekvonnis, dan staat het rechtsmiddel verzet open. De gedaagde kan in het algemeen binnen twee weken na betekening van het vonnis verzet aantekenen bij dezelfde rechter. De procedure bij de rechter verloopt vervolgens op vrijwel dezelfde wijze als de dagvaardingsprocedure. Drie van de vier in 2005 uitgesproken vonnissen van de burgerrechter waren verstekvonnissen. Verstekzaken zijn voor het grootste deel incassozaken, aangebracht door woningbouwverenigingen, nutsbedrijven, verzekeringsbedrijven en telecombedrijven. De stijging van het aantal *vonnissen* in civiele zaken is voor een groot deel veroorzaakt door een stijging van het aantal incassozaken.

Het totaal aantal *beschikkingen* van de burgerrechter is tussen 2001 en 2005 met eenderde toegenomen. Tweederde van de beschikkingen heeft betrekking op familiezaken, zoals voogdij, echtscheiding en ondertoezichtstelling van minderjarigen. Ook adopties worden doorgaans geregeld via een verzoekschrift bij de rechtbank.

Naast een vonnis of beschikking waarin de rechter de vordering wel of niet toewijst, zijn er ook andere uitspraken mogelijk. Zo kan de rechter de nietigheid van de dagvaarding uitspreken als de dagvaarding niet voldoet aan de daaraan in de wet gestelde eisen. Verder kan de rechter zich onbevoegd verklaren om van de vordering kennis te nemen als de behandeling van de vordering niet tot zijn competentie behoort. De rechter kan de eiser ook niet-ontvankelijk verklaren in zijn vordering als de eiser geen of onvoldoende belang heeft bij de vordering of als de vordering niet tot een toewijzing kan leiden.

2.3 Rechtbank, sectoren kanton en civiel

Burgerlijke zaken worden in eerste aanleg door de rechtbank behandeld. De sector kanton behandelt in het algemeen de eenvoudiger zaken. Dat zijn alle zaken met een vordering tot €5 000 en een aantal specifieke zaken. Alle andere burgerlijke zaken worden behandeld door de sector civiel.

In 2005 zijn bij de kantonrechters bijna 700 duizend burgerlijke zaken ingediend en zijn er ruim 600 duizend afgedaan door middel van een einduitspraak. Ten opzichte van 2004 zijn zowel het aantal ingediende dagvaardingszaken als het aantal verzoekschriftprocedures licht toegenomen.

Staat 2.3

Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij rechtbanken, sector kanton, naar soort procedure en wijze van afdoening

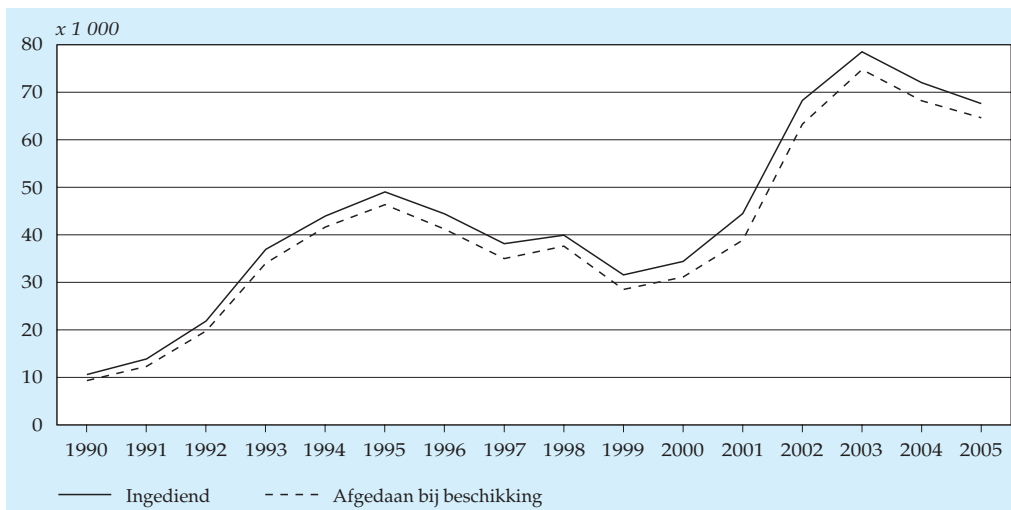
	1995	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾	2004 ¹⁾	2005 ¹⁾
	<i>x 1 000</i>						
Dagvaardingsprocedure							
Ingediend	264,3	294,0 ¹⁾	316,1	311,9	386,0	460,0	467,4
Ingetrokken	38,7	44,3 ¹⁾	44,1	43,2	47,4	57,6	56,6
Afgedaan bij eindvonnis	215,7	235,4	254,7	255,6	318,8	382,3	398,3
Op andere wijze beëindigd	10,9	10,5	11,9	15,2	14,8	16,1	16,3
Verzoekschriftprocedure							
Ingediend	164,3	151,6	156,9	191,5	211,1	218,1	224,9
Ingetrokken	3,3	.	4,4	5,2	2,5	3,3	4,5
Afgedaan bij eindbeschikking	149,4	129,1	145,6	178,8	201,8	206,2	213,4
w.v.							
familiezaken	73,9	89,7	101,5	112,3	123,9	135,3	146,0
w.o.							
regeling voogdij	25,9	23,2	26,3	29,4	29,2	32,4	34,1
niet-familiezaken	75,5	39,4	44,1	66,4	77,8	70,9	67,5
w.o.							
arbeidszaken ex art. 7:685 BW	46,3	31,1	38,9	63,3	74,8	68,2	64,6
Algemene Bijstandswet	17,5	2,8	0,9	0,1	0,0	0,0	0,0
Op andere wijze beëindigd	8,5	4,9	3,9	5,2	5,5	5,5	6,1

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

Vanaf juli 1998 worden beschikkingen in het kader van de Algemene Bijstandswet behandeld door de bestuursrechter. De kantonrechters zijn belast met alle rechtsgeschillen over arbeidszaken. Het gaat voornamelijk om ontbinding van de arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen (art. 7:685 BW). Tot 2003 namen deze arbeidszaken in aantal flink toe. Sindsdien is dit aantal weer gedaald, van 2004 op 2005 met 6 procent.

2.3 Arbeidszaken art. 7:685 BW¹⁾

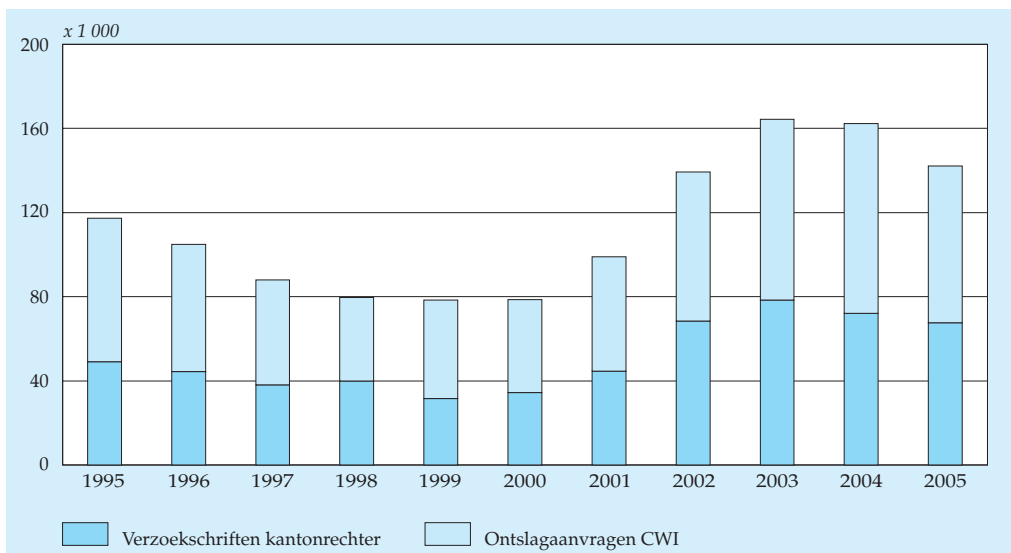

¹⁾ Dit artikel komt overeen met art 7:1639w BW (oud).

Bron: CBS.

Een werknemer kan ook zonder tussenkomst van de rechter worden ontslagen, namelijk via het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI). Het aantal ontslagaanvragen bij de CWI's nam in 2005 met 18 procent af ten opzichte van 2004. Het totaal aantal ontslagprocedures via de kantonrechter en CWI samen is met 12 procent gedaald.

2.4 Verzoekschriften kantonrechter en ontslagaanvragen CWI

Bron: CBS.

In 2005 zijn bij de rechtbanken in de sector civiel ruim 200 duizend zaken ingediend en zijn ruim 170 duizend zaken door de rechter afgedaan door middel van een eindvonnis of eindbeschikking. In de huidige rechtspraak nemen de verzoekschriftprocedures zowel in betekenis als in aantal toe. In echtscheidingszaken is vanaf 1993 de dagvaardingsprocedure vervangen door een verzoekschriftprocedure (ruim 30 duizend ingediende zaken per jaar). Dit heeft eraan bijgedragen dat het aantal verzoekschriftprocedures is gestegen. De laatste jaren nemen ook de zaken rond de Wet Bijzondere Opnemingen Psychiatrische Ziekenhuizen (BOPZ) sterk in aantal toe.

Staat 2.4

Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij rechtbanken, sector civiel, naar soort procedure en wijze van afdoening

	1995	2000	2001 ¹⁾	2002 ¹⁾	2003 ¹⁾	2004 ¹⁾	2005 ¹⁾
<i>x 1 000</i>							
Dagvaardingsprocedure							
Ingediend	49,0	46,3 ¹⁾	49,3	44,8	46,6	50,7	49,2
w.o.							
kort gedingen	13,2	11,2	15,0	14,9	14,0	13,8	13,9
Afgedaan bij eindvonnis	34,8	30,2	29,2	30,4	32,0	34,6	32,7
w.o.							
in kort geding, contradictoir	6,8	6,7	6,1	6,6	6,4	6,1	6,3
in kort geding, bij verstek	2,8	2,5	2,4	2,4	2,0	2,0	1,9
Verzoekschriftprocedure							
Ingediend	104,1	118,1	137,6	133,8	140,9	150,2	154,6
Ingediend		132,4 ¹⁾					
Afgedaan bij eindbeschikking	94,1	100,5	121,2	123,1	126,4	135,2	140,2
Afgedaan bij eindbeschikking		113,6 ¹⁾					
w.o.							
echtscheidingszaken	37,2	35,8	36,9	34,0	31,9	32,2	32,6
Wet BOPZ	8,5	11,3	12,2	13,4	14,4	16,0	17,2

¹⁾ Uit PCSII-systeem.

Bron: CBS.

De rechtbank doet ook uitspraak in kinderkzaken, waar hij maatregelen ter bescherming van het kind vastlegt, zoals voogdij en ondertoezichtstelling. Kinderbeschermingsmaatregelen worden desnoods uitgesproken tegen de wil van ouders of kind. De rechter moet het minderjarige kind van 12 jaar of ouder oproepen om te worden gehoord. Is het kind jonger dan 12 jaar dan hoeft dat niet. Zonodig zal de rechter advies vragen aan de Raad voor de Kinderbescherming.

Het aantal kinderen dat onder voogdij wordt gesteld, neemt al jaren af. Dit komt voornamelijk door de daling van het aantal ama's (alleenstaande minderjarige asielzoekers). Het aantal kinderen dat onder voorlopige voogdij wordt gesteld nam daarentegen de afgelopen jaren toe, hoewel er in 2005 een afname is te zien. Het aantal ondertoezichtstellingen nam de afgelopen jaren toe.

Staat 2.5
Kinderbeschermingsmaatregelen

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Voogdij							
Onder voogdij gesteld	2 488	7 361	6 164	4 351	2 241	1 368	1 284
Op 31/12 onder voogdij staand	8 381	16 668	17 421	15 424	12 086	9 725	8 287
Voorlopige voogdij							
Onder voorlopige voogdij gesteld	190	225	290	334	412	549	425
Op 31/12 onder voorlopige voogdij staand	136	162	138	154	189	186	143
Ondertoezichtstelling							
Onder toezicht gesteld	4 625	5 513	4 957	5 378	6 670	6 745	7 701
Op 31/12 onder toezicht staand	16 777	20 955	20 605	20 429	21 415	22 243	23 979

Bron: CBS.

De rechtbank neemt ook een besluit op het verzoek van een (echt)paar of individuele persoon dat/die een kind wil adopteren. In 1956 is de Adoptiewet van kracht geworden. Daarin is de mogelijkheid een kind te adopteren wettelijk geregeld. Het kind wordt via een verzoekschriftprocedure bij de rechtbank het wettig kind van de adoptiefouders.

In de loop van de jaren is deze Adoptiewet een aantal malen aangepast. Zo is het sinds 1979 wettelijk mogelijk een stiefkind te adopteren, de zogenoemde 'stiefouderadoptie'. Dit is de adoptie van een kind door een echtpaar waarvan een van beide partners al de wettige of natuurlijke vader of moeder van het kind is. Niet-stiefouderadopties worden aangeduid als 'gewone' adopties. In 1998 is in de wet onder andere de mogelijkheid opgenomen voor een adoptie door één persoon. Vanaf 2001 kunnen ook twee personen van hetzelfde geslacht samen een kind adopteren. Voorwaarde daarbij is dat het kind uit Nederland komt, omdat is aangenomen dat geen enkele buitenlandse staat zou meewerken aan een adoptie door een paar van gelijk geslacht.

Staat 2.6
Geadopteerde kinderen naar herkomst en soort adoptie

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Totaal via de rechter ¹⁾	1 055	989	1 119	1 233	1 161	1 368	1 451
w.v.							
Nederlandse kinderen	332	114	236	360	286	296	277
w.v.							
'gewone' adoptie	54	23	68	34	29	76	54
stiefouderadoptie	278	91	168	326	257	220	223
Buitenlandse kinderen ²⁾	723	875	883	873	875	1 072	1 174
Haags adoptieverdrag		310	271	265	237	265	269

¹⁾ Inclusief nationaliteit onbekend.

²⁾ Exclusief Haags Adoptieverdrag.

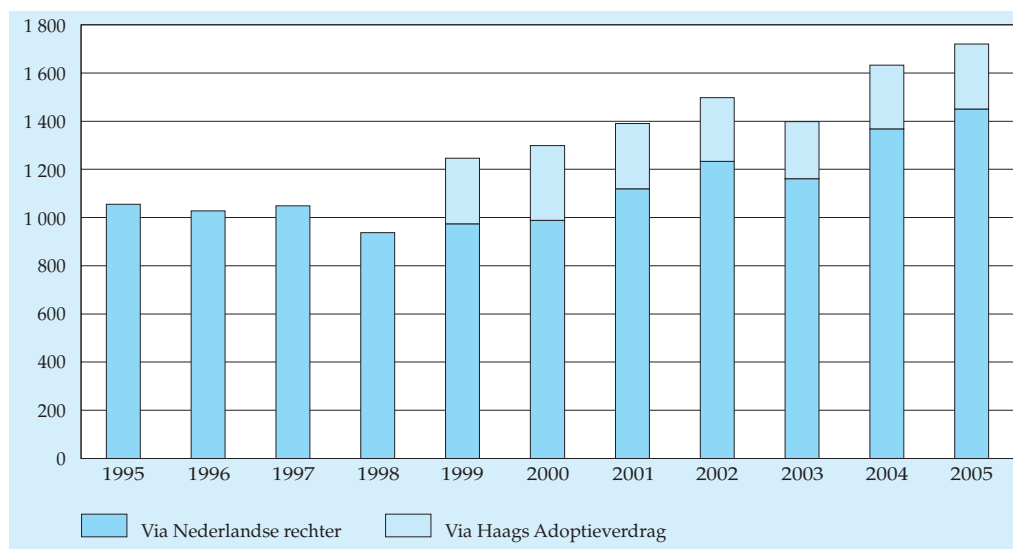
Bron: CBS.

Het aantal adopties neemt sinds 1999 geleidelijk toe. In 2005 werden er bijna 1 500 kinderen geadopteerd via een verzoekschriftprocedure, een toename van ruim zes procent ten opzichte van 2004. Bijna een vijfde van deze kinderen kwam uit Nederland. Daarbij komt stiefouderadoptie het meest voor. Van de 277 in 2005 geadopteerde kinderen met de Nederlandse nationaliteit is meer dan 80 procent stiefouderlijk geadopteerd.

Van de 1 174 buitenlandse kinderen die in 2005 via Nederlandse rechtbanken zijn geadopteerd, is bijna 70 procent uit China afkomstig. Dit is een enorme toename ten opzichte van 1995 (bijna 3% van het totaal) en 2000 (ruim 25% van het totaal aantal adopties).

Sinds 1998 kunnen buitenlandse kinderen in Nederland ook worden geadopteerd via het Haags Adoptieverdrag. Als een kind wordt geadopteerd uit een land dat is aangesloten bij het verdrag, wordt de adoptie automatisch en volledig erkend zonder tussenkomst van een Nederlandse rechtbank. In 2005 werden 269 kinderen via deze weg geadopteerd. Deze kinderen zijn ook daadwerkelijk in het jaar 2005 naar Nederland gekomen. Voor kinderen die via de rechtbanken zijn geadopteerd is er een tijdsverloop tussen het moment van aankomst en het moment dat de adoptie door de rechter is uitgesproken (en de adoptie in de statistiek wordt meegeteld). De adoptie kan namelijk pas worden aangevraagd na een verplichte verzorgingstermijn van (in de meeste gevallen) een jaar.

2.5 Geadopteerde kinderen naar soort adoptie

Bron: CBS.

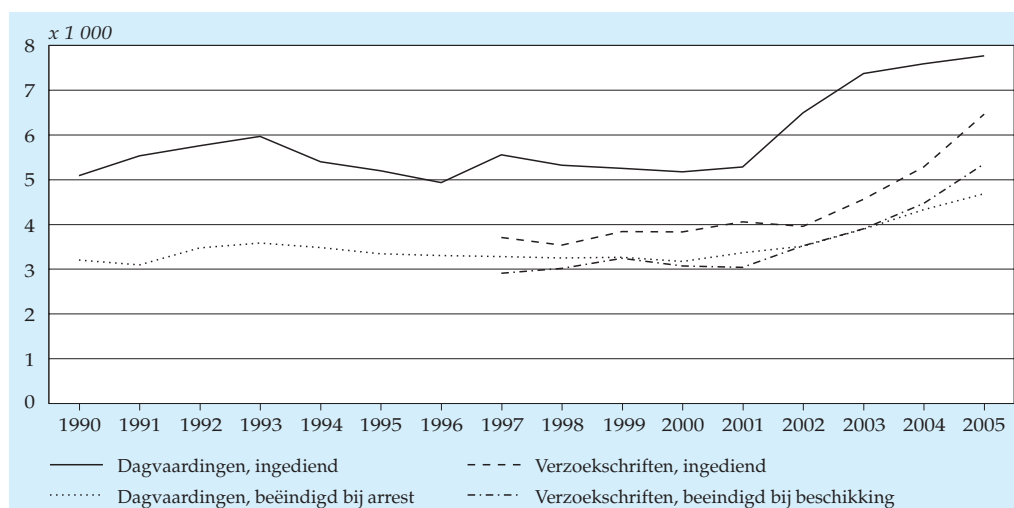
2.4 *Gerechtshof*

Eén van de hoofdbeginselen van het (burgerlijk) recht is het onderzoek in twee instanties. Dit houdt in dat partijen als regel recht hebben op een nieuwe behandeling van de zaak door een hogere rechter. De beroepsrechter behandelt de zaak in zijn geheel opnieuw. Tegen vrijwel alle vonnissen van de rechtbank, zowel die van de sector kanton als die van de sector civiel, kan hoger beroep worden ingesteld bij het gerechtshof.

Hoger beroep van een vonnis wordt door middel van een dagvaarding in gang gezet, terwijl hoger beroep van een beschikking met een verzoekschrift wordt ingesteld. De inzet is de vernietiging van de eerder gewezen uitspraak en het verkrijgen van een uitspraak die gunstiger is voor degene die het hoger beroep instelt. De eisende of verzoekende partij heet bij het gerechtshof de appellant. Bij een dagvaardingszaak heet de gedaagde partij de geïntimeerde, terwijl er bij een verzoekschriftprocedure een of meer belanghebbenden zijn. Het is goed mogelijk dat de rolverdeling van partijen is omgedraaid ten opzichte van de behandeling in eerste instantie, bij de rechtbank. In een dagvaardingszaak bij het hof heet de uitspraak van de rechter een arrest. Een verzoekschriftprocedure wordt in de regel afgedaan met een beschikking.

Het aantal ingediende dagvaardingszaken bij de gerechtshoven is tussen 2001 en 2003 flink gestegen. Deze stijging zwakte daarna af. In 2005 werden 7,8 duizend dagvaardingszaken ingediend bij de gerechtshoven. Het aantal ingediende verzoekschriftprocedures bij het hof neemt sinds 2000 sterk toe, tot 6,5 duizend in 2005. Het grootste deel van deze procedures eindigt met een eindvonnis.

2.6 Burgerlijke zaken in hoger beroep (excl. pachtzaken) bij gerechtshoven¹⁾

¹⁾ Verzoekschriften: gegevens tot aan 1997 niet beschikbaar.

Bron: CBS.

2.5 Hoge Raad

De Hoge Raad der Nederlanden is de hoogste rechterlijke instantie binnen de 'gewone' rechterlijke macht in Nederland. De Hoge Raad is bevoegd om beslissingen van lagere rechters te vernietigen, wanneer zij de procesregels niet in acht hebben genomen of als hun beslissingen niet in overeenstemming zijn met het geldend recht. De Raad gaat uit van de feiten zoals die door een lagere rechter zijn vastgesteld.

Een zaak kan aan de Hoge Raad worden voorgelegd door (een van) de civiele procespartijen, die dan beroep in cassatie instellen. Gedurende de hele procedure is procesvertegenwoordiging door een advocaat die is ingeschreven bij de rechtbank in 's-Gravenhage, verplicht.

De Hoge Raad kan de eiser niet-ontvankelijk verklaren, het cassatieberoep gegrond verklaren of het beroep verwerpen. Als het cassatieberoep gegrond wordt verklaard, dan wordt de bestreden rechterlijke uitspraak vernietigd. Meestal wijst de Hoge Raad na vernietiging van een uitspraak een lagere rechter aan om de zaak verder te behandelen. De behandeldeling moet dan worden voortgezet met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad. Als voor een einduitspraak bijna geen beslissingen meer genomen behoeven te worden, dan doet de Hoge Raad de zaak zelf af. Het beroep wordt verworpen als de Raad geen grond ziet tot cassatie. Het verwerpen van een cassatieberoep is de meest voorkomende beëindigingsvorm bij zaken die door de Hoge Raad worden behandeld.

Het aantal ingediende zaken bij de Hoge Raad nam in 2005 iets af ten opzichte van 2004. Ook het aantal beëindigde zaken door de Hoge Raad nam in die periode licht af.

Staat 2.7
Ingediende en afgedane burgerlijke zaken bij de Hoge Raad naar soort procedure en wijze van afdoening

	Dagvaardingsprocedure							Verzoekschriftprocedure						
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Op 1 januari aanhangig	302	582	629	599	539	446	422	83	187	133	113	95	120	134
In de loop van de periode ingediend	351	350	360	340	320	355	341	165	172	145	100	151	145	172
Beëindigd														
eindarrest/ eindbeschikking	280	265	339	371	375	344	308	143	213	150	115	115	122	144
op andere wijze	31	38	40	27	38	35	32	11	13	12	3	11	9	10
Aan het eind van de periode aanhangig	342	629	599	539	446	422	423	94	133	113	95	120	134	152

Bron: CBS.

2.6 *Capita selecta: Echtscheidingsprocedures*¹⁾

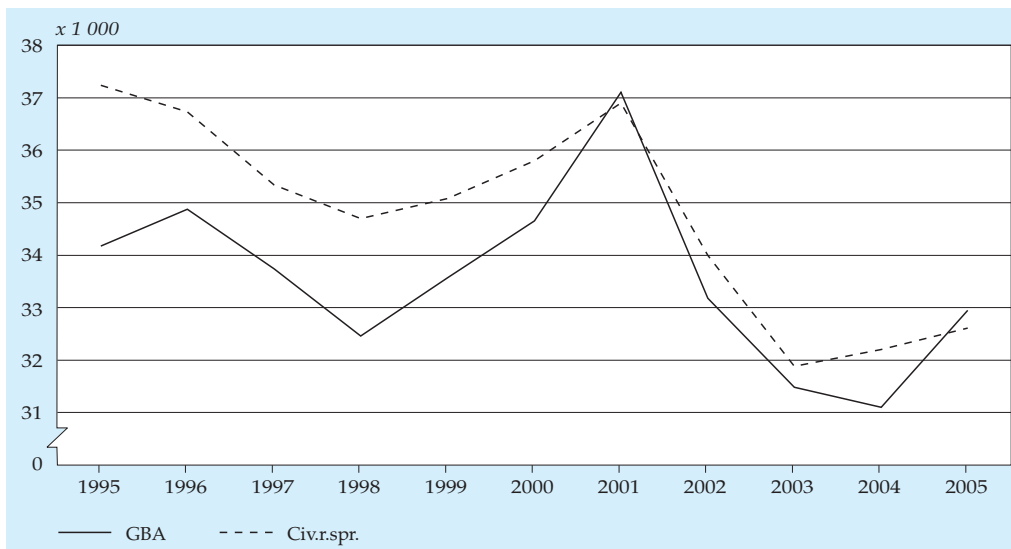
In 2005 werden 32,6 duizend huwelijken door de rechter ontbonden. Dit is een toename van 1,3 procent ten opzichte van 2004, toen er nog 32,2 duizend echtscheidingen werden uitgesproken. Ruim vier op de tien ontbonden huwelijken hebben korter dan tien jaar geduurd. Bij bijna twee op de drie echtscheidingen waren minderjarige kinderen betrokken. Het ging in totaal om bijna 36 duizend kinderen. Ruim de helft van hen was op het moment van scheiding jonger dan tien jaar. In de meeste gevallen bleven de kinderen bij de moeder wonen. Bij eenderde van de echtscheidingen stelde de rechter een omgangsregeling vast. Meestal was dit een regeling voor de vader.

Echtscheidingen in juridische en in demografische zin

In de Nederlandse statistiek wordt het begrip ‘echtscheiding’ op twee manieren beschreven: volgens de juridische betekenis en volgens de demografische betekenis. Cijfers over het onderwerp echtscheiding kunnen dan ook – afhankelijk van de gebruikte bron en definitie – verschillen. In de bevolkingsstatistiek is de echtscheiding een demografische gebeurtenis waarbij het moment van de echtscheiding samenvalt met de inschrijving van de rechterlijke beslissing in de registers van de burgerlijke stand. Sinds oktober 1994 worden in de bevolkingsstatistiek alle echtscheidingen meegeteld waarvan op het moment van de inschrijving ten minste één van de betrokken partners als ingezetene in de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) is opgenomen. Het maakt daarbij niet uit of de echtscheiding al dan niet door een Nederlandse rechter is uitgesproken (CBS, 2000).

De statistiek over echtscheidingsprocedures van het CBS beschrijft de juridisch-procedurele aspecten van de echtscheiding. De in het jaar afgedane echtscheidingsprocedures bij de Nederlandse rechter zijn onderwerp van onderzoek. Vanaf het moment dat de echtscheidingsbeschikking van de rechter onherroepelijk is geworden, hebben de bij de echtscheiding betrokken (ex-) partners een periode van zes maanden om de rechterlijke beslissing te laten inschrijven in de registers van de burgerlijke stand. Doen zij dat niet of niet tijdig en laten zij de beslissing ‘verlopen’, dan verliest de beschikking haar kracht en is geen echtscheiding tot stand gekomen.

2.7 Aantal echtscheidingen in 1995–2005 volgens GBA en de statistiek Civiele rechtspraak

Bron: CBS.

In grafiek 2.7 worden de aantallen echtscheidingsprocedures bij de Nederlandse rechter vergeleken met de aantallen echtscheidingen op basis van de GBA. De verschillen tussen beide bronnen hangen onder meer samen met de vraag of de echtscheiding door een Nederlandse rechter is uitgesproken. Daarnaast is er een zeker tijdsverloop tussen de uitspraak van de rechter en de inschrijving bij de burgerlijke stand. Bij de echtscheidingsprocedures bij de rechtbanken zijn ook scheidingen van tafel en bed en een klein deel van de ontbindingen van geregistreerde partnerschappen meegeteld (voor zover de rechter hieraan te pas komt). Het aantal echtscheidingsprocedures bij de rechtbanken ligt in het algemeen iets boven het aantal volgens de bevolkingsstatistiek.

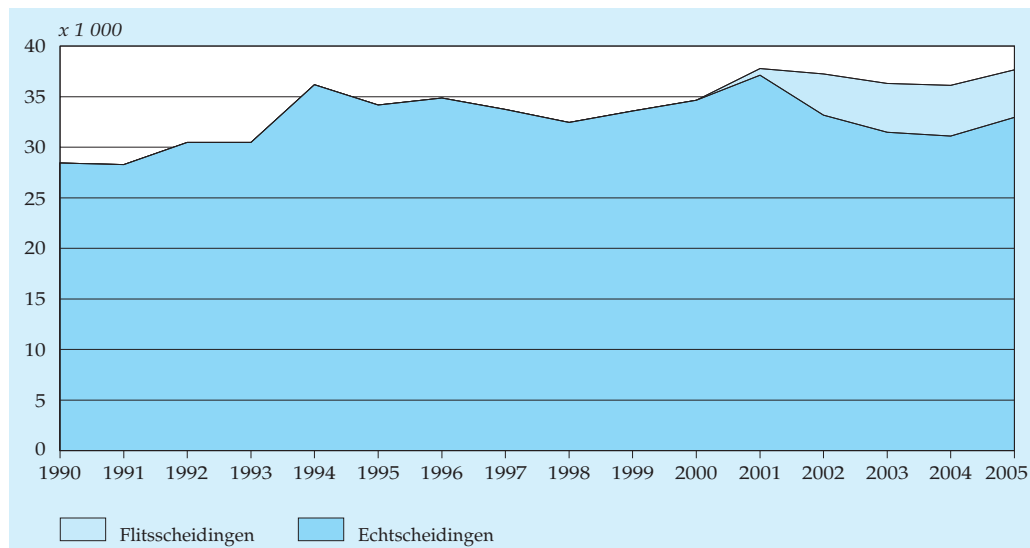
Echtscheidingen en flitsscheidingen volgens de GBA

Jaarlijks eindigt ongeveer één procent van de bestaande huwelijken in Nederland in een echtscheiding. In 2001 was het aantal echtscheidingen, met 37,1 duizend, groter dan ooit. In de daaropvolgende jaren nam het aantal echtscheidingen af, om in 2004 een niveau te bereiken van 31,1 duizend. In 2005 is het aantal echtscheidingen weer iets gestegen, tot 32,9 duizend. De daling in de voorafgaande jaren werd voor een groot deel gecompenseerd door een stijging van het aantal zogenaamde flitsscheidingen. Dit aantal bedroeg in 2005 4,7 duizend. Ongeveer één op de acht scheidingen van de laatste jaren was een flitsscheiding. Van een flitsscheiding wordt gesproken als een huwelijk eerst wordt omgezet in een geregistreerd partnerschap, waarna het partnerschap wordt ontbonden. Bij een flitsscheiding is een scheiding snel en zonder tussenkomst van de rechter te realiseren.

Het geregistreerd partnerschap is, evenals een huwelijkssluiting, een wettelijke verbintenis. Het aantal huwelijkssluitingen is de laatste jaren gedaald. Hiertegenover staat een stijging van het aantal geregistreerde partnerschappen. Worden de totalen van huwelijkssluiting en nieuwe partnerschapsregistraties opgeteld, dan is de daling minder sterk. Omgekeerd geldt hetzelfde voor echtscheidingen en flitsscheidingen. Het niveau van de echtscheidingen en flitsscheidingen tezamen vertoont over de periode 1995–2005 slechts kleine schommelingen. De veranderingen in deze periode hebben eerder betrekking op de wijze waarop een en ander wordt geformaliseerd: van strikt juridisch (gerechtelijke procedure) naar meer administratief (ambtenaar van de burgerlijke stand).

Flitsscheidingen worden overigens in het buitenland niet erkend.

2.8 Echtscheidingen en flitsscheidingen, 1990–2005

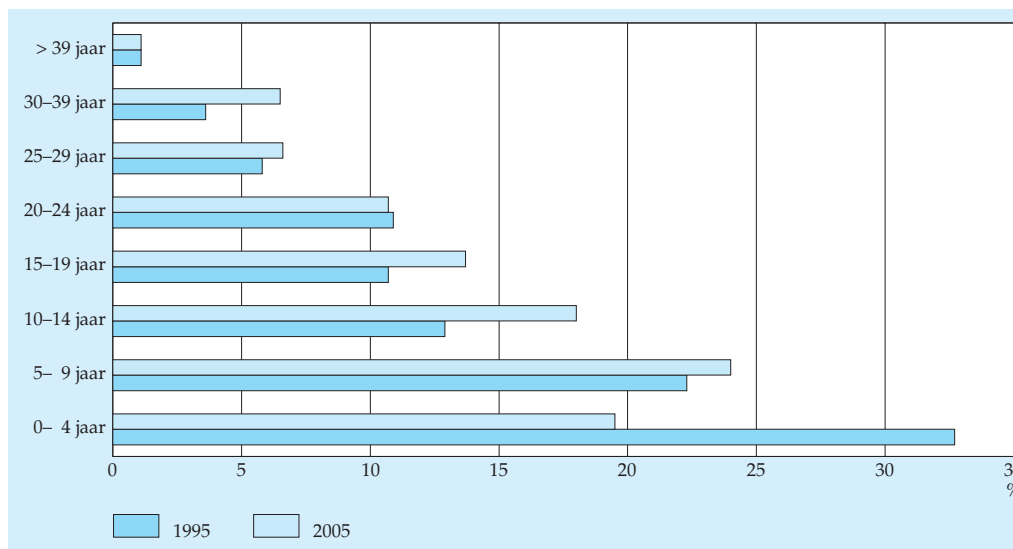
Bron: CBS.

Bijna helft van de ontbonden huwelijken duurde korter dan 10 jaar

Bijna één op de vier in 2005 door de rechter ontbonden huwelijken heeft tussen vijf en tien jaar stand gehouden. Het aandeel echtscheidingen binnen vijf jaar na de trouwdatum is sterk afgenomen: van een derde in 1995 tot een vijfde in 2005). Deze afname hangt wellicht samen met de toename van het aantal ongehuwd samenwonenden: aan het huwelijk gaat steeds vaker een 'proefperiode' van ongehuwd samenwonen vooraf. Een deel van de minder stabiele relaties wordt mogelijkwerwijs verbroken zonder dat het tot een huwelijk komt en blijft buiten beeld bij de echtscheidingsstatistiek. Ook de ontwikkeling van het aantal huwelijkssluitingen kan een rol spelen. De laatste jaren is het aantal huwelijkssluitingen gedaald, waardoor er mogelijk naar verhouding minder kortdurende huwelijken onder de recente echtscheidingen zijn.

Huwelijken die via een flitsscheiding worden beëindigd, hebben vaak korter geduurd dan huwelijken die via de rechter worden ontbonden. Bij iets minder dan eenderde van de flitsscheidingen duurde het huwelijk nog geen vijf jaar.

2.9 Uitgesproken echtscheidingen naar duur huwelijk, 1995 en 2005

Bron: CBS.

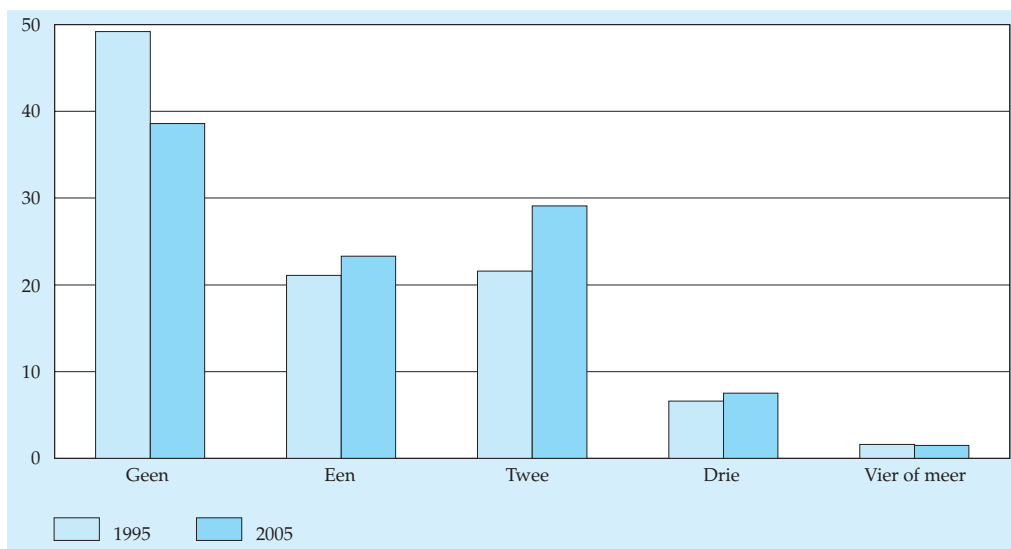
Minderjarige kinderen

Bij 20 duizend (ruim 61 procent) van de 32,6 duizend in 2005 door de rechter uitgesproken echtscheidingen waren minderjarige kinderen betrokken. In 1995 was dit nog de helft van de gevallen. Een kinderwens lijkt voor samenwonende paren vaak de aanleiding te zijn om te trouwen (De Jong en Nicolaas, 2005). Zolang er geen kinderen zijn, wordt de noodzaak om te trouwen minder ervaren. Meestal trouwen stellen als het eerste kind geboren is of wanneer de vrouw zwanger is. Naarmate gehuwden verhoudingsgewijs vaker kinderen hebben, wordt dit ook weerspiegeld in de echtscheidingscijfers naar kindertal.

In totaal waren bij de in 2005 ontbonden huwelijken 36 duizend minderjarige kinderen betrokken. Van de kinderen van wie ouders gingen scheiden is een vijfde jonger dan 5 jaar en een derde tussen de 5 en 10 jaar.

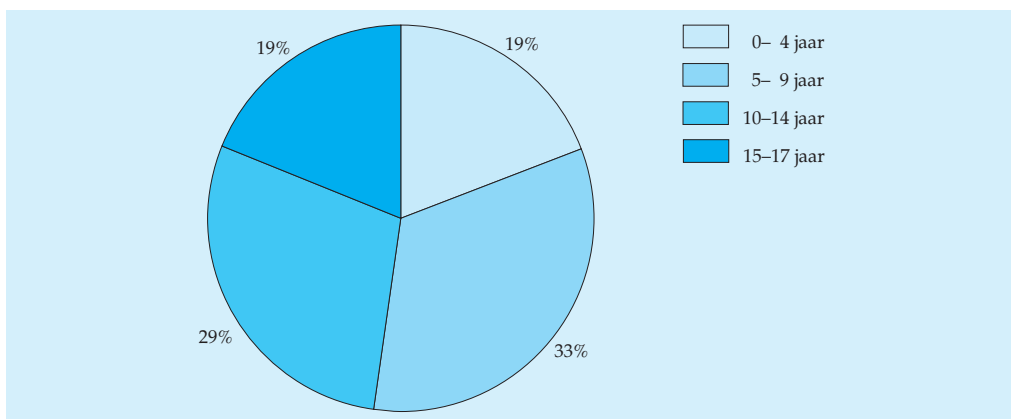
Het aantal huwelijksontbindingen waarbij één kind betrokken was bedroeg 7,6 duizend. Het aantal scheidingen van echtparen met twee kinderen was met 9,5 duizend groter dan het aantal scheidingen van paren met één kind. Bijna 3 duizend paren hadden drie of meer kinderen.

2.10 Echtscheidingen naar aantal minderjarige kinderen, 1995 en 2005

Bron: CBS.

2.11 Bij echtscheiding betrokken kinderen naar leeftijd, 2005

Bron: CBS.

De wet bepaalt dat beide ouders in principe het gezamenlijke gezag over de minderjarige kinderen blijven uitoefenen, tenzij de rechter op verzoek van een van de ouders anders beslist. In negen van de tien gevallen van de door de rechter uitgesproken echtscheidingen blijft het ouderlijk gezag van beide ouders na de scheiding gehandhaafd. Acht op de tien kinderen woont na de scheiding bij de moeder (Steenbrink en Sprangers, 2006).

Nevenvoorzieningen

Naast een verzoek om scheiding of ontbinding van het huwelijk kan in het verzoekschrift ook om één of meer nevenvoorzieningen worden gevraagd. Een nevenvoorziening kan gaan over het gezag over en de omgang met de minderjarige kinderen, de alimentatie voor de partner en/of de kinderen, de boedelscheiding, de huur of het gebruik van de echtelijke woning, of eventuele andere zaken die met de scheiding te maken hebben. De bij echtscheiding betrokken partners kunnen vooraf, in een echtscheidingsconvenant, afspraken maken over deze zaken. Dit convenant wordt opgesteld door een advocaat of notaris. In de regel zal de rechter deze overeenkomst opnemen in zijn of haar beschikking. De echtscheidingsprocedure kan dan snel worden afgerond.

De scheidende partners kunnen afspraken maken over een omgangsregeling. Vóór 1971 was in de wet geen regeling opgenomen over de omgang tussen ouders en kinderen na scheiding. Sindsdien is in stappen een regeling uitgewerkt. Bij één op de drie in 2005 uitgesproken echtscheidingen heeft de rechter een omgangsregeling vastgesteld. In de meeste gevallen ging het daarbij om een omgangsregeling voor de man. In tweederde van de zaken waarbij minderjarige kinderen betrokken zijn, werden geen voorzieningen gevraagd.

Er geldt een alimentatieplicht voor de partner en voor kinderen tot 21 jaar. Als de scheidende partners het niet eens kunnen worden over de hoogte van de alimentatie, doet de rechter een uitspraak. De alimentatieverplichting ten opzichte van de partner duurt maximaal 12 jaar. Als het huwelijk korter dan vijf jaar heeft geduurd en er geen kinderen zijn, kan de alimentatieverplichting niet langer duren dan de duur van het huwelijk. Als de partner die alimentatie ontvangt, hertrouwt of gaat samenwonen, vervalt de plicht van de andere partner om alimentatie te betalen. Ook als de inkomenssituatie van de ontvangende partner sterk verbetert, kan dit gevolgen hebben voor de hoogte van de alimentatie.

Bij bijna zes op de tien echtscheidingen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken, wijst de rechter alimentatie toe aan de kinderen. Bij co-ouderschap zal in het algemeen geen kinderalimentatie worden uitbetaald. Als het kind 18 jaar wordt, ontvangt het de alimentatie zelf. Wordt het kind financieel zelfstandig, dan kan de alimentatieplicht vervallen.

Bij één op de vijf echtscheidingen wijst de rechter alimentatie toe aan de vrouw. Alimentatie van de vrouw aan de man komt weinig voor. Bij ongeveer één op de tweehonderd echtscheidingen wordt deze verplichting opgelegd.

De rechter kan op verzoek van een partner beslissen dat deze onder bepaalde voorwaarden de (voormalige) gezamenlijke woning gedurende een bepaalde tijd (met of zonder kinderen) gebruikt. Bij bijna één op de vier echtscheidingen in 2005 is de woning door de rechter aan de vrouw toegewezen. De man krijgt de woning bij ongeveer één op de zes scheidingen toegewezen.

Literatuur

CBS, 2000, Echtscheidingsprocedures 1999. CBS, Voorburg/Heerlen.

Steenbrink, N. en A. Sprangers, 2006, Aantal echtscheidingen iets toegenomen. Bevolkingstrends 54 (3).

Jong, A. de, en H. Nicolaas, 2005, Huishoudensprognose 2004–2050: ontwikkelingen naar burgerlijke staat. Bevolkingstrends 53 (2), blz. 19–27.

Ministerie van Justitie, 2004. Brochure 'U gaat scheiden' (www.justitie.nl).

Noot in de tekst

- ¹⁾ Dit artikel is een bewerking van het artikel 'Aantal echtscheidingen iets toegenomen' dat eerder is verschenen in de CBS publicatie 'Bevolkingstrends' 2006-3.

3. Bestuursrechtspraak

3.1 Algemeen

Bestuursrecht is het geheel van bestuurlijke regels, inclusief de mogelijkheid om invloed uit te oefenen door middel van inspraak en met als sluitstuk de bescherming tegen het optreden van de overheid. De overheid stelt regels vast op diverse beleidsterreinen, zoals ruimtelijke ordening, milieu of sociaal-economisch beleid. Er bestaan mogelijkheden om bezwaar te maken tegen het verlenen of weigeren van een vergunning of een subsidie. Voor bezwaar en beroep is een vaste procedure vastgelegd in de Algemene wet bestuursrecht. Deze procedure houdt in dat een belanghebbende bezwaar kan instellen tegen een besluit van een bestuursorgaan. Tegen een besluit dat op dit bezwaar is genomen, kan beroep worden ingediend bij de sector bestuursrecht van de rechtbank. Bij een hoger beroepsinstantie, zoals de Centrale Raad van Beroep, de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, kan beroep worden aangetekend tegen een besluit van de rechtbank. Deze beroepsinstanties zijn de hoogste rechtsprekende instanties voor geschillen waarop de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van toepassing is. Tegen een uitspraak van deze instanties is geen verder beroep mogelijk.

Het instituut bestuursrechter bestaat uit diverse colleges, die elk een of meer speciale werkgebieden hebben, zoals belastingen, economische wetgeving of sociale verzekeringswetten. In de wet is steeds aangegeven welke rechter (dus welk college) bevoegd is over een bepaald geschil te oordelen. In de meeste gevallen is de bestuursrechter bij de rechtbank degene aan wie een zaak in eerste instantie wordt voorgelegd. Voor enkele wetten is dat een rechter bij een andere instantie, zoals bij de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het Bedrijfsleven.

De werkzaamheden van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven zijn geregeld in de Wet bestuursrechtspraak bedrijfsorganisatie. Op grond van die wet is beroep mogelijk tegen besluiten van product- en bedrijfschappen. In tientallen bestuursrechtelijke wetten staat dat men voor de beslechting van geschillen terecht kan bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Dit college spreekt in bijna al deze zaken recht in eerste en enige instantie. Het College is hoger beroepsinstantie voor onder meer de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet en is tuchtrechter in appèl voor onder andere de Wet tuchtrechtspraak bedrijfsorganisaties.

De regeling van de belastingrechtspraak staat in de Algemene wet bestuursrecht, de Algemene wet inzake rijksbelastingen en het Besluit Beroep in Belastingzaken 2000. Onlangs is de procedure in belastingzaken gewijzigd. Met ingang van 1 januari 2005 komen in eerste aanleg de zaken bij de rechtbank,

sector bestuursrecht. Hoger beroep volgt bij de belastingkamer van het gerechtshof. Daarna is nog cassatieberoep mogelijk bij de belastingkamer van de Hoge Raad. De uitkomsten van de zaken in deze publicatie zijn grotendeels nog tot stand gekomen volgens de oude procedure (één feitelijke instantie bij het gerechtshof en cassatie bij de Hoge Raad).

Niet alle geschillen waarbij een overheidsorgaan is betrokken kunnen bij de bestuursrechter worden aangekaart. In die gevallen (onteigeningszaken bijvoorbeeld) kan de burgerlijke rechter optreden.

3.2 *Procedure bij de bestuursrechter*

In grote lijnen begint de procedure bij de bestuursrechter met het vooronderzoek door de rechter, gevolgd door het onderzoek op de zitting. Dit is de mondelinge behandeling in een openbare rechtszitting. Na afsluiting van het onderzoek doet de rechter mondeling of schriftelijk uitspraak. Dit heet de gewone behandeling. Naast de gewone behandeling bestaat er een aantal varianten in de procesgang bij de bestuursrechter.

Ten eerste kan het onderzoek op de zitting achterwege blijven als alle partijen daarmee instemmen. De rechter doet na afronding van het onderzoek (schriftelijk) uitspraak (vereenvoudigde behandeling). Een tweede mogelijkheid is een versnelde behandeling in spoedeisende gevallen met verkorte termijnen en versnelde procedures. De derde manier komt voor wanneer van meet af aan duidelijk is wat de uitslag van de procedure zal zijn. In dat geval kan de rechter beslissen tot een vereenvoudigde afdoening van de zaak. Zonder toestemming van partijen doet hij dan uitspraak zonder onderzoek op de zitting. Omdat degene die in beroep komt in principe recht heeft op een openbare behandeling van de zaak, kan hij tegen deze uitspraak in verzet komen bij de rechtbank. Wordt het verzet gegrond bevonden, dan volgt alsnog een gewone behandeling bij dezelfde rechter.

In het bestuursrecht is het niet mogelijk te voorkomen dat het bestuur een bepaald besluit neemt. Als echter het besluit is genomen en men heeft bezwaar aangetekend, dan kan in spoedeisende gevallen via de voorlopige voorziening worden geprobeerd de uitvoering van het besluit te blokkeren.

In sommige gevallen staat na het beroep bij de rechter nog hoger beroep open bij een hoger rechtscollege. Voor zaken die zijn behandeld door de sector bestuursrecht van de rechtbank staat hoger beroep open op de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Bij sociale verzekeringszaken en ambtenarenzaken kan hoger beroep worden ingesteld bij de Centrale Raad van Beroep. Tegen een uitspraak over schorsing of een voorlopige voorziening is geen hoger beroep mogelijk. Evenmin staat hoger beroep open tegen uitspraken van een rechter die als eerste en enige instantie is aangewezen, zoals de Centrale Raad van Beroep voor een aantal pensioenwetten. Dit geldt ook voor de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State voor zover deze als eerste en enige instantie rechtsprekt.

Na het onderzoek van de zaak volgt de uitspraak, waarin de rechter zijn oordeel geeft over het geschil. Er is een aantal mogelijkheden:

- de rechter acht het beroep niet-ontvankelijk (beroepstermijn verstreken, griffierecht niet betaald, ontbrekende gegevens niet aangevuld);
- de rechter verklaart het beroep ongegrond (het bestreden besluit is niet onrechtmatig);
- de rechter vindt het beroep gegrond (het bestreden besluit is onrechtmatig).

In het laatste geval zal de rechter regelen op welke manier het nadeel kan worden weggenomen, bijvoorbeeld door het bestreden besluit geheel of gedeeltelijk te vernietigen en vervolgens het bestuur op te dragen een nieuw besluit te nemen. Als schadevergoeding is gevraagd, kan de rechter ook daarover een beslissing nemen.

Bij de bestuursrechtspraak is het geschrift waarmee de procedure begint een beroepschrift dat bij de bestuursrechter wordt ingediend. Dit betekent dat de burger die in beroep gaat bij de bestuursrechter geen kosten hoeft te maken voor een deurwaarder. Bovendien is er geen verplichte procesvertegenwoordiging: hij hoeft ook geen kosten te maken voor een advocaat of procureur. Griffierecht is altijd verschuldigd als men bij de bestuursrechter in beroep gaat.

3.2.1 *Rechtbank, sector bestuursrecht*

Sinds de invoering van de Algemene wet bestuursrecht in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw is de algemene bestuursrechtspraak in eerste aanleg opgedragen aan de rechtbanken. De sector bestuursrecht van de rechtbank beslist nu (in beginsel) in eerste instantie over geschillen met de overheid. Met deze invoering is de competentie van deze rechter uitgebreid. Ook bijstandszaken en vreemdelingenzaken komen terecht bij de rechtbank. In de gegevens over de sector bestuursrecht ontbreekt in deze publicatie op dit moment nog de informatie van de vreemdelingenkamer.

Een groot deel van het beroep op de bestuursrechter bestaat uit geschillen over sociale verzekeringswetten. In 1995 heeft ruim tweederde van de nieuw ingediende beroepen (exclusief vreemdelingenzaken) hierop betrekking, in de periode tot 2001 is het aandeel gezakt naar 37 procent. In 2005 wordt 28 procent van de zaken ingediend wegens een geschil over sociale verzekeringswetten. Ongeveer 12 procent van de in 2005 ingediende zaken heeft betrekking op de bijstand. Het aandeel van sociale verzekeringswetten en bijstand tezamen is van 2004 op 2005 gedaald van 55 naar 40 procent. Deze (relatieve) afname komt vooral doordat vanaf 2005 ook belastingzaken door de bestuursrechter worden afgedaan. Het absolute aantal zaken in de sfeer van de sociale zekerheid is in 2005 echter toegenomen ten opzichte van 2004.

Ambtenarenzaken bij de rechtbank vormen een klein deel van het totale aantal zaken. In 2005 heeft nog slechts 5 procent van het totale aantal ingediende zaken bij de bestuursrechter betrekking op ambtenarenzaken. De overige beroepen zijn vaak beroepen tegen wetten en regelingen in het algemeen en tegen gemeentelijke besluiten in het bijzonder.

Staat 3.1

Rechtbanken, sector bestuursrecht: ingediende beroepen Algemene wet bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ³⁾
<i>x 1 000</i>							
Totaal ingediend	65,4	37,6	38,6	42,7	45,3	48,3	72,0
Ambtenarenzaken	4,4	3,1	2,8	2,8	3,1	3,7	3,4
w.o.							
Ambtenarenwet	3,4	2,5	2,4	2,5	2,6	3,3	3,1
Sociale Verzekeringswetten	43,6	14,3	14,3	18,3	19,3	20,3	20,1
w.o.							
Arbeidsongeschiktheidswetten ²⁾	32,7	5,8	6,5	8,8	8,9	9,1	9,2
Bijstandszaken	4,4	4,7	4,3	4,2	4,7	6,3	8,3
w.o.							
Algemene bijstandswet	2,0	4,6	4,2	4,1	4,6	2,7	0,3
Wet werk en bijstand						3,4	7,9
Bouwzaken	3,2	4,1	4,4	4,2	4,4	4,1	4,6
Belastingzaken	—	—	—	—	—	—	22,1
Overig	8,3	10,8	12,1	12,5	13,1	13,0	12,3
Onbekend	1,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	1,1

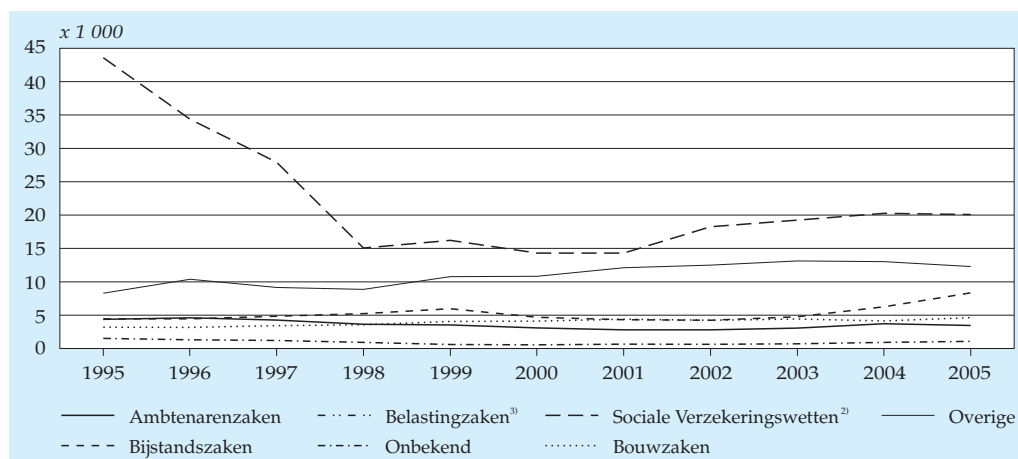
¹⁾ Excl. vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. premiezaken.

³⁾ Incl. belastingzaken.

Bron: CBS.

3.1 Rechtbanken, sector bestuursrecht: ingediende zaken naar soort regelgeving¹⁾

¹⁾ Excl. vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. premiezaken.

³⁾ In 2005 werden 22,1 duizend belastingzaken ingediend. Deze zijn nog niet zichtbaar in de grafiek, omdat voorgaande jaren ontbreken.

Bron: CBS.

Staat 3.2

Rechtbanken, sector bestuursrecht: beroepen Algemene wet bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vereenvoudigde behandeling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of buiten zitting of voorlopige voorziening	overig (intrekking, verwijzing)	
	<i>x 1 000</i>				
1995	65,4	21,4	36,5	19,7	77,6
2000	37,6	3,5	25,6	9,3	38,4
2001	38,6	3,9	25,9	10,4	40,2
2002	42,7	4,2	25,9	10,9	41,0
2003	45,3	4,3	28,8	11,5	44,6
2004	48,3	4,2	31,2	12,5	47,8
2005 ³⁾	72,0	6,0	34,1	19,3	59,4
Ambtenarenzaken w.o.	3,4	0,2	2,3	1,1	3,6
Ambtenarenwet	3,1	0,2	2,0	1,0	3,2
Sociale Verzekeringswetten w.o.	20,1	1,9	14,2	5,3	21,4
Arbeidsongeschiktheidswetten ²⁾	9,2	0,8	6,9	2,2	9,9
Bijstandszaken w.o.	8,3	0,6	4,8	1,9	7,3
Algemene bijstandswet	0,3	0,2	1,2	0,2	1,6
Wet werk en bijstand	7,9	0,4	3,5	1,7	5,6
Bouwzaken	4,6	0,2	3,2	1,1	4,5
Belastingzaken	22,1	1,4	1,7	5,7	8,8
Overig	12,3	1,2	7,9	3,6	12,7
Onbekend	1,1	0,3	0,1	0,5	0,9

¹⁾ Excl. vreemdelingenzaken.

²⁾ Excl. premiezaken.

³⁾ Incl. belastingzaken m.i.v. 2005.

Bron: CBS.

De meeste beroepen worden afgedaan door uitspraak in een gewone of versnelde behandeling, buiten zitting of voorlopige voorziening. Daarnaast vinden er relatief veel verwijzingen en intrekkingen plaats. Over het algemeen worden bijna drie van elke tien afgedane beroepen gegrond verklaard. Ruim één op de vijf verzoeken om een voorlopige voorziening wordt geheel of gedeeltelijk toegewezen.

Staat 3.3

Rechtbanken, sector bestuursrecht: uitspraken in beroepen Algemene wet bestuursrecht naar regelgeving¹⁾

	Vereenvoudigde behandeling			Gewone of versnelde behandeling			Voorlopige voorziening		
	totaal	w.o.		totaal	w.o.		totaal	w.o.	
		kennelijk onge- grond	kennelijk gegrond		onge- grond	gegrond		afge- wezen	geheel of gedeel- telijk toege- wezen
<i>x 1 000</i>									
1995 ³⁾	21,4	0,5	15,6	32,0	17,8	13,5	4,5	2,9	1,1
2000	3,5	0,4	0,7	20,4	12,3	7,0	5,2	3,6	1,2
2001	3,9	0,4	0,7	20,7	12,9	6,6	5,2	3,7	1,0
2002	4,2	0,7	0,8	20,2	13,0	6,2	5,7	4,0	1,1
2003	4,3	0,7	0,7	22,7	14,6	6,7	6,1	4,2	1,1
2004	4,2	0,7	0,7	25,3	15,6	8,1	5,9	4,0	1,2
2005 ²⁾	6,0	0,8	0,7	27,8	16,5	9,5	6,3	4,2	1,4
Ambtenarenzaken	0,2	0,0	0,1	1,9	1,1	0,7	0,4	0,2	0,1
Sociale Verzekeringswetten	1,9	0,3	0,3	13,7	8,2	4,8	0,5	0,3	0,1
Bijstandszaken	0,6	0,1	0,1	3,0	1,8	1,1	1,8	1,2	0,4
Bouwzaken	0,2	0,1	0,1	1,9	1,1	0,6	1,3	0,9	0,3
Belastingzaken	1,4	0,1	0,0	1,6	1,0	0,6	0,0	0,0	0,0
Overig	1,2	0,2	0,2	5,7	3,4	1,8	2,2	1,5	0,5
Onbekend	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0

¹⁾ Excl. Vreemdelingenzaken.

²⁾ Incl. Belastingzaken m.i.v. 2005.

³⁾ Incl. Arob-procedures.

Bron: CBS.

3.2.2 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Tegen een einduitspraak van de rechtbank sector bestuursrecht staat in het algemeen hoger beroep open bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze afdeling is, behalve rechter in hoger beroep, voor een aantal bijzondere wetten de eerste en enige rechter. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Wet Milieubeheer en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

De bestuurlijke kort gedingprocedure bij de Raad van State is alleen mogelijk als er al beroep is ingesteld bij de afdeling bestuursrechtspraak zelf. Aan de voorzitter van de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State kan worden gevraagd een voorlopige voorziening te treffen, bijvoorbeeld schorsing van de beschikking waarmee men het niet eens is.

In 2005 zijn er ruim 2,7 duizend hoger beroepszaken ingediend bij de Raad van State krachtens de Algemene wet bestuursrecht; hiervan waren circa 0,3 duizend verzoeken om schorsingen en/of voorlopige voorzieningen. Bij de bijzondere wetten zijn bijna 3 duizend zaken in eerste en enige aanleg aan de Raad voorgelegd. In beide gevallen worden de meeste zaken ter zitting afgedaan.

Sinds 2001 behandelt de Raad van State ook de hoger beroepen op grond van de nieuwe Vreemdelingenwet 2000. Hoger beroep kan de rechtzoekende alleen instellen tegen besluiten die de bevoegde autoriteiten na 1 april 2001 hebben genomen. In 2005 zijn ruim 5,5 duizend hoger beroepszaken ingediend.

3.2.3 Centrale Raad van Beroep

Bij de Centrale Raad van Beroep kan hoger beroep worden ingesteld tegen uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank op het terrein van het ambtenarenrecht (inclusief pensioenen) en de sociale zekerheid (inclusief de Algemene Bijstandswet). Deze bestuursrechter oordeelt als eerste en enige instantie over zaken met betrekking tot sommige pensioenen en vergelijkbare uitkeringen. Dit is in de desbetreffende wetten geregeld, zoals in de Spoorwegpensioenwet of de Wet Uitkeringen Vervolgingslachtoffers.

Het aantal ingediende zaken bij de Raad nam tussen 1995 en 2000 met ruim een kwart af. De belangrijkste reden voor deze daling is de invoering van de bezwaarschriftprocedure in alle sociale verzekeringswetten. Na 2000 was er weer een lichte toename, tot 7,5 duizend ingediende zaken in 2005.

In bijna de helft van de beslissingen in hoger beroep wordt de aangevallen uitspraak door de Centrale Raad van Beroep bevestigd.

Staat 3.4

Raad van State: beroepen in eerste en enige aanleg en zaken in hoger beroep¹⁾

	1995		2000		2001	
	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schorsing en/of voorlopige voorziening
<i>x 100</i>						
Beroepen in eerste en enige aanleg krachtens speciale wetten²⁾						
In de loop van de periode ingediend	57,8	18,6	21,0	15,2	21,6	13,4
Afgedaan w.v.	42,6	13,1	20,9	12,8	24,6	12,0
met zitting	26,9	11,0	17,0	10,2	19,2	9,5
zonder zitting	15,7	2,1	3,8	2,7	5,4	2,5
Ingetrokken/op andere wijze beëindigd	28,4	6,8	7,3	3,4	7,0	2,9
Hoger beroepzaken krachtens de Algemene wet bestuursrecht						
In de loop van de periode ingediend	7,3	1,1	19,3	1,7	21,2	2,8
Afgedaan w.v.	2,2	0,5	14,2	1,3	15,3	2,5
met zitting	1,6	0,4	11,7	1,2	12,8	2,2
zonder zitting	0,6	0,1	2,6	0,1	2,5	0,3
Ingetrokken/op andere wijze beëindigd	1,0	0,4	3,1	0,5	3,6	0,4
Hoger beroepzaken krachtens de Vreemdelingenwet						
In de loop van de periode ingediend					4,9	0,9
Afgedaan w.v.					4,3	0,8
met zitting					0,5	0,0
zonder zitting					3,8	0,8
Ingetrokken/op andere wijze beëindigd					0,0	0,0

¹⁾ Naast de opgenomen aantallen zijn in 1995 bij de Raad van State in totaal 212 zaken ingediend en 9 311 zaken afgedaan krachtens de Wet Arob.

²⁾ Onder meer de Wet op de Ruimtelijke Ordening, de Wet Milieubeheer en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten.

Bron: CBS.

2002		2003		2004		2005	
hoofdzaak	verzoeken om schor- sing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schor- sing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schor- sing en/of voorlopige voorziening	hoofdzaak	verzoeken om schor- sing en/of voorlopige voorziening
20,1	10,7	18,1	10,2	19,9	9,7	19,2	9,1
21,7	9,4	16,3	8,4	15,7	8,0	14,8	7,3
17,5	7,6	13,2	6,5	11,0	5,8	10,6	5,9
4,2	1,7	3,1	1,8	4,7	2,1	4,2	1,4
4,5	2,0	4,2	1,9	4,4	2,0	4,5	2,3
20,5	2,6	22,2	3,0	24,0	3,2	24,4	3,3
22,3	2,2	19,5	2,4	18,2	2,5	19,2	2,3
18,8	1,8	16,4	1,9	14,9	2,1	15,8	1,8
3,5	0,4	3,1	0,4	3,3	0,5	3,5	0,5
3,7	0,5	2,9	0,6	3,9	0,6	4,0	0,9
18,6	2,6	38,4	5,9	51,2	4,3	52,0	4,1
14,7	2,3	31,7	5,7	48,4	4,5	52,7	4,0
1,8	0,1	2,1	0,7	1,2	0,5	1,0	0,3
12,8	2,2	29,5	4,9	47,2	4,0	51,8	3,7
1,2	0,2	1,0	0,1	1,9	0,0	1,5	0,0

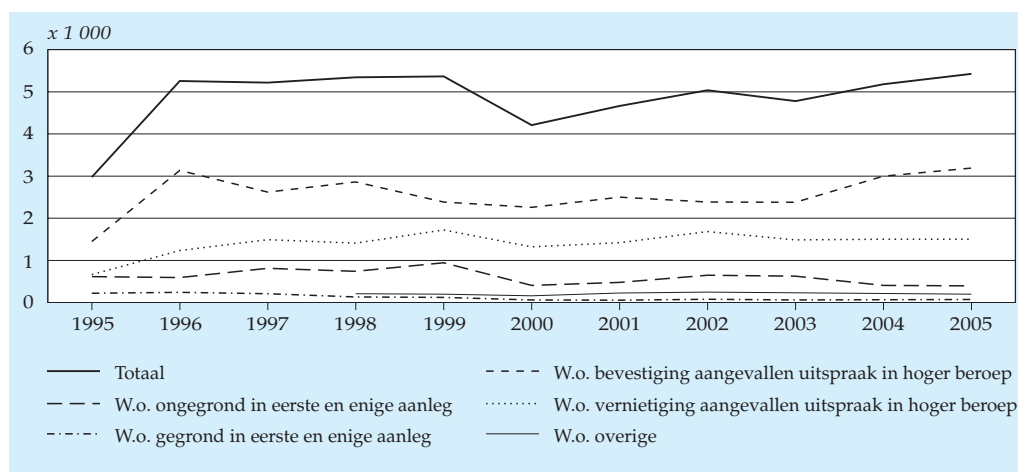
Staat 3.5

Centrale Raad van beroep: zaken naar regelgeving en wijze van afdoening

	In de loop van de periode				
	ingediend	afgedaan door			totaal
		uitspraak in vereenvoudigde behandeling	uitspraak in gewone of versnelde behandeling of buiten zitting of voorlopige voorziening	overig (intrekking, verwijzing)	
	<i>x 1 000</i>				
1995	9,3	0,4	3,8	4,2	8,4
2000	6,8	0,4	4,3	1,9	6,6
2001	6,7	0,4	4,8	1,8	6,9
2002	6,4	0,4	5,1	1,4	6,9
2003	6,5	0,4	4,9	1,4	6,7
2004	7,4	0,4	5,3	1,4	7,1
2005	7,5	0,5	5,5	1,6	7,6
Ambtenarenzaken	1,3	0,0	0,7	0,2	0,9
Sociale Verzekeringswetten	4,6	0,3	3,2	1,1	4,6
Bijstandszaken	1,1	0,1	1,2	0,1	1,4
Pensioenzaken in 1e en enige aanleg	0,3	0,0	0,4	0,0	0,5
Overig	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Onbekend	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Bron: CBS.

3.2 Centrale Raad voor Beroep: uitspraken in gewone of versnelde behandeling ¹⁾

¹⁾ Over de jaren 1995 t/m 1997 zijn de 'overige uitspraken' onbekend.

Bron: CBS.

3.2.4 College van Beroep voor het Bedrijfsleven

Het College van Beroep voor het Bedrijfsleven is ingesteld om rechtsbescherming te bieden op het terrein van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. In deze organisatie is het bedrijfsleven geordend in bedrijfschappen, hoofdbedrijfschappen en productschappen. De Sociaal-Economische Raad is het hoogste orgaan in de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Het College van Beroep voor het Bedrijfsleven oordeelt als eerste en enige instantie over beroepen tegen een besluit of handeling van de Sociaal-Economische Raad, een productschap, een bedrijfsschap of enig ander bestuursorgaan op dit terrein. Daarnaast is dit college bevoegd op grond van tientallen wetten op het gebied van het economische bestuursrecht. Hiermee is dit college de belangrijkste rechter op dit gebied. Het college is ook de beroepsinstantie voor uitspraken van diverse tuchtrechtcolleges.

Staat 3.6

College van Beroep voor het Bedrijfsleven: zaken in beroep naar wijze van afdoening

	In de loop van de periode				
	inge- diend	afgedaan door			
		uitspraken in vereenvoudigde behandeling	uitspraken in gewone of versnelde behandeling of voor- lopige voor- ziening	ingetrokken, verwezen	totaal
	x 1 000				
1995	1,6	0,4	0,5	0,5	1,4
2000	1,0	0,2	0,6	0,5	1,2
2001	1,1	0,1	0,8	0,4	1,3
2002	2,0	0,4	0,6	0,6	1,7
2003	1,4	0,3	0,8	0,5	1,6
2004	1,2	0,2	0,8	0,3	1,2
2005	0,9	0,1	0,7	0,3	1,1

Bron: CBS.

Beroepen die bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven binnenkomen kunnen in aanmerking komen voor een 'vereenvoudigde afdoening'. In dat geval vindt geen openbare behandeling plaats. Tegen de beslissing in deze procedure kan de appellant verzet aantekenen.

Het aantal ingediende en afgedane zaken is in de periode 1999–2001 redelijk stabiel. In 2002 neemt het aantal ingediende zaken fors toe. Gedeeltelijk wordt dit veroorzaakt door beroepen inzake het Besluit zand- en lössgronden en de nasleep van de MKZ-crisis. In 2005 bedraagt het aantal ingediende zaken 0,9 duizend.

3.3 Procedure bij de belastingrechter

Omdat het procesrecht in belastingzaken nogal verschilt van de overige bestuursrechtspraak wordt hieraan op deze plaats extra aandacht besteed. Zo is de openbaarheid in belastingzaken geen regel maar uitzondering (wanneer een verhoging, 'boete', is opgelegd, is de boetebehandeling uiteraard volledig openbaar) en is de belastingrechter meer tijd dan de gewone bestuursrechter gegund te beslissen op bij hem ingediende bezwaarschriften (met een mogelijke verlenging).

In paragraaf 3.1 is al gemeld dat de belastingrechtspraak met ingang van 1 januari 2005 principieel is gewijzigd. Er is nu belastingrechtspraak in twee feitelijke instanties met de mogelijkheid tot beroep in cassatie.

Staat 3.7
Gerechtshoven, belastingkamers: ingediende beroepen inzake belastingen¹⁾

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal	18,6	14,6	17,7	24,0	14,7	15,5	3,7
Rijksbelastingen	13,6	11,1	10,2	9,0	8,7	9,9	2,2
w.o.							
inkomstenbelasting en loonbelasting	8,0	6,0	5,9	5,5	5,2	6,0	1,4
motorrijtuigenbelasting	1,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,1
Belasting lagere overheden	4,7	3,4	7,4	14,9	5,9	5,5	1,5
w.o.							
wet waardering onroerende zaken	1,7	0,9	5,2	12,3	3,1	1,5	0,5
verontreinigingsheffing	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0

¹⁾ M.i.v. 2005 is de belastingkamer ingedeeld bij de sector bestuursrecht.

Bron: CBS.

3.3.1 Belastingkamers van het gerechtshof

Op 1 januari 1995 is de Wet Waardering Onroerende Zaken (Wet WOZ) inwerking getreden. Dit betekent dat één keer per vier jaar de waardebepaling van onroerende zaken in het kader van deze wet ten behoeve van de belastingheffing aanleiding kan geven tot bezwaar en uiteindelijk beroep bij de belastingkamers van het hof. Uit de gegevens van de afgelopen jaren is af te leiden dat dit een reden was voor een golf van zaken bij de hoven. In het jaar 2002 zijn er ruim 12 duizend beroepen ingesteld tegen beslissingen op grond van de Wet WOZ en tegen de onroerend zaakbelasting. Deze beroepen zijn daarmee goed voor de helft van de beroepen bij de belastingkamers in 2002. In 2005 ging het nog slechts om 0,5 duizend WOZ-zaken.

Als het aantal beroepen op grond van de Wet WOZ en OZB buiten beschouwing wordt gelaten, dan is het aantal beroepen inzake inkomsten- en loonbelasting in 2005 bijna 44 procent van het totaal. Het hof kan een zaak niet-ontvankelijk, gegrond of ongegrond verklaren. In 2005 bedraagt het aantal beroepen dat als ongegrond wordt afgedaan ruim 43 procent. Ongeveer eenderde van de afgedane beroepen is gegrond: de appellant krijgt geheel of gedeeltelijk gelijk.

Staat 3.8
Gerechtshoven, belastingkamers: afgedane beroepen inzake belastingen naar wijze van afdoening¹⁾

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal afgedaan w.o.	10,9	8,8	9,5	11,4	12,0	10,1	8,3
gegrond	2,9	2,9	3,3	3,7	4,2	3,5	2,6
ongegrond	5,0	3,6	4,3	5,0	5,5	4,6	3,6

¹⁾ M.i.v. 2005 is de belastingkamer ingedeeld bij de sector bestuursrecht.

Bron: CBS.

De behandeling door het hof eindigt met een mondelinge of schriftelijke uitspraak. Wil men van deze uitspraak in cassatie gaan bij de Hoge Raad, dan is een schriftelijke uitspraak nodig. Elk van de partijen kan een verzoek indienen om de mondelinge uitspraak te vervangen door een schriftelijke.

3.3.2 Belastingkamer van de Hoge Raad

In belastingzaken kan men zonder procesvertegenwoordiging procederen bij het beroep in cassatie bij de Hoge Raad. Alleen als de rechtzoekende de zaak mondeling wil toelichten moet een advocaat dat doen. Wanneer de Hoge Raad een zaak na behandeling heeft beëindigd met een arrest, is daarmee de procesgang afgelopen. De Raad kan het beroep afdoen door deze niet-ontvankelijk te verklaren, door verwerping van het beroep of door gehele of gedeeltelijke vernietiging van het vonnis (ongegrond dan wel geheel of gedeeltelijk gegrond verklaren van het beroep). Het is ook mogelijk dat de Hoge Raad de zaak naar een gerechtshof terugwijst. Er volgt dan een nieuwe beroepsbehandeling met wederom de mogelijkheid van beroep in cassatie.

Het merendeel van de zaken (acht van elke tien zaken) waarin de Hoge Raad in cassatie uitspraak doet, wordt niet-ontvankelijk verklaard of verworpen. Ongeveer een op de tien zaken wordt teruggewezen naar een hof.

Over het jaar 2005 zijn nog geen cijfers bekend over de afdoeningen door de Hoge Raad, omdat deze de cijfers elke twee jaar bekendmaakt. In deze publicatie wordt daarom volstaan met de gegevens tot en met het jaar 2004.

Staat 3.9
Hoge Raad, belastingkamer: cassatieberoep inzake belastingen¹⁾

	In de loop van de periode				
	ingediend	uitspraken			
		niet ont- vankelijk	verwerping	gehele of gedeeltelijke vernietiging	
				beslissing ten principale	verwijzing
1995	841	103	437	70	113
2000	950	91	523	71	132
2001	1 105	113	481	58	97
2002 ²⁾	1 063	62	495	77	100
2003	1 440	172	646	74	111
2004	1 086	125	704	92	124

¹⁾ Over het jaar 2005 zijn ten tijde van het drukken van deze publicatie nog geen cijfers bekend.

²⁾ Raming Hoge Raad.

Bron: CBS/Hoge Raad der Nederlanden.

3.4 Enkele bijzondere procedures

Asielverlening

Nederland voert, net als de meeste andere landen, een beperkend toelatingsbeleid voor vreemdelingen die zich voor langere tijd in het land willen vestigen. Om toegang tot Nederland te krijgen, hebben vreemdelingen uit de meeste landen van buiten de Europese Unie die langer dan drie maanden in Nederland willen blijven een inreisvisum nodig, de zogenaamde machtiging tot voorlopig verblijf (MVV). Onderdanen van bepaalde landen, zoals de lidstaten van de Europese Unie, hebben in beginsel zonder deze machtiging onbeperkt toegang tot Nederland. Bepaalde andere categorieën vreemdelingen die voor een (tijdelijk) verblijf naar ons land willen komen, zoals werknemers in loondienst, zelfstandige ondernemers, au-pairs, studenten of stagiairs, moeten wel een machtiging tot voorlopig verblijf aanvragen.

Een heel andere groep vreemdelingen die toegang tot Nederland willen krijgen, zijn de personen die in Nederland asiel aanvragen: de asielzoekers. Zij kunnen voor een verblijfsvergunning in aanmerking komen op grond van:

1. het Vluchtelingenverdrag van Genève en het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens;
2. klemmende humanitaire redenen;
3. de omstandigheid dat terugkeer naar het land van herkomst zeer moeilijk is vanwege de situatie ter plaatse, bijvoorbeeld een toestand van oorlog.

Op 1 april 2001 is de nieuwe Vreemdelingenwet 2000 in werking getreden. Een sterke vereenvoudiging van de procedures en een impliciet ontmoedigingsbeleid voor asielzoekers ligt aan de nieuwe wet ten grondslag.

Staat 3.10
Asielverlening

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	<i>x 1 000</i>						
Ingediende verzoeken ¹⁾	29,3	43,6	32,6	18,7	13,4	9,8	12,4
Ingewilligde verzoeken ²⁾	18,5	9,7	10,6	8,8	9,8	10,2	19,5
Op grond van oude wet							
Vluchtelingen asiel erkend (A-status)	8,0	1,8	0,4	–	–	–	–
Vergunning tot verblijf	6,2	4,8	1,6	–	–	–	–
Voorwaardelijke vergunning tot verblijf	4,3	3,1	0,8	–	–	–	–
Op grond van nieuwe wet (Vreemdelingenwet 2000)							
Verblijfsvergunning asiel (bepaalde tijd) ³⁾			7,2	8,1	8,4	6,1	11,1
Verblijfsvergunning asiel (onbepaalde tijd) ³⁾			0,5	0,8	1,4	4,1	6,8
Afwijzingen	32,3	60,2	51,3	53,4	21,9	12,9	14,3

¹⁾ Inclusief herhaalde aanvragen.

²⁾ Inclusief inwilligingen na bezwaarprocedure.

³⁾ Inclusief reguliere vergunningen verleend in asielprocedures.

Bron: Ministerie van Justitie.

In 2005 zijn ruim 12 duizend asielverzoeken bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst ingediend. In de jaren na 2000 is sprake van een scherpe daling van het aantal verzoeken. In 2005 is eenderde minder verzoeken ingediend dan in 2002 en bijna 60 procent minder dan het aantal verzoeken in 2000.

In de ingediende asielverzoeken zijn behalve eerste aanvragen ook herhaalde aanvragen opgenomen. Daarnaast zijn er nog aanvragen die niet in een Aanmeldcentrum hoeven te worden ingediend. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om in Nederland geboren kinderen van asielzoekers en om mensen die in vreemdelingenbewaring zitten. Het aandeel van de eerste asielaanvragen is sterk aan verandering onderhevig. In 2000 bedroeg het aandeel van eerste aanvragen 85 procent van het totaal aantal ingediende verzoeken. In 2005 was dit gedaald tot 37 procent. De sterke daling in 2005 is onder meer te verklaren door de wijziging van het landenbeleid ten aanzien van Somalië. Deze beleidswijziging vormde voor veel asielzoekers aanleiding een nieuw asielverzoek in te dienen (Bron: Jaarverslag IND).

In het jaar 2000 is het aantal inwilligingen van asielverzoeken uitgekomen op minder dan 10 duizend. In 2001 nam dit aantal licht toe, waarschijnlijk als gevolg van de omschakeling van procedures volgens de oude wet naar procedures onder de nieuwe wetgeving. Sinds 2002 is het aantal ingewilligde verzoeken ruim verdubbeld tot bijna 20 duizend in 2005.

Bestuursrechtspraak door de burgerlijke rechter

In enkele situaties is de burgerlijke (kanton)rechter bevoegd in bestuursrechtelijke kwesties op te treden. Hij is belast met bestuursrechtspraak bij een beroep op de rechter in verband met overtredingen op grond van de Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (de Wet Mulder, waarover meer in hoofdstuk 4). Ook is de civiele rechter soms bevoegd in omstandigheden waarbij aanvulling nodig is op de rechtsbescherming tegen de overheid. Bovendien heeft de burgerlijke rechter een grote rol bij conflicten over het toekennen van schadevergoeding voor handelingen van het bestuur.

Nationale ombudsman

De Nationale ombudsman is het sluitstuk van de rechtsbescherming tegen de overheid. Bij deze functionaris kan men klagen over gedrag van bestuurders en ambtenaren in hun functie en tegen de overheidsorganen waarbij zij in dienst zijn. Dat kan niet bij de bestuursrechter. Daar kan men alleen zijn bezwaren voorleggen tegen een besluit van een overheidsorgaan. In 2005 heeft de Nationale ombudsman 11,5 duizend zaken afgedaan (bron: Jaarverslag NO 2005).

3.5 *Capita selecta: Omzetbelasting*

Nadenkend over 'Rechtspraak in Nederland' lichten twee beelden op. Eén van processuele aard, dat wil zeggen een beeld dat vooral technisch is vormgegeven: volgens welke processuele regels en gebruiken wordt hier te lande recht gesproken? Hoe zijn de procedures ingericht? Het andere beeld is meer inhoudelijk. Hoe wordt in een bepaald geval of in een groep van (soort)gelijke gevallen in Nederland recht gesproken? Wat is de (waarschijnlijke) uitkomst van een aan een rechterlijk college voorgelegde zaak?

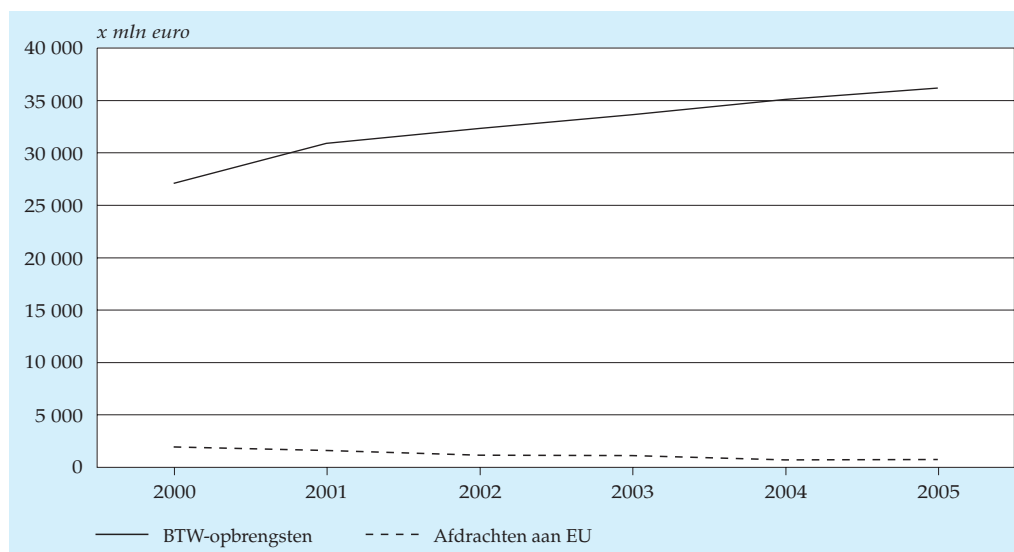
Deze bijdrage, waarin de twee genoemde beelden nader zijn uitgewerkt, zal niet anders dan compact en samenvattend kunnen zijn. Daarbij zijn keuzes gemaakt die zowel recht doen aan de formele als aan de materiële betekenis van het begrip rechtspraak.

Dit artikel is beperkt tot een uithoek van het recht, te weten het belastingrecht en dan meer specifiek tot het deelgebied van de omzetbelasting, ook genoemd BTW (Belasting Toegevoegde Waarde). Na een beschrijving van het rechtskader in vogelvlucht zal een casus de praktijksituatie van de rechtspraak op dat terrein aangeven. De belastingrechtspraak in dit soort zaken gaat veelal over illegale transacties of illegale activiteiten en is in veel gevallen mede gevormd door uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen te Luxemburg. Het vervolg van dit artikel verschaft enig zicht op de rechtspraak in Nederland op het terrein van de omzetbelasting bij dit soort (illegale) handelingen.

Kader

De omzetbelasting is voor de Nederlandse schatkist een zeer belangrijke belasting. In 2005 was de BTW-opbrengst ruim €36 miljard, terwijl de inningskosten voor de Nederlandse Staat door de wijze van heffing betrekkelijk laag zijn. Een klein deel van de opbrengst wordt ter financiering van de Europese Unie afgedragen aan 'Brussel'.

3.3 BTW-opbrengsten en BTW-afdrachten aan EU, 2000–2005

Bron: CBS.

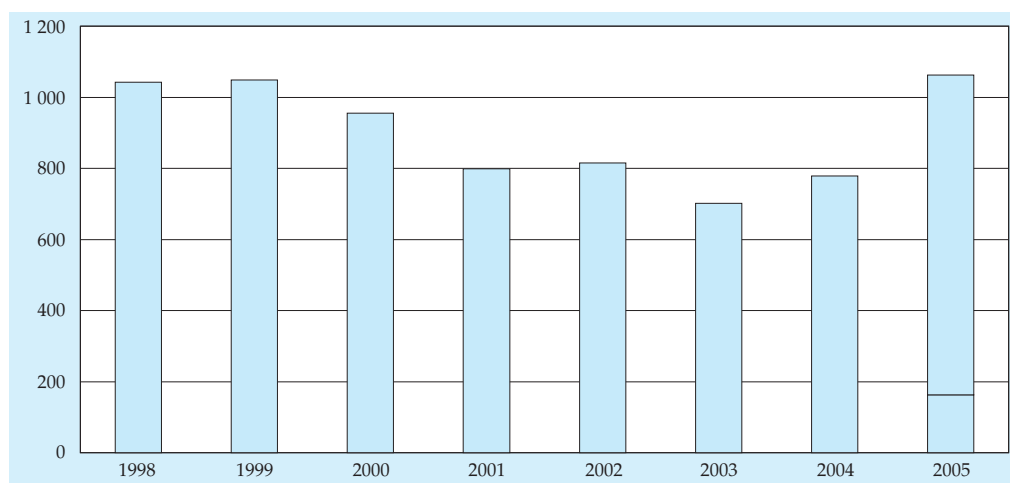
De BTW is in de hele Europese Unie geharmoniseerd: in elke lidstaat is het zoveel mogelijk hetzelfde geregeld. De materiële basisregels komen uit 'Brussel'. De afzonderlijke lidstaten van de Europese Unie zetten deze basisregels om in hun nationale wetgeving. Het is de bedoeling dat bijvoorbeeld in Griekenland op dezelfde wijze omzetbelasting wordt geheven als in Finland of Nederland. Hoewel sprake is van een gemeenschappelijke of communautaire belasting en de harmonisatie al ver is gevorderd, zijn er nog steeds verschillen in de voor de heffing van omzetbelastingen geldende regels van de diverse lidstaten. Denk bijvoorbeeld aan het taalprobleem bij de interpretatie van de basisregels. Er wordt wel (nog) steeds gewerkt aan de verdere harmonisatie in de Europese Unie van deze belasting. Dat gebeurt niet alleen via eenvormige regelgeving, maar deze eenmaking bereiken de staten ook doordat alle rechters van de lidstaten de vanuit 'Brussel' komende basisregels op gelijke wijze (moeten) uitleggen.

In Nederland spreken sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw de vijf gerechtshoven in eerste aanleg recht in belastingzaken. Vanaf halverwege de jaren zeventig doen deze colleges dat ook op het terrein van de BTW. Zoals elders in deze publicatie is gemeld, is per 1 januari 2005 de belastingrechtsspraak meer in lijn gebracht met de reguliere rechtspraak.

De rechtbanken (voor de rijksbelastingen zijn er vijf aangewezen, een in elk hofressort) behandelen belastingzaken nu in eerste feitelijke aanleg. De vijf eerdergenoemde hoven zijn hogerberoepsinstantie geworden en zijn nu ook feitenrechter. De Hoge Raad vormt het sluitstuk van de rechtsgang als cassatierechter.

Als in Nederland een ondernemer het niet eens is met het bedrag aan BTW dat hij aan de Staat moet betalen en hij van de rechter wil weten of hij gelijk heeft, zal deze rechter (de belastingregels in het licht van) de basisregels moeten uitleggen en toepassen. Datzelfde gebeurt in alle andere lidstaten. Maar het komt voor dat in een soortgelijk geval in een andere lidstaat een rechter de basisregels anders uitlegt en toepast. Voor de rechtseenheid is dat niet goed. Om de verschillen in uitleg en toepassing van in diverse lidstaten spelende soortgelijke zaken zo klein mogelijk te maken, kan (en soms: moet) de rechter van de betrokken lidstaat aan de speciaal daartoe ingestelde Europese rechterlijke instantie in Luxemburg vragen stellen over de uitleg en de toepassing. Dit Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap beantwoordt in een dergelijk concreet geval de vraag van de rechter van de lidstaat. Aan de hand van dit antwoord doet de rechter van de lidstaat uitspraak in het aan hem voorgelegde geschil. In de afgelopen decennia zijn er rond de 400 uitspraken op BTW-gebied door de rechter van dit Hof gedaan. Het resultaat is dat de BTW een voor alle lidstaten van de Europese Unie eenvormige belasting is naar Europees model, waarvan de opbrengst, behoudens een bijdrage aan 'Brussel', aan de schatkisten van de betrokken lidstaten ten goede komt.

3.4 Ingediende zaken omzetbelasting, bij gerechtshof (1998–2004) en rechtbank (2005)¹⁾

¹⁾ Per 1 januari 2005 worden belastingzaken in twee instanties (eerste aanleg en hoger beroep) afgedaan. In de grafiek zijn voor het jaar 2005 de aantallen van hof (163) en rechtbank (900) samengevoegd.

Bron: CBS.

Casus

De bespreking van de volgende casus is bepaald door de ook voor Nederland geldende rechtspraak van het Hof te Luxemburg op het gebied van illegale transacties. Uitgangspunt is dat de omzetbelasting een algemene verbruiksbelasting is. Deze belasting beoogt elk consumptief gebruik te belasten. Vanuit dat oogpunt vormen ook illegale transacties consumptief verbruik dat onder de belastingregels valt. Ook een onbevoegd werkende geneesheer verleent zo consumptieve prestaties.

Eén van de uitgangspunten van de BTW is dat er vanuit heffingsoogpunt geen verschil mag zijn tussen de benadering van legale en die van illegale prestaties. In het hele belastingrecht geldt van oudsher de algemene regel dat – kort gezegd – de staat geen zedenmeester is en dat hij bij het heffen van belastingen geen onderscheid maakt naar de herkomst van inkomsten of de wijze waarop inkomsten worden voortgebracht. Dit wordt ook wel aangeduid als het beginsel van fiscale neutraliteit. Binnen de BTW kwam de vraag op – mede gelet op het uitgangspunt – of deze ‘regel’ in alle gevallen toepasbaar is. De rechter moest in een aantal gerechtelijke procedures de vraag beantwoorden of en in hoeverre illegale transacties aan de heffing van omzetbelasting zijn onderworpen. Deze vraag kent ondertussen een aantal deelvragen, omdat illegale transacties en consumptie van illegale goederen en diensten deel uitmaken van het door de BTW als algemene verbruiksbelasting bestreken terrein. Illegale activiteiten zijn zeer divers. Wanneer we de resultaten van de daarop betrekking hebbende rechtspraak bezien, valt deze verzameling uitspraken uiteen in twee groepen: er is enerzijds onderscheid gemaakt naar activiteiten op het terrein van de handel in (hard- en soft)drugs en vals geld en anderzijds in overige illegale transacties.

Wat betreft de eerste groep valt op dat, hoezeer ook het ‘boerenverstand’ van de gemiddelde burger meedenkt met het algemene uitgangspunt en de burger de benadering kiest dat de transacties op dat terrein in de samenleving naast een zekere acceptatie (gebruik van softdrugs) leiden tot consumptief gedrag en dus belast moeten worden, de rechter toch een andere benadering volgt. Naar voren komt dat, waar nog steeds het standpunt geldt dat de consumptie van verdovende middelen algemeen als schadelijk is erkend, drugshandel in alle lidstaten is verboden (afgezien van een streng bewaakt en gereguleerd handelsverkeer ten behoeve van gebruik voor medische en wetenschappelijke doeleinden). De geestverruimende producten vallen per definitie onder een absoluut invoer- en verhandelingsverbod in de hele Europese Unie. Dergelijke goederen, die volstrekt niet in het economische en commerciële circuit van de Europese Unie mogen worden gebracht en waarvan de illegale invoer tot strafmaatregelen aanleiding kan geven, vallen volledig buiten de bepalingen van de BTW en kunnen daarom geen omzetbelastingsschuld doen ontstaan. Dat is een benadering die enigszins afwijkt van de dagelijkse gang van zaken in Nederland en in sommige andere lidstaten van de Europese Unie. Eenzelfde redenering wordt gevolgd voor transacties met vals geld.

De tweede groep – die van de overige gevallen van illegale activiteiten – kent in de Europese rechtspraak niet de uitzonderingspositie van de eerste groep. Gevallen als het inbreuk maken op merk- of auteursrechten via de productie en de handel in namaakparfums, het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunst, het ontduiken van het verbod van uitvoer van strategische goederen naar bepaalde staten, het illegaal organiseren van kansspelen, het invoeren en verhandelen van hooggeconcentreerde en dus bij gebruik zeer giftige alcohol en de prostitutie vallen binnen de reikwijdte van de omzetbelasting. De in deze groep voorkomende transacties vallen op de normale wijze binnen het bereik van de omzetbelasting, zo blijkt uit de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap.

Conclusie

Bij de heffing van BTW verzet het uitgangspunt van fiscale neutraliteit zich tegen een algemeen onderscheid tussen legale en illegale transacties. De levering van producten zoals verdovende middelen en vals geld staat daar echter buiten. Deze producten vormen een bijzonder geval doordat zij vanwege hun aard in alle lidstaten onder een volstrekt verhandelingsverbod vallen (met uitzondering van het streng bewaakte en gereguleerde handelsverkeer ten behoeve van gebruik voor medische en wetenschappelijke doeleinden). In een dergelijke specifieke situatie kan het niet verschuldigd zijn van BTW het beginsel van fiscale neutraliteit niet aantasten.

Ook dit is rechtspraak in Nederland!

4. *Strafrechtspraak*

4.1 *Algemeen*

Het materiële strafrecht beschrijft de strafbare gedragingen, noemt de straffen die de rechter kan opleggen en schrijft voor hoe de bepalingen moeten worden toegepast. Materieel strafrecht staat bijvoorbeeld in het Wetboek van Strafrecht. Het formele strafrecht beschrijft de procedures die bij de handhaving van de bepalingen uit het materiële strafrecht moeten worden gevolgd. Het gaat dan niet alleen over de regels bij de terechtzitting, maar regelt ook wat daaraan vooraf gaat in de fase van opsporing en vervolging. Het Wetboek van Strafvordering is een voorbeeld van formeel strafrecht.

4.1.1 *Van delict tot strafzaak*

Het strafrecht en het strafrechtelijk traject vormen een reeks samenhangende, elkaar logisch opvolgende gebeurtenissen, procedures, beslissingen en gevolgen. Dit heet ‘de strafrechtketen’. Aan het begin van de strafrechtketen staat het delict, ook genoemd het strafbare feit.

De belangrijkste, meest omvattende en meest algemene strafwet is het Wetboek van Strafrecht, waarin de commune – voor elke burger geldende – delicten zijn opgenomen. Hiertegenover staan de delicten uit de bijzondere strafwetten. De belangrijkste daarvan is de Wegenverkeerswet, maar ook de Wet op de Economische Delicten (waaronder veel milieudelicten vallen), de Wet Wapens en Munitie en de Opiumwet behoren hiertoe.

Wie de wet overtreedt komt, indien het strafbare feit is opgehelderd, in het strafrechtelijk systeem terecht. De overtreder is verdachte in een strafzaak geworden.

4.1.2 *Personen en functionarissen*

Voor de opsporing van strafbare feiten is de politie verantwoordelijk. Het onderzoek wordt geleid door het openbaar ministerie en deze instantie neemt uiteindelijk het besluit of tot vervolging wordt overgegaan. Het openbaar ministerie vraagt in dat geval aan de rechter om een oordeel over de strafzaak en de verdachte uit te spreken.

Aan de verdachte komen bepaalde rechten toe. Anderzijds kan hij te maken krijgen met tegen hem gerichte (dwang)maatregelen zoals voorlopige hechtenis. In het Wetboek van Strafvordering is het begrip ‘verdachte’ daarom nauwkeurig omschreven. Pas na een eventuele veroordeling wordt de verdachte een dader. Een belangrijk recht van de verdachte is het recht op rechts-

bijstand van een raadsman ('advocaat'). De verdachte kiest zelf zijn raadsman of hij krijgt door de overheid een raadsman toegewezen. De raadsman is een professionele deskundige die de belangen van de verdachte tegenover de opsporings- en vervolgingsinstanties zal behartigen. Ook houdt hij voor de verdachte de procedurele gebeurtenissen in de gaten en wikkelt de formaliteiten af. Dit is ook in het belang van een vlotte rechtsgang. Om helderheid in een zaak te brengen is het soms nodig, in het vooronderzoek bij de rechter-commissaris of tijdens de terechtzitting, getuigen of deskundigen te horen. Zowel de verdachte als het openbaar ministerie kan een of meer getuigen of deskundigen oproepen. Een getuige geeft bij de rechter-commissaris of in de rechtszaal zijn visie op de omstandigheden waaronder de gebeurtenis zich heeft afgespeeld. Een deskundige zal veelal op de achtergrond aan een zaak bijdragen, bijvoorbeeld via onderzoeksverslagen.

4.1.3 Procedure

Na aangifte of opsporing neemt de politie kennis van een strafbaar feit en maakt proces-verbaal op. Indien een verdachte bij de politie bekend is – met een bij de aangifte of na nader onderzoek – wordt het delict 'opgehelderd' genoemd. De politie zendt het dossier door naar het openbaar ministerie (het parket). De officier van justitie beslist vervolgens over de verdere afhandeling. De officier zal afwegen of een tenlastelegging op basis van het dossier zal kunnen leiden tot een veroordeling door de rechter of dat de zaak op een andere wijze moet worden afgedaan. Soms is het nodig aanvullend onderzoek te doen om te kunnen beoordelen hoe de zaak verder moet worden afgehandeld. Dan wordt besloten tot een gerechtelijk vooronderzoek. In dit kader is de functie van een onafhankelijke rechter-commissaris ingesteld. Hij beschikt over een aantal bijzondere bevoegdheden en dwangmiddelen.

Al naar gelang alle bevindingen en omstandigheden seponeert de officier de zaak (geen vervolging), biedt hij een transactie aan ('afkoop' van vervolging) of gaat hij over tot vervolging bij de rechter. Het openbaar ministerie legt de zaak dan voor aan de rechter door het dagvaarden van de verdachte: de officier van justitie roept de verdachte op voor de rechter te verschijnen. Afhankelijk van de instantie staat een raadsman de verdachte eventueel bij. Aan het eind van de behandeling van de zaak op een of meer zittingen neemt de rechter een beslissing met het in het openbaar uitspreken van een vonnis.

Verdachte of openbaar ministerie kunnen zich neerleggen bij deze rechterlijke beslissing 'in eerste aanleg', of ervoor kiezen een rechtsmiddel aan te wenden door in beroep te gaan. In het laatste geval behandelt een hogere rechter de zaak opnieuw. De zaak eindigt met het onherroepelijk worden van de eindbeslissing van de (beroeps)rechter. De laatste stap binnen het strafrechtelijke systeem is de tenuitvoerlegging van eventueel door de rechter opgelegde sancties, zoals geldboete, gevangenisstraf, taakstraf, ontzegging van de rijbewoegdheid, verbeurdverklaring, onttrekking aan het verkeer, terbeschikkingstelling, of een combinatie van straffen en maatregelen.

Voordat de rechter zijn eindbeslissing geeft over de zaak zelf, zal hij altijd moeten toetsen of aan alle vereiste voorwaarden voor zijn eigen bevoegdheid of de ontvankelijkheid van het openbaar ministerie is voldaan. Is dat niet het geval, dan kan de rechter zichzelf onbevoegd of het openbaar ministerie niet-ontvankelijk verklaren. De verdachte gaat dan (voorlopig) vrijuit.

Staat 4.1
Eindbeslissingen van de rechter in eerste aanleg naar aard einduitspraak

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	<i>x 1 000</i>						
Kantonstrafzaken							
Eerste aanleg	124,7	87,6	90,1	108,5	135,6	174,1	165,4
w.v.							
schuldigverklaring	106,2	78,6	82,2	100,8	126,0	163,1	156,5
vrijspraak	3,0	2,2	2,2	2,7	3,7	4,7	4,4
ontslag van rechtsvervolg	0,2	0,1	0,2	0,2	0,4	0,3	0,3
overige eindbeslissingen	15,3	6,7	5,5	4,9	5,5	6,1	4,2
Rechtbankstrafzaken							
Eerste aanleg	102,3	111,0	112,0	116,8	134,6	133,2	132,6
w.v.							
schuldigverklaring	97,2	105,4	105,9	110,9	127,7	126,2	124,4
vrijspraak	4,1	4,7	4,7	4,6	5,7	5,9	7,0
ontslag van alle rechtsvervolg	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
overige eindbeslissingen	0,7	0,7	1,1	0,9	0,9	0,7	0,8

Bron: CBS.

De eindbeslissing van de rechter kan onder meer een schuldigverklaring, vrijspraak, of ontslag van alle rechtsvervolg inhouden. Wanneer de rechter niet bewezen acht dat de verdachte het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit heeft gepleegd, volgt een vrijspraak. Als de rechter het wel bewezen acht en de overtuiging heeft dat deze verdachte dit feit heeft gepleegd, kan er desondanks een strafuitsluitingsgrond zijn, zoals noodweer of ontoerekeningsvatbaarheid, waardoor de verdachte toch niet strafbaar is. De rechter zal de verdachte dan ontslaan van alle rechtsvervolg. In andere gevallen zal hij een schuldigverklaring uitspreken, al of niet met strafoplegging.

4.1.4 Geregistreeerde criminaliteit (politie en Koninklijke Marechaussee)¹⁾

De fase direct na het ter kennis komen of constateren van het delict valt binnen het werkterrein van politie en Koninklijke Marechaussee. Door surveillance, actieve opsporing of aangifte van slachtoffers, belanghebbenden of andere getuigen, komt de opsporingsinstantie (meestal de politie) strafbare feiten op het spoor. De opsporingsambtenaar mag in veel gevallen zelfstandig beslissen het geconstateerde delict al dan niet door het strafrechtelijke traject te sturen. Ontwikkelingen in de aantallen opgemaakte processen-verbaal van aangifte geven een indicatie van ontwikkelingen in de criminaliteit.

Staat 4.2
Geregistreeerde criminaliteit, kerncijfers¹⁾

	Opgemaakte processen- verbaal	Gehoorde verdachten			Ophelderings- percentage
		meerderjarig	minderjarig	totaal	
	<i>x 1 000</i>				<i>%</i>
Totaal					
1995	1 222,9	205,6	41,4	247,0	17
2000	1 305,6	221,0	47,2	268,2	15
2001	1 357,6	229,5	47,1	276,6	15
2002	1 422,9	266,6	55,2	321,7	18
2003	1 383,9	287,9	59,0	346,8	20
2004	1 324,6	290,7	65,1	355,7	21
Wetboek van Strafrecht w.v.	1 162,7	209,4	62,1	271,4	17
gewelddsmisdrijven	114,9	64,8	13,7	78,4	59
vermogensmisdrijven	829,1	96,8	28,3	125,1	11
vernietiging en openbare orde	208,2	39,1	19,1	58,2	18
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	10,5	8,6	1,0	9,6	77
Wegenverkeerswet	135,4	50,5	1,0	51,5	39
Wet op de Economische delicten	4,5	4,1	0,2	4,3	84
Opiumwet	15,7	21,2	0,8	22,0	96
Wet Wapens en munitie	6,2	5,4	1,0	6,5	93
Overige wetten	0,1	0,1	0,0	0,1	89

¹⁾ De cijfers over het jaar 2005 waren ten tijde van het drukken van de publicatie nog niet bekend. In deze tabel zijn cijfers opgenomen tot en met 2004.

Bron: CBS.

¹⁾ Uit recent overleg met de politie is gebleken dat van een vijftal politieregio's de cijfers over de periode 2002–2004 wat naar beneden moeten worden bijgesteld. De gecorrigeerde cijfers zijn bij het ter perse gaan van deze publicatie nog niet beschikbaar. Naar verwachting is het neerwaartse effect op de landelijke cijfers beperkt.

Niet-opgehelderde delicten – delicten waarbij geen verdachte bekend is geworden – bereiken in het algemeen het openbaar ministerie niet. Processen-verbaal voor bepaalde veel voorkomende maar veelal onopgehelderde delicten als fiets-diefstal komen dan ook zelden bij het parket terecht.

Het percentage opgehelderde delicten is sinds 1995 gedaald van 17 procent tot 15 procent in 2000. In de periode tussen 2000 en 2004 is het ophelderingspercentage toegenomen tot 21 procent. Over 2005 zijn deze cijfers nog niet bekend. Het ophelderingspercentage loopt per delictsoort sterk uiteen. In 2004 was 96 procent van de geregistreerde opiumdelicten en ruim de helft van de geweldsmisdrijven opgehelderd. Rijden onder invloed werd voor 100 procent opgehelderd, omdat dit strafbare feit in principe alleen door heterdaad kan worden geconstateerd. Het wordt daarom per definitie altijd opgehelderd: er is altijd een verdachte bekend. Een zeer veel voorkomend delict als diefstal met braak – inbraak – heeft daarentegen een laag ophelderingspercentage. Slechts één op de tien geregistreerde inbraken wordt opgehelderd.

4.1.5 Wet Mulder en Centraal Justitieel IncassoBureau (CJIB)

Een regeling die sterk samenhangt met strafrecht, maar formeel bestuursrechtelijk wordt afgewikkeld, is de afhandeling van lichte verkeersovertredingen. De Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften, ook wel ‘Wet Mulder’ geheten, heeft primair tot doel de werklust van politie, openbaar ministerie en rechter te verlichten. Strafzaken over delicten van relatief klein belang – ze heten ook wel ‘Mulderfeiten’ – komen in beginsel niet terecht in het reguliere strafrechtelijke systeem.

Staat 4.3
Geregistreerde beschikkingen Wet Mulder naar wijze van constatering en soort verkeersovertreding

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Constatering via kenteken	<i>x 1 000</i>						
Totaal	2 805,2	7 006,1	8 209,8	8 388,4	9 212,5	8 766,5	9 341,8
w.v.							
te hard rijden	1 591,2	5 556,1	6 616,8	6 769,9	7 479,4	7 097,9	7 778,3
door rood licht rijden	175,5	224,4	257,7	260,5	296,3	269,0	278,6
fout parkeren	859,4	933,6	1 012,6	1 074,7	1 121,9	1 074,9	984,7
overige	179,1	292,0	322,7	283,3	314,9	324,7	300,2
Constatering via staande houding							
Totaal	458,6	787,9	993,2	1 148,7	1 357,5	1 606,2	1 635,6
w.v.							
te hard rijden	87,7	92,1	121,9	155,5	171,3	173,1	185,8
door rood licht rijden	41,5	53,5	63,5	70,3	88,9	110,4	122,9
fout parkeren	20,1	33,1	41,5	46,2	54,7	57,2	55,2
overige	309,2	609,2	766,3	876,7	1 042,6	1 265,5	1 271,7

Bron: CBS.

Er zijn in 2005 bijna 11 miljoen beschikkingen verzonden. De Wet Mulder kent als enige sanctie het betalen van een geldsom. De inning van deze boetes staat onder leiding van de officier van justitie en is in handen van het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) in Leeuwarden.

Als de verdachte niet akkoord gaat met de beschikking, dan kan hij administratief beroep aantekenen bij de officier van justitie.

Op diens beslissing staat beroep open bij de kantonrechter. De rechter neemt het beroep in behandeling nadat zekerheid is gesteld voor de oorspronkelijk opgelegde boete.

Staat 4.4
Inning opgelegde boetes Wet Mulder

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Beschikkingen	3 263,8	7 794,0	9 203,1	9 536,9	10 570,0	10 372,7	10 977,3
w.o.							
ingetrokken	15,5	31,3	38,1	52,2	50,8	43,2	50,8
vernietigd	52,6	145,1	167,8	152,5	149,2	126,6	142,8
Te innen door het CJIB ¹⁾	3 195,8	7 617,6	8 997,2	9 332,2	10 370,0	10 202,2	10 783,7
Geïnde beschikkingen	2 910,0	7 385,9	8 622,6	8 755,0	9 956,5	9 627,4	10 232,9
(Nog) niet geïnde beschikkingen op 1 april	285,8	231,7	374,6	577,1	413,5	574,8	550,8
<i>mln euro</i>							
Opgelegde boetes	123,9	313,1	377,9	395,8	431,5	468,4	490,8
Ontvangen boetes	115,5	304,2	350,3	375,2	444,7	457,7	516,0
<i>euro</i>							
Gemiddeld boetebedrag	38	40	41	42	41	45	45

¹⁾ Centraal Justitieel Incassobureau.

Bron: CBS.

Als de betrokken overtreder niet (tijdig) betaalt en ook niet in beroep gaat, zijn in de wet innings- en verhaalsmaatregelen opgenomen. Deze maatregelen zijn inmiddels zeer effectief gebleken: vrijwel alle opgelegde bedragen worden geïnd. Op de peildatum (1 april) is ongeveer 5 procent (nog) niet geïnd. In totaal is er in 2005 ongeveer 516 miljoen euro ontvangen, met een gemiddeld boetebedrag van 45 euro.

4.2 Kantonstrafzaken

De politie zendt dossiers door naar het openbaar ministerie. Het openbaar ministerie is een overheidsorgaan en ressorteert onder het ministerie van Justitie. Het heeft onder meer als taak de wetten te handhaven, strafbare feiten op te sporen en die te vervolgen. Het openbaar ministerie vertegenwoordigt de staat bij de vervolging van verdachten van strafbare feiten. Een deel van deze feiten betreffen kantonstrafzaken. Het gaat daarbij vooral om lichte delicten.

4.2.1 Inschrijvingen kantonstrafzaken bij het openbaar ministerie

Het openbaar ministerie schrijft de door de opsporingsinstantie doorgezonden dossiers in als nieuwe strafzaken met elk één verdachte.

Het aantal ingeschreven kantonzaken in het jaar 2005 bedroeg bijna 290 duizend, iets minder dan in 2004. In 1995 waren het er nog ongeveer 308 duizend. Het aantal ingeschreven kantonzaken is in de tweede helft van de jaren negentig sterk gaan dalen na de inwerkingtreding van de in paragraaf 4.1.5 besproken Wet Mulder. Ook de fiscalisering van gemeentelijke parkeerboetes (die daardoor niet door de politie maar door de gemeenten worden afgehandeld) heeft aan de vermindering bijgedragen.

Staat 4.5
Bij het openbaar ministerie ingeschreven kantonstrafzaken naar soort verdachte

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal betrokken verdachten	308,3	182,5	179,2	219,4	273,5	300,9	289,3
w.v.							
strafrechtelijk meerderjarigen	279,4	164,8	169,6	205,4	253,8	278,8	266,4
strafrechtelijk minderjarigen	16,1	10,9	6,3	10,3	15,5	18,6	19,2
rechtspersonen	12,9	6,8	3,3	3,7	4,2	3,5	3,6

Bron: CBS.

Een strafzaak is gericht tegen één verdachte. In die strafzaak kunnen overigens verschillende feiten worden behandeld die de verdachte heeft begaan. Als iemand zich op verschillende momenten en plaatsen schuldig maakt aan bijvoorbeeld zwartrijden, kunnen de feiten in één zaak worden behandeld. Uit de berichtgeving over kantonstrafzaken is niet af te leiden welk feit het zwaarste delict bevat, zoals dit wel het geval is bij rechtbankstrafzaken. Typen van kantonstrafzaken naar delict is daarom niet mogelijk.

Om toch een indruk te krijgen van de overtreden wetten die hebben geleid tot de kantonstrafzaken, wordt gekeken naar de ingeschreven feiten. Daaruit blijkt dat in 2005 vooral de feiten van het Wetboek van Strafrecht sterk zijn toegenomen in 2005.

Deze toename is voor het grootste deel terug te voeren op de inwerkingtreding van de Wet op de identificatieplicht, die in het Wetboek van Strafrecht is opgenomen.

Staat 4.6
Bij het openbaar ministerie ingeschreven kantonfeiten naar overtreden wet

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal	319,3	198,9	193,1	237,4	301,1	325,1	309,4
Wegenverkeerswet	33,2	20,5	23,9	26,7	29,0	29,3	24,7
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens	126,5	60,1	32,9	39,3	57,2	53,2	37,4
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	34,5	28,6	36,1	44,6	38,1	38,8	53,6
Voertuigreglement	4,4	10,2	4,0	5,0	7,2	10,4	8,2
Algemeen plaatselijke verordeningen (APV)	14,5	27,3	41,7	52,2	70,6	81,2	67,2
Wet personenvervoer	60,4	28,8	25,8	36,9	56,1	64,5	54,9
Algemeen Reglement Vervoer	1,5	1,2	2,1	2,9	4,9	4,8	2,9
Wetboek van strafrecht ¹⁾	9,3	7,7	10,0	10,0	12,8	15,3	35,5
Vreemdelingenwet en Vreemdelingenbesluit	7,0	2,2	2,5	4,2	6,7	7,1	6,6
Leerplichtwet	0,8	2,5	2,7	4,0	3,9	5,1	5,5
Overige wetten en regelgeving	27,3	10,0	11,3	11,7	14,6	15,4	13,0

¹⁾ Sinds 1 januari 2005 is de Wet op de Identificatieplicht in werking getreden.

Bron: CBS.

4.2.2 Afdoeningen kantonstrafzaken door het openbaar ministerie

Wanneer het openbaar ministerie zich een oordeel heeft kunnen vormen over de aangeboden strafzaak, neemt de officier van justitie een beslissing over de verdere gang van zaken.

In de periode tussen 1995 en 2002 daalde het aantal zaken dat door het openbaar ministerie is afgedaan van bijna 250 duizend tot bijna 90 duizend. Daarna is dit aantal toegenomen tot 140 duizend in 2004. In 2005 deed het OM bijna 124 duizend zaken af.

Het totaal aantal afgedane feiten is in de afgelopen jaren gedaald van ruim 718 duizend in 1985 tot net iets meer dan 100 duizend in 2002. In de periode tot en met 2005 is het aantal afgedane feiten met bijna 40 procent toegenomen tot 136,5 duizend.

Staat 4.7
Door het openbaar ministerie afgedane kantonstrafzaken naar wijze van afdoening

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal	248,3	144,5	94,7	89,3	130,1	140,1	123,7
Sepot	84,4	38,5	41,3	31,1	46,3	44,7	40,6
Voeging	11,7	12,8	12,0	16,4	30,5	37,4	30,7
Overdracht	6,2	3,4	3,2	3,2	3,4	3,9	3,4
Transactie	146,0	89,9	38,3	38,5	49,9	54,1	49,0

Bron: CBS.

Staat 4.8
Door het openbaar ministerie afgedane kantonfeiten naar wijze van afdoening en overtreden wet

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005		
								totaal	w.o.
									sepots trans-acties
<i>x 1 000</i>								<i>%</i>	
Totaal	258,2	159,5	104,3	100,4	147,4	156,0	136,5	32,0	35,6
Wegenverkeerswet	31,6	16,1	13,0	13,2	16,4	15,9	13,0	34,2	48,6
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens	105,7	61,2	26,1	19,9	27,4	27,9	21,7	24,5	71,0
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	23,9	15,4	12,7	12,1	16,5	10,0	9,7	42,4	24,5
Voertuigreglement	2,3	12,4	4,0	3,7	5,4	7,7	7,4	12,9	84,6
Algemeen plaatselijke verordeningen (APV)	10,3	13,9	13,3	13,9	24,7	30,6	26,1	50,4	20,1
Wet personenvervoer	43,2	21,2	16,7	19,4	32,5	36,1	29,7	17,2	5,7
Algemeen Reglement Vervoer	1,6	0,6	0,6	0,9	2,2	3,3	2,2	63,2	5,5
Wetboek van strafrecht	7,7	6,3	4,8	4,9	6,5	8,1	11,7	44,3	29,7
Vreemdelingenbesluit en Vreemdelingenwet	5,7	1,9	2,4	2,0	4,0	3,3	3,2	27,1	15,3
Leerplichtwet	0,3	0,7	0,8	1,3	1,7	2,2	2,3	36,4	55,6
Overige wetten en regelgeving	26,0	9,8	9,9	9,1	10,1	10,8	9,6	24,6	62,1

Bron: CBS.

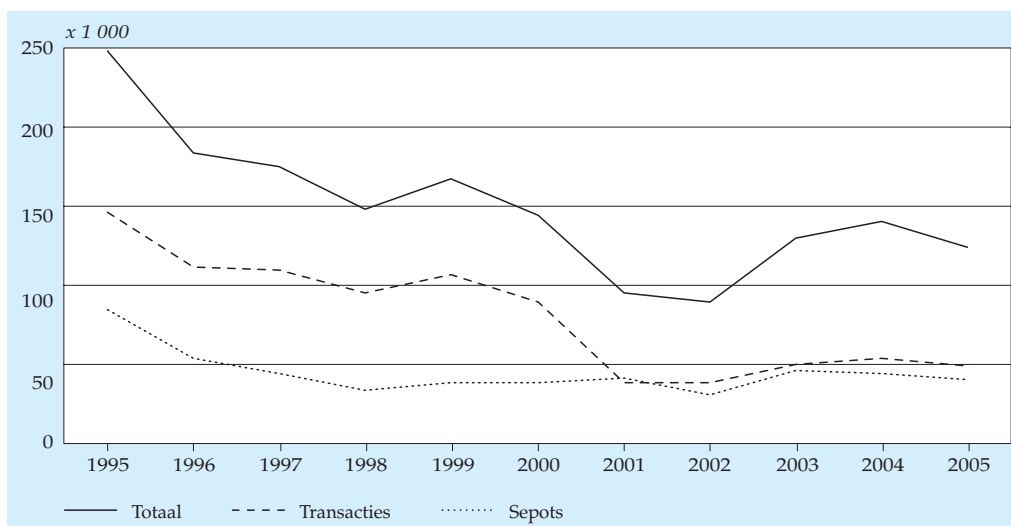
De officier heeft voor een aantal minder ernstige delicten de bevoegdheid de verdachte een transactie aan te bieden. De verdachte kan bij een transactie strafvervolgung ontlopen door te voldoen aan een of meer door het openbaar ministerie te stellen voorwaarden.

Meestal gaat het om het betalen van een geldsom (boete). Een aantal veelvoorkomende overtredingen wordt inmiddels op deze wijze afgedaan. Accepteert de verdachte het voorstel dan is de zaak daarmee afgedaan en volgt er geen zaak bij de rechter. In 2005 is in 40 procent van de afdoeningen van kantonstrafzaken sprake van een transactie.

Als de officier van justitie meent dat de feiten en omstandigheden in het proces-verbaal geen tenlastelegging opleveren die zal resulteren in een veroordeling, of als er een andere belemmering is om de zaak (verder) te vervolgen, dan kan hij de strafzaak seponeren. Daarmee is de zaak beëindigd.

Meent de officier van justitie dat er voldoende bewijs is voor een veroordeling dan kan hij de kantonzaak voorleggen aan de rechter. Deze dagvaardingen worden niet meegeteld bij de afdoeningen door het openbaar ministerie.

4.1 Kantonstrafzaken afgedaan door het openbaar ministerie naar wijze van afdoening

Bron: CBS.

4.2.3 Afdoeningen kantonstrafzaken door de rechtbank (sector kanton)

De rechtbank, sector kanton, behandelt de zaken van alle overtredingen waarvan de kennisneming niet op grond van de wet aan een andere rechter is opgedragen. De kantonrechter spreekt recht als alleenzittende rechter en doet de voorgelegde zaken en feiten af met een eindbeslissing in eerste instantie, met administratieve ondersteuning van een griffier.

Het aantal door de kantonrechter afgedane zaken is in de periode tussen 1995 en 2000 gedaald van 125 duizend tot ruim 87 duizend zaken. In de jaren daarna is het aantal weer toegenomen tot ruim 165 duizend in 2005.

Staat 4.9**Door de rechter in eerste aanleg afgedane kantonstrafzaken naar eindbeslissing**

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal	124,7	87,6	90,1	108,5	135,6	174,1	165,4
Dagvaarding nietig	14,5	6,6	5,3	4,8	5,4	6,0	3,9
OM niet-ontvankelijk	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrijspraak	3,0	2,2	2,2	2,7	3,7	4,7	4,4
Ontslag van rechtsvervolging	0,2	0,1	0,2	0,2	0,4	0,3	0,3
Schuldigverklaringen	106,2	78,6	82,2	100,8	126,0	163,1	156,5
Overig en onbekend	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2

Bron: CBS.

Na de invoering van de Wet Mulder in de loop van de jaren negentig daalde het aantal door de rechter afgedane feiten sterk tot een aantal van 100 duizend in 2000. In de jaren vanaf 2001 is het aantal afgedane feiten weer toegenomen tot bijna 199 duizend feiten in 2005. Evenals bij de inschrijvingen gaat het bij de afdoeningen bij het merendeel van de feiten over overtreding van Algemene Plaatselijke Verordeningen (46 duizend). Ook overtreding van de Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (40 duizend), de Wet Personenvervoer (43 duizend) en het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens leveren veel procedures op.

In vrijwel alle gevallen eindigt de zaak met een schuldigverklaring. In ruim 2 procent van de zaken besluit de rechter de dagvaarding nietig te verklaren. De overige beslissingen, zoals vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolging of niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie, vormen uitzonderingen.

Hoger beroep van de vonnissen die in deze zaken zijn gewezen is steeds mogelijk, behalve als het belang van een nieuwe behandeling van de zaak volgens objectieve in de wet genoemde maatstaven te gering is.

4.3 *Rechtbankstrafzaken*

De parketten schrijven ook zaken in waarover volgens de wet de rechtbank (sector straf) een oordeel zal dienen te geven, als het tot een dagvaarding komt. Deze rechtbankzaken gaan in de regel over ernstige strafbare feiten.

4.3.1 *Inschrijvingen rechtbankstrafzaken bij het openbaar ministerie*

In 2005 zijn ongeveer 277 duizend rechtbankstrafzaken ingeschreven. Dat is een afname van bijna 3 procent ten opzichte van 2004. In 1995 waren het er ongeveer 260 duizend. Daarna is tot en met 2001 het aantal ingeschreven zaken gedaald; in 2002 is er voor het eerst weer een stijging waar te nemen.

Staat 4.10
Door de rechter in eerste aanleg afgedane kantonfeiten naar overtreden wet

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
							totaal	w.o.
								schuldig- verkla- ringen
	<i>x 1 000</i>							%
Totaal	123,8	100,3	101,9	122,2	160,9	210,8	198,7	96,6
Wegenverkeerswet	17,9	11,6	11,5	12,9	14,7	17,5	15,7	96,3
Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens	21,6	15,5	12,9	16,7	23,2	35,3	23,7	94,4
Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen (WAM) en Uitvoeringsbesluit WAM	23,9	24,7	24,0	25,4	32,1	33,4	40,4	97,6
Voertuigreglement	0,4	2,9	1,8	1,4	1,7	2,3	2,6	94,9
Algemeen Plaatselijke Verordeningen (APV)	7,6	18,2	22,2	33,2	43,4	51,5	46,1	96,8
Wet personenvervoer	38,9	17,3	18,2	18,8	30,0	47,2	42,7	98,2
Algemeen Reglement Vervoer	0,7	1,0	1,4	1,7	1,7	2,9	2,3	95,4
Wetboek van strafrecht	3,4	4,2	4,6	5,5	6,0	8,6	12,2	95,3
Vreemdelingenbesluit en	1,0	0,8	0,7	1,4	2,5	4,4	4,8	96,0
Vreemdelingenwet	0,8	1,3	1,8	2,1	2,5	2,9	3,4	93,7
Leerplichtwet								
Overige wetten en regelgeving	7,8	2,6	2,7	3,1	3,1	4,6	4,9	91,7

Bron: CBS.

Staat 4.11
Bij het openbaar ministerie ingeschreven rechtbankstrafzaken naar delictgroep

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	<i>x 1 000</i>						
Totaal	257,8	233,3	236,0	251,3	270,3	274,0	266,9
Wetboek van Strafrecht	157,3	137,0	139,1	149,1	156,7	165,2	165,1
w.v.							
geweldsmisdrijven	28,9	33,5	35,4	39,0	42,7	47,6	50,5
vermogensmisdrijven	103,3	71,5	70,5	73,7	74,5	73,7	69,6
vernieling en openbare orde	22,9	26,8	28,0	30,1	31,8	35,2	36,4
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	2,2	5,1	5,3	6,3	7,6	8,7	8,6
Wegenverkeerswet	42,7	47,4	47,6	50,6	55,9	47,8	49,2
Wet op de Economische delicten	34,3	27,1	25,9	26,6	31,1	31,7	26,1
Opiumwet	9,9	10,0	12,1	14,3	15,0	18,5	16,7
Wet Wapens en munitie	4,6	4,6	5,1	4,3	5,1	5,2	4,9
Overige wetten/Onbekend	8,9	7,3	6,2	6,4	6,5	5,7	4,8

Bron: CBS.

4.3.2 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door het openbaar ministerie

Het openbaar ministerie beslist over de afdoening van de ingeschreven rechtbankzaken. Een deel van de zaken (123 duizend in 2005) doet het openbaar ministerie zelf af, waaronder septs (28 duizend), transacties (76 duizend) en overige afdoeningen (19 duizend), zoals voeging *ad informandum* of overdracht aan een ander parket. De overige ingeschreven zaken gaan in beginsel door naar de rechter.

Staat 4.12

Door het openbaar ministerie afgedane rechtbankstrafzaken naar wijze van afdoening en delictgroep

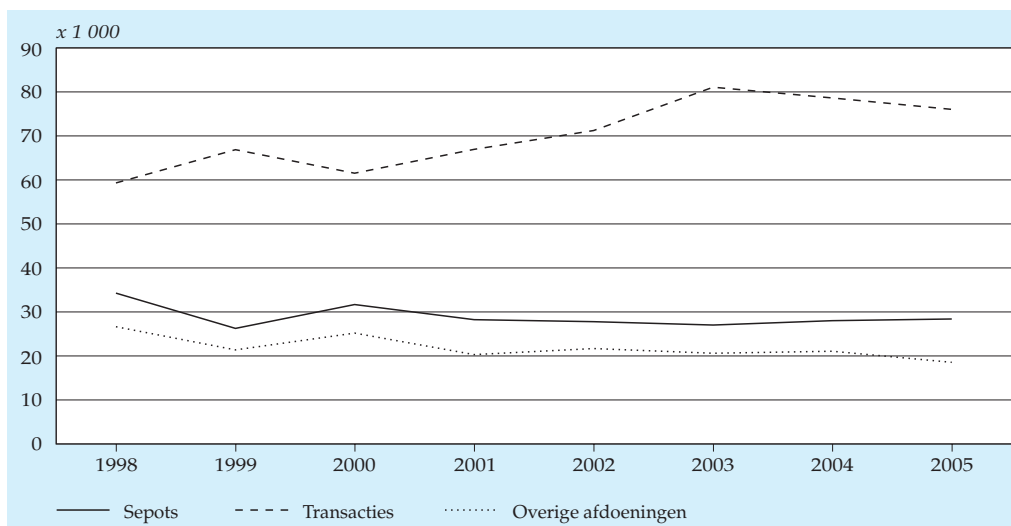
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005		
							Totaal	w.o.	
								septs	trans- sacties
	<i>x 1 000</i>							<i>%</i>	
Totaal	147,5	118,4	115,5	120,7	128,7	127,7	123,0	23,1	61,8
Wetboek van Strafrecht w.v.	87,5	62,5	60,0	63,2	66,1	69,6	71,2	25,9	56,3
gewelddsmisdrijven	12,9	13,3	13,5	14,1	15,6	16,9	19,0	35,4	48,6
vermogensmisdrijven	59,7	31,7	28,8	30,1	30,2	30,4	29,5	21,6	56,4
vernieling en openbare orde	13,7	14,6	14,9	16,0	16,4	18,1	18,5	23,5	62,2
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	1,2	2,8	2,8	3,1	3,8	4,2	4,2	23,8	65,0
Wegenverkeerswet	21,1	21,8	19,8	20,8	24,2	17,6	16,4	14,8	70,2
Wet op de Economische delicten	27,2	23,2	22,8	25,4	26,9	26,6	22,8	16,8	73,8
Opiumwet	4,5	3,1	3,8	4,3	4,5	7,8	6,7	39,2	49,5
Wet Wapens en munitie	3,1	3,0	3,3	2,7	3,2	2,9	2,8	11,4	79,6
Overige wetten/Onbekend	4,1	4,9	5,9	4,3	3,9	3,1	3,0	23,1	66,8

Bron: CBS.

4.3.3 Afdoeningen rechtbankstrafzaken door de rechtbank (sector straf)

De rechtbank (sector straf) neemt in eerste instantie kennis van de zaken die betrekking hebben op misdrijven, met uitzondering van een aantal delicten uit bijzondere strafwetten en delicten met bepaalde bijzondere omstandigheden. Ruim 62 procent van de rechtbankzaken die de rechter heeft afgedaan heeft betrekking op een delict uit het Wetboek van Strafrecht. Ook de misdrijven uit de Wegenverkeerswet (22%) maken een behoorlijk deel uit van de zaken die de rechtbank in eerste aanleg afdoet. Het is van belang te vermelden dat bij meervoudig strafbaar handelen (bijvoorbeeld aanranding met bedreiging of mishandeling) in de statistieken het delict wordt geteld waarop in de wet de zwaarste strafbedreiging staat.

4.2 Rechtbankstrafzaken afgedaan door het openbaar ministerie, naar wijze van afdoening

Bron: CBS.

Staat 4.13

Door de rechter in eerste aanleg afgedane rechtbankstrafzaken¹⁾ naar delictgroep

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal	102,3	111,0	112,0	116,8	134,6	133,2	132,6
Wetboek van Strafrecht w.v.	66,9	70,5	71,6	74,8	84,0	83,8	82,7
geweldsmisdrijven	13,7	18,2	19,2	20,7	24,1	25,6	26,1
vermogensmisdrijven	43,5	37,8	37,5	38,7	41,9	39,1	36,6
vernietiging en openbare orde	9,0	12,4	12,7	13,1	14,8	15,6	16,3
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	0,7	2,1	2,2	2,3,0	3,2	3,5	3,7
Wegenverkeerswet	20,0	25,0	24,0	23,5	29,0	28,4	28,6
Wet op de Economische delicten	6,3	5,0	3,9	4,4	5,6	5,9	6,9
Opiumwet	4,8	6,7	7,4	9,0	10,3	9,3	8,8
Wet Wapens en munitie	2,1	1,9	1,9	1,9	2,2	2,2	2,2
Overige wetten/Onbekend	2,2	2,0	3,2	3,3	3,5	3,6	3,4

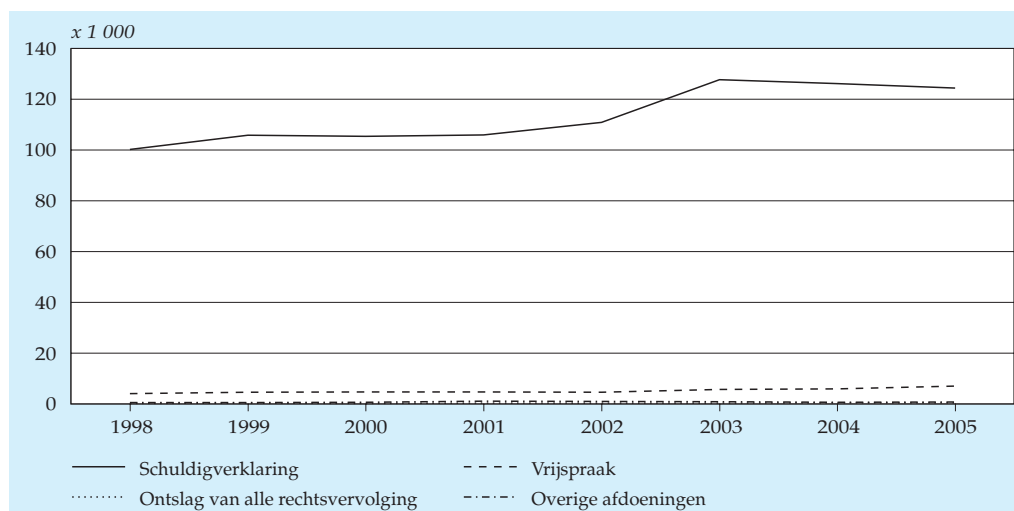
¹⁾ Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS.

De negentien rechtbanken hebben in 2005 bijna 133 duizend rechtbankstrafzaken afgedaan. Daarbij zijn de voegingen van strafzaken ter zitting buiten beschouwing gelaten. Bij de strafkamers van de rechtbanken eindigt 94 procent van de zaken in een schuldigverklaring.

Zoals zichtbaar is in figuur 4.4, neemt het aandeel van de geweldsmisdrijven de afgelopen jaren toe. Het aandeel van de vermogensmisdrijven neemt juist af.

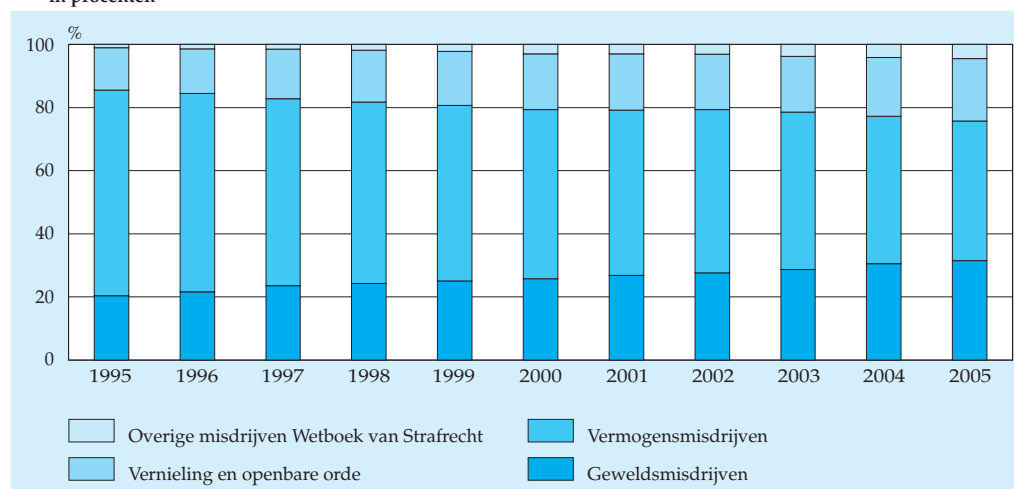
4.3 Rechtbankstrafzaken¹⁾ afgedaan door de rechter in eerste aanleg naar einduitspraak

¹⁾Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS.

4.4 Rechtbankstrafzaken¹⁾ afgedaan door de rechter in eerste aanleg naar delictgroep, Wetboek van Strafrecht, in procenten

¹⁾Exclusief voegingen ter zitting.

Bron: CBS.

De op te leggen sancties bestrijken een brede variatie aan hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen. Bij een schuldigverklaring is de rechter niet verplicht een minimumsanctie op te leggen. De rechter kan schuldigverklaren zonder strafoplegging. Anderzijds behoort bij elke strafbepaling een maximale strafbedreiging. In de delictsomschrijving of via een verwijzing in een ander artikel of in een verwante wet staan de hoogte van de boete of de duur van de

vrijheidsbenemende straf of de maatregel die de rechter ten hoogste mag opleggen. Dat kan in (deels) voorwaardelijke of onvoorwaardelijke vorm en ook in combinatie met andere sancties. De belangrijkste hoofdstraffen zijn: gevangenisstraf, jeugddetentie, geldboete en taakstraf. Bij de bijkomende straffen gaat het vooral om de ontzegging van de rijbevoegdheid of de verbeurdverklaring.

Staat 4.14

Door de rechter in eerste aanleg opgelegde straffen en maatregelen¹⁾ in rechtbankstrafzaken

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Hoofdstraffen							
gevangenisstraf	42,8	44,6	44,9	47,7	52,1	48,4	43,9
hechtenis	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3
geldboete	48,7	51,3	48,7	47,1	55,7	54,8	54,4
berisping	–	–	0,0	–	–	–	–
jeugddetentie	0,4	4,0	4,2	4,8	5,3	6,0	5,6
taakstraf	13,9	19,8	22,4	25,5	30,3	33,5	37,1
leerproject	0,1	1,0	1,4	1,6	1,5	1,6	1,4
Bijkomende straffen							
ontzetting van rechten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ontzegging rijbevoegdheid	14,5	16,7	16,2	16,4	19,0	18,4	18,3
verbeurdverklaring voorwerpen	3,2	2,9	3,2	3,9	4,6	3,9	3,3
overig	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Maatregelen							
onttrekking aan het verkeer	3,0	2,9	3,1	3,7	3,9	3,3	3,0
terbeschikkingstelling (van de regering)	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
betaling aan de staat	2,9	10,4	12,1	13,8	16,4	17,3	16,9
overig	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4
Totaal (incl. onbekend)	134,6	155,3	157,9	166,3	190,5	189,0	185,5

¹⁾ Per bestraft feit kunnen meerdere sancties naast elkaar worden opgelegd, waardoor het aantal sancties groter is dan het aantal bestraffingen. Bovendien zijn in deze tabel zowel opgelegde (deels) voorwaardelijke als (deels) onvoorwaardelijke sancties weergegeven.

Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen worden hoofdzakelijk opgelegd bij vermogensdelicten (45%), geweldsdelicten (25%) en overtredingen van de Opiumwet (13%).

Bijna de helft van de (deels) onvoorwaardelijke geldboetes wordt opgelegd wegens overtreding van de Wegenverkeerswet (45%). Taakstraffen legt de rechter het meest op bij vermogensdelicten (33%), geweldsdelicten (25%) en vernieling en openbare orde (16%). Het aantal taakstraffen dat door de rechter is opgelegd, is sinds 1995 ongeveer 2½ keer zo groot geworden.

Staat 4.15

Sancties, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar soort sanctie en delictgroep

	Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke vrijheidstraf ¹⁾						Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboete						Taakstraf					
	1995	2000	2002	2003	2004	2005	1995	2000	2002	2003	2004	2005	1995	2000	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>																		
Totaal	25,4	28,4	35,4	38,7	35,4	31,1	46,2	48,1	43,9	52,1	51,0	50,6	14,0	20,8	27,1	31,8	35,1	38,4
Wetboek van Strafrecht w.v.	20,6	23,3	28,4	30,7	28,2	25,0	20,9	19,6	17,5	20,1	19,8	19,2	11,6	16,3	21,1	24,0	26,7	29,1
geweldsmisdrijven	4,7	5,9	7,2	7,9	8,2	7,9	3,6	4,4	4,5	5,2	5,0	4,9	1,8	4,4	6,3	7,6	8,8	9,6
vermogensmisdrijven	14,5	15,3	18,7	20,0	17,0	13,9	12,8	8,8	6,9	7,5	7,3	7,0	8,6	8,7	10,3	11,1	11,9	12,6
vernietiging en openbare orde	1,2	1,8	2,2	2,3	2,6	2,6	4,3	5,0	4,8	5,4	5,4	5,2	1,0	3,0	4,2	4,9	5,5	6,1
overige misdrijven Wetboek van Strafrecht	0,2	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,2	1,3	1,4	1,9	2,1	2,0	0,1	0,2	0,3	0,5	0,5	0,7
Wegenverkeerswet	1,0	1,3	1,2	1,5	1,6	1,3	1,74	21,5	19,7	24,0	23,1	23,0	0,9	1,8	2,8	3,8	4,4	4,8
Wet op de Economische delicten	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8	3,8	3,3	4,5	4,6	5,4	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3
Opiumwet	3,0	3,1	5,0	5,6	4,6	3,9	0,8	1,3	1,6	1,7	1,8	1,6	0,6	1,8	2,3	2,8	2,8	3,2
Wet Wapens en munitie	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	1,0	0,9	0,7	0,9	0,9	0,8	0,3	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7
Overige wetten / Onbekend	0,2	0,1	0,2	0,3	0,4	0,3	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3

¹⁾ Gevangenisstraf, jeugddetentie en hechtenis

Bron: CBS.

Staat 4.16

Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke gevangenisstraffen, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar duur van het onvoorwaardelijke deel

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Tot 1 maand	7,6	11,2	10,7	11,4	12,3	10,4	8,8
1 maand tot 3 maanden	6,3	6,4	7,8	8,9	9,8	8,5	7,4
3 maanden tot 6 maanden	4,7	3,8	4,3	4,9	6,0	5,9	5,1
6 maanden tot 1 jaar	3,1	2,9	3,2	4,0	4,4	4,2	3,8
1 jaar tot 3 jaar	2,7	2,3	2,6	3,2	3,1	3,1	2,7
3 jaar en langer	1,0	0,9	1,0	1,2	1,4	1,3	1,1
Totaal	25,3	27,4	29,7	33,6	36,9	33,3	28,7

Bron: CBS.

In bijna 51 duizend zaken werd door de rechter in eerste aanleg (mede) een geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboete opgelegd. Een boetebedrag tussen 227 en 908 euro (500 tot 2000 gulden) wordt het meest opgelegd: bijna 31 duizend keer.

Staat 4.17

Geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke geldboetes, opgelegd door de rechter in eerste aanleg in rechtbankstrafzaken naar bedrag van het onvoorwaardelijke deel¹⁾

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>x 1 000</i>							
Totaal	46,2	48,1	45,4	43,9	52,1	51,0	50,6
Tot 23 euro	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
23 tot 113 euro	4,9	2,8	2,8	3,4	3,9	3,9	3,8
113 tot 227 euro	8,9	8,1	7,5	8,9	10,6	10,7	10,9
227 tot 454 euro	15,1	16,7	15,3	12,6	15,8	16,0	15,6
454 tot 908 euro	12,6	14,6	13,5	13,4	16,0	15,3	15,1
908 tot 2 269 euro	3,8	5,2	5,4	4,8	4,9	4,3	4,2
2 269 tot 4 538 euro	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5
4 538 euro of meer	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5

¹⁾ Ten behoeve van de vergelijkbaarheid met eerdere jaren zijn de oorspronkelijke klassegrenzen in guldens omgerekend naar euro's (afgerond).

Bron: CBS.

De gemiddelde doorlooptijd van strafprocedures is, gerekend vanaf de inschrijving bij het parket tot de eindbeslissing in eerste aanleg, per type zaak verschillend. De gemiddelde duur is afhankelijk van een aantal factoren.

Een rol blijkt te spelen welk rechterlijk college de zaak afhandelt: de meervoudige kamer, de politierechter of de kinderrechter.

Bij de rechtbankzaken die in 2005 in eerste instantie zijn afgedaan door de meervoudige strafkamer, gingen er vanaf de inschrijving bij het parket tot de eindbeslissing gemiddeld 232 dagen voorbij. Bij de kinderrechter waren het er minder (166 dagen). Bij de politierechter duurde het 174 dagen. In de loop van de jaren is een daling van de doorlooptijd zichtbaar bij de kinder- en politierechter.

De kwaliteit van het dossier speelt ongetwijfeld een belangrijke rol. Ingewikkelde zaken met veel (proces)incidenten, uitgebreide getuigenverhoren en andere tijdrovende complicaties kunnen de duur doen oplopen. Deze kwalitatieve kenmerken van de procedures zijn niet in de statistieken bekend.

Staat 4.18

Gemiddelde doorlooptijd in dagen van rechtbankstrafzaken naar soort rechter

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Meervoudige kamer	225	231	239	232	232	210	232
Politierechter	243	193	201	193	191	172	174
Kinderrechter	224	202	218	205	180	151	166

Bron: CBS.

4.4 Hoger beroep en cassatie

Hoger beroep

Van vonnissen van de rechtbank, zowel van de sector kanton als van de sector straf, kunnen betrokken 'partijen' in hoger beroep gaan bij het gerechtshof. Dit geldt uiteraard zowel voor de verdachte als voor het openbaar ministerie.

De strafkamer van het hof bestaat uit drie raadsheren. Deze kamer behandelt een rechtbankzaak in hoger beroep opnieuw in volle omvang. Het eerder door de rechter van de sector kanton of van de sector straf gewezen vonnis is inzet van het geding. Het hof kan dit vonnis bevestigen of vernietigen. In zijn eindbeslissing, het arrest, neemt het hof in geval van vernietiging van het vonnis van de rechtbank een nieuwe beslissing. Gegevens over hoger beroep zijn in beperkte mate beschikbaar en zijn opgenomen in de tabel met kerncijfers (opgenomen na de samenvatting).

Cassatie

Een 'partij' in het strafgeding in tweede instantie kan onder bepaalde omstandigheden in cassatie gaan bij de Hoge Raad, het hoogste rechtscollege van ons land in strafzaken. De Raad zetelt in 's-Gravenhage. De verdachte moet zich laten vertegenwoordigen door een als zodanig gekwalificeerde cassatieadvocaat.

De Hoge Raad oordeelt nooit over de feiten, maar neemt aan dat die door de lagere rechter(s) juist zijn vastgesteld. De Raad beoordeelt uitsluitend of het recht goed is toegepast. Hij kan het cassatieberoep verwerpen of het aangevalen vonnis van de rechtbank of arrest van het gerechtshof vernietigen ('casseren'). Als de Raad de beslissing van de lagere rechter vernietigt, kan hij de zaak zelf afdoen. Ook kan de raad de zaak terugwijzen naar de rechter die de eerdere beslissing heeft genomen of de zaak verwijzen naar een andere rechter. Deze lagere rechter moet dan een nieuwe beslissing nemen met inachtneming van de aanwijzingen van de Hoge Raad, dan wel de zaak, of een bepaald aspect daarvan, geheel opnieuw behandelen. Tot 2000 was het niet verplicht om bij het indienen van een cassatieberoep de gronden daarvoor aan te geven. Vanaf 2000 is dit wel verplicht, op straffe van niet-ontvankelijkheid. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal niet-ontvankelijkverklaringen en een afname van het aantal verworpen beroepen.

De laatste jaren doet de Hoge Raad jaarlijks in ongeveer 3 duizend strafzaken uitspraak. Bijna de helft van de zaken verklaart hij niet-ontvankelijk. Ongeveer eenderde van de zaken eindigt in verwerping van het beroep. In 12 tot 15 procent van de zaken besluit de raad het bestreden vonnis te vernietigen. De cijfers over 2005 zijn bij het publiceren van de uitgaven nog niet bekend.

Staat 4.19
Strafzaken in cassatie afgedaan door de Hoge Raad naar aard einduitspraak¹⁾

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	2 606	1 838	2 753	3 020	2 924	2 824
Verwerping van het beroep	1 936	1 394	1 834	892	968	892
Niet-ontvankelijkverklaring	161	188	401	1 668	1 585	1 604
Vernietiging en terugwijzing/verwijzing	157	90	144	134	123	123
Vernietiging en afdoening	337	152	309	315	247	202
Overige uitspraken	15	14	65	11	1	3

¹⁾ Over het jaar 2005 zijn ten tijde van het drukken van deze publicatie nog geen cijfers bekend.

Bron: CBS/Hoge Raad der Nederlanden.

4.5 Enkele bijzondere procedures

Halt

In het jeugdstrafrecht is sinds 1995 een bijzondere vorm van afhandeling van geconstateerde strafbare feiten bij jeugdige wetsovertreders, de Haltafdoening, opgenomen. Doel is te voorkomen dat strafrechtelijk minderjarigen – de leeftijdscategorie 12–17 jaar – bij een eerste politiecontact in verband met lichte criminele gedragingen meteen het ingrijpende reguliere strafrechtelijke traject in gaan. Hiervoor zijn de Haltbureaus in het leven geroepen. Jeugdige wetsovertreders krijgen daar de mogelijkheid 'de zaak weer goed te maken'.

In de loop der jaren is het jaarlijkse aantal Haltafdoeningen gestaag toegenomen tot ruim 22 duizend in 2005 (bron: Halt Nederland). Ook los van de groei van het aantal Haltbureaus wordt steeds meer gebruik gemaakt van de Haltafdoening. Andere redenen van deze toename zijn de geleidelijke uitbreiding van het aantal delicten waarbij de Haltafdoening mogelijk is, de toenemende bekendheid van Halt bij de politie en de strengere aanpak van de jeugdcriminaliteit.

Stop

Kinderen tot 12 jaar kunnen vanwege hun leeftijd niet strafrechtelijk worden vervolgd. Als de politie zulke jeugdige overtreders aanhoudt kan zij hun een zogenaamde Stopreactie aanbieden. Voorwaarde is o.a. dat het een Haltwaardig delict betreft: een delict dat bij minderjarigen boven 12 jaar voor een Haltafdoening in aanmerking komt.

In 2005 zijn er bijna 2 duizend Stopreacties aangeboden, hoofdzakelijk aan 10- en 11-jarige kinderen (bron: Halt Nederland). Zowel de Haltafdoeningen als de Stopreacties zijn in hoofdzaak aangeboden ter afdoening van zaken als vernieling, vuurwerkdelicten en winkeldiefstal.

Jeugdrechtspraak

Wanneer strafrechtelijk minderjarigen bij contact met justitie niet in aanmerking komen voor een Haltafdoening geldt voor hen het strengere reguliere jeugdstrafrecht. Bij deze jeugdige delinquenten gaat het meestal om een veroordeling wegens vormen van diefstal (diefstal met geweld, een geweldsdelict of gekwalificeerde diefstal, een vermogensdelict).

De kinderrechter kan deze jongeren veroordelen tot een jeugddetentie van maximaal 24 maanden, een taakstraf of een geldboete. Sinds 2000 is het aantal opgelegde jeugddetenties toegenomen tot bijna 2,3 duizend in 2005. Een groot deel (36%) van deze detenties duurde 1 tot 3 maanden.

Schadevergoeding ex-verdachten

Personen die ten onrechte hechtenis hebben ondergaan, ontvangen als ze daar om vragen van de overheid een schadevergoeding. Een toenemend aantal ex-verdachten maakt hiervan gebruik.

In 2005 zijn bijna 5 duizend verzoeken gehonoreerd. Met de toegekende schadevergoedingen is in 2005 een bedrag gemoeid van ruim 13 miljoen euro. In 1995 was het uitgekeerde bedrag nog ruim 4 miljoen euro.

Gratieverlening

Een verzoek tot gratie heeft als opzet dat een opgelegde straf geheel of gedeeltelijk wordt kwijtgescholden. Een tijdig na de strafoplegging ingediend gratieverzoek schort de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf op. Gratie kan worden verleend op twee soorten gronden, die in de Gratiwet zijn omschreven. In de eerste plaats kan er sprake zijn van omstandigheden waarmee de rechter bij de uitspraak niet of onvoldoende rekening heeft gehouden, terwijl die omstandigheden wel zouden hebben geleid tot een lagere straf.

Staat 4.20

Schadevergoedingen aan ex-verdachten op basis van artikelen 89 en 591a Sv

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
In de loop van het jaar beslist w.o.	1 977	4 660	4 576	4 254	4 460	5 302	5 691
met toekenning	1 668	3 839	4 029	3 705	3 799	4 565	4 991
<i>mln euro</i>							
Toegekend schadevergoedingsbedrag	4,4	11,8	12,0	14,7	12,3	13,4	13,1
<i>euro</i>							
Gemiddeld bedrag per toekenning	2 630	3 087	2 985	3 974	3 230	2 927	2 620

Bron: CBS.

In de tweede plaats kan het zo zijn dat met (de voortzetting van) de straf geen redelijk doel meer wordt gediend. Zowel de veroordeelde zelf als een ander kan een gratieverzoek indienen. Formeel beslist het staatshoofd op voordracht van de minister van Justitie over de gratieverlening.

Het aantal ingediende verzoeken varieert in de periode 2000 tot 2005 tussen de 3,8 duizend en 5 duizend. In 2005 is op bijna 2 600 verzoeken een beslissing genomen. Ruim eenderde hiervan is geheel of gedeeltelijk ingewilligd; de rest is afgewezen.

Staat 4.21

Gratieverlening

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ontvangen verzoekschriften	5 409	4 806	3 998	3 823	4 187	3 789	3 890
Totaal beslissingen ¹⁾	5 728	5 185	3 887	3 390	3 374	2 684	2 595
w.v.							
onvoorwaardelijke gratieverlening	963	465	268	333	405	515	798
voorwaardelijke gratieverlening	1 095	2 344	1 564	1 105	821	337	219
afwijzing gratieverlening	3 670	2 376	2 055	1 952	2 148	1 832	1 578

¹⁾ Beslissingen per straf (een verzoekschrift kan verscheidene straffen betreffen).

Bron: CBS.

Uitlevering en overlevering

Wanneer de verdachte van een in Nederland gepleegd strafbaar feit zich in het buitenland bevindt en het openbaar ministerie tot vervolging wil overgaan, zal de overheid een verzoek om uitlevering doen aan de staat waar de

verdachte zich ophoudt. Al naar gelang de omstandigheden en de tussen de staten bestaande verdragsverplichtingen levert de buitenlandse staat de verdachte al dan niet uit aan ons land. Veel staten zullen in beginsel geen eigen onderdaan aan een andere staat uitleveren; Nederland hoort overigens niet tot deze landen.

In 2005 is door Nederland van 53 personen de uitlevering gevraagd aan een buitenlandse staat. De helft van deze verzoeken was gericht tot de Verenigde Staten.

Vanzelfsprekend krijgen de Nederlandse justitiële autoriteiten ook te maken met de spiegelbeeldsituatie, waarbij een andere staat de uitlevering vraagt van een in ons land verblijvende persoon, die verdacht wordt van een in die verzoekende staat strafbaar gesteld feit. In 2005 is door een buitenlandse staat aan Nederland de uitlevering van 149 verdachten verzocht. De verzoeken zijn meestal afkomstig van een ander Europees land.

Staat 4.22

Verzoeken om uitlevering en overlevering

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Verzoeken om uitlevering							
Door Nederland aan een land in:							
Europa	105	78	110	109	97	88	17
Amerika	4	7	7	18	12	16	26
Overig/onbekend	–	1	4	3	1	8	10
Totaal	109	86	121	130	110	112	53
Aan Nederland door een land in:							
Europa	207	184	265	363	294	323	107
Amerika	8	22	31	26	36	31	33
Overig/onbekend	5	4	15	2	6	12	9
Totaal	220	210	311	391	336	366	149
Verzoeken om overlevering (EAB) ¹⁾							
Door Nederland aan een land in:							
Europa						42	91
Overig/onbekend						4	5
Totaal						46	96
Aan Nederland door een land in:							
Europa						250	582
Overig/onbekend						–	1
Totaal						250	583

¹⁾ Overleveringen op basis van het Europees Arrestatie Bevel (EAB). Met ingang van mei 2004 is het Europees Arrestatie Bevel opgenomen in de Nederlandse wetgeving.

Bron: CBS.

De daling van het aantal uitleveringen is te verklaren doordat met ingang van mei 2004 het Europees Arrestatie Bevel (EAB) is opgenomen in de Nederlandse wetgeving. Dit houdt in dat de Nederlandse politie verplicht is iemand te arresteren en over te leveren aan een ander EU-land als dit land daarom vraagt. Deze regeling vervangt de uitleveringsprocedure tussen de 25 lidstaten van de Europese Unie. Een vereenvoudiging is dat de justitiële autoriteiten van de lidstaten rechtstreeks samenwerken. De zaken lopen dan niet meer via ministeries.

In Nederland beoordeelt de rechtbank in Amsterdam of overleveringszaken kunnen worden toegestaan. Mede door de beslissing van één instantie zal dit leiden tot verkorting van de procedure.

In 2005 heeft Nederland 96 verzoeken om overlevering gedaan. Andere landen vroegen 583 keer om de overlevering van een verdachte via deze regeling.

4.6 *Capita selecta: Seponeren door het openbaar ministerie*

Elk jaar worden er duizenden zaken ingeschreven bij het openbaar ministerie (OM). Niet al deze zaken komen uiteindelijk bij de rechter terecht. Een deel wordt door het openbaar ministerie zelf afgehandeld, vooral omdat veel zaken bij de rechter waarschijnlijk niet tot een veroordeling zouden leiden of omdat die zaken beter op een andere manier kunnen worden afgedaan.

Het openbaar ministerie kan niet alleen zelf beoordelen welke straf zij eist voor bepaalde soorten delicten (binnen de grenzen van de wet natuurlijk), maar ook welke zaken zij voor de rechter wil brengen. Deze keuzevrijheid is er niet in alle landen. Naast deze algemene keuzevrijheid wordt het aantal zaken dat voor de rechter wordt gebracht beïnvloed door het justitieel beleid. Als op politiek niveau wordt besloten dat voortaan meer delicten moeten worden bestraft, dan zal dat terug te zien zijn in een afname van het aantal septs. En als er meer geld vrijkomt voor personeel van politie, openbaar ministerie en rechters, kan het aantal berechte delicten toenemen.

In ruim de helft van de gevallen waarin een zaak niet tot berechting komt, gaat de verdachte toch niet helemaal vrijuit. Zo kan het openbaar ministerie een transactie aanbieden aan de betreffende verdachte. Gaat deze daar niet op in, dan beslist het openbaar ministerie of het de zaak alsnog voor de rechter willen brengen of niet. Het aantal zaken dat met een transactie werd afgedaan nam toe van 52 procent van het totaal aantal OM-afdoeningen in 2000 tot bijna 62 procent in 2005.

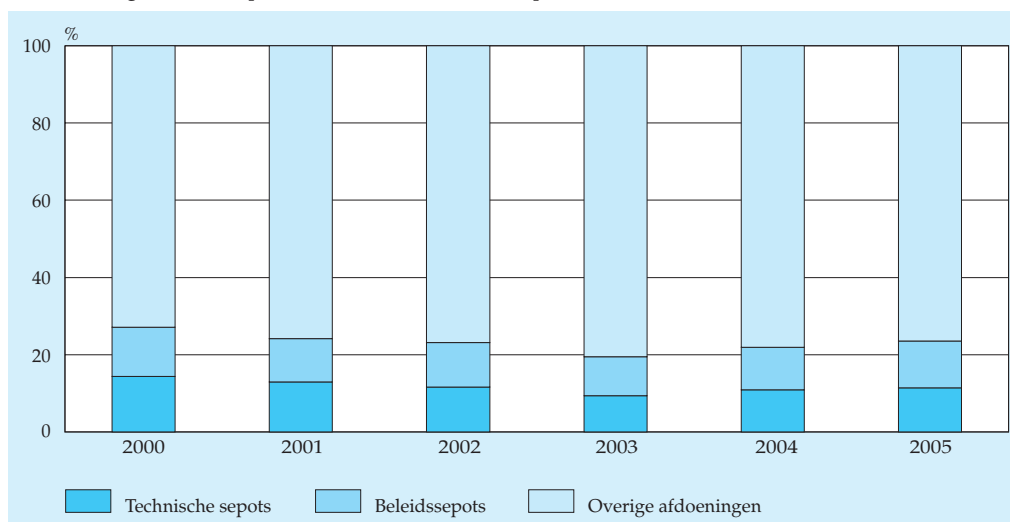
Achtereenvolgens zal nu worden besproken hoeveel zaken er jaarlijks worden geseponen door het openbaar ministerie en wat de meest voorkomende gronden daarvoor zijn. Ten slotte wordt dieper ingegaan op septs binnen enkele specifieke delictgroepen.

Sepots door het openbaar ministerie

Het totaal aantal afdoeningen van zaken die bij het openbaar ministerie binnenkomen, schommelde de afgelopen vijf jaar rond de 120 duizend. Bijna een kwart daarvan wordt geseponeerd.

De sepots zijn te verdelen in beleidssepots en technische sepots. Technische sepots betreffen de zaken die naar verwachting niet tot een veroordeling leiden. Beleidssepots betreffen de zaken die wellicht tot een veroordeling kunnen leiden, maar die het openbaar ministerie om uiteenlopende redenen toch niet voor de rechter wil brengen. Tot slot kan het openbaar ministerie de zaak overdragen aan een ander parket of aan een andere staat. Bovendien kan het openbaar ministerie de zaak samenvoegen met een andere zaak tegen dezelfde verdachte. De zaak kan dan slechts ter informatie aan de rechter worden voorgelegd (voeging ad informandum), of de zaak wordt tegelijk met een andere zaak berecht (voeging ter berechting).

4.5 Afdoeningen door het openbaar ministerie, 2000–2005, in procenten

Bron: CBS.

Sepotgronden

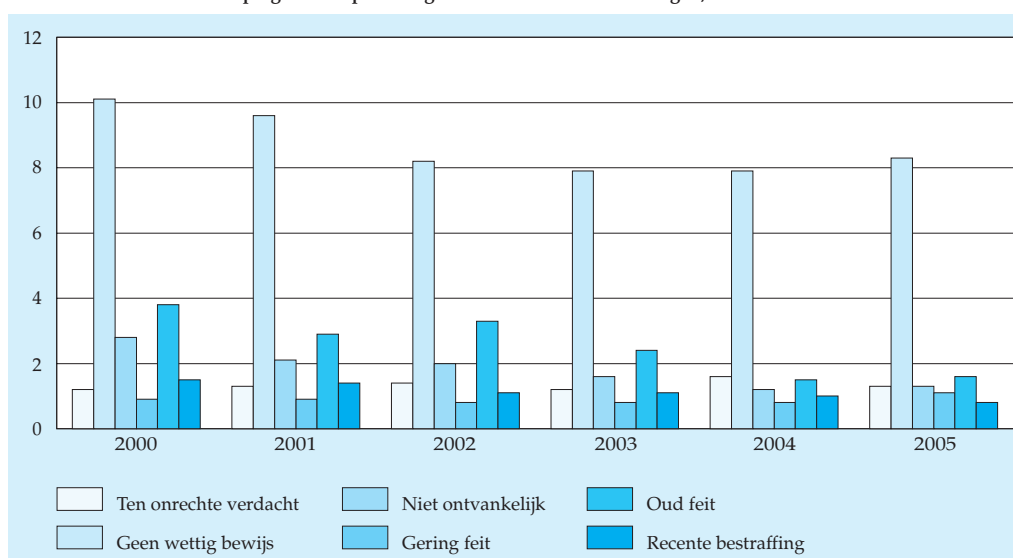
Technische sepots en beleidssepots komen in 2000 tot 2005 elk voor in 10 tot 15 procent van het totaal aantal afdoeningen door het openbaar ministerie. Beide soorten sepot omvatten verschillende sepotgronden.

De technische sepots betreffen vooral de gevallen waarin de verdachte ten onrechte werd verdacht, waarin er geen wettig bewijs is dat de verdachte het feit heeft gepleegd, of waarin het openbaar ministerie niet-ontvankelijk is. In al deze gevallen zal de rechter niet tot een veroordeling komen en heeft het daarom geen zin om de zaak ter berechting aan hem voor te leggen. Het aantal zaken dat wegens gebrek aan bewijs – de meest voorkomende grond voor een technisch sepot – wordt geseponeerd, nam tot 2003 af, om in 2004 en 2005 weer iets toe te nemen tot ruim acht procent van het totaal aantal afdoeningen door het openbaar ministerie.

Bij beleidssepots gaat het vooral om de zaken waarin het gaat om slechts een gering feit, waarin het feit eigenlijk te lang geleden is gepleegd om nog te bestraffen, of waarin de verdachte kort geleden al is gestraft voor een soortgelijk feit. Het openbaar ministerie kán de zaak dus wel voor de rechter brengen, maar wil de vervolging niet voortzetten. Het meest voorkomende beleidssepot, waarbij het gaat om een oud feit, is sinds 2000 vrijwel gehalveerd en komt in 2005 nog voor bij bijna één procent van de zaken die door het openbaar ministerie worden afgedaan.

Jaarlijks doet het openbaar ministerie 18 (in 2000) tot 15 procent (in 2005) van de zaken af door middel van een overdracht of voeging ad informandum (samen iets minder dan de helft) of voeging ter berechting (ruim de helft).

4.6 Meest voorkomende sepotgronden: percentage van totaal aantal afdoeningen, 2000–2005

Bron: CBS.

Sepots bij enkele specifieke delictgroepen

Niet alle soorten delicten worden op dezelfde manier afgehandeld. Dat heeft aan de ene kant te maken met bewijsmogelijkheden. Zo worden veel verkeers- en wapendelicten geconstateerd door een opsporingsambtenaar die dan direct allerlei gegevens over de verdachte kan opnemen. Dat heeft niet alleen positieve gevolgen voor het ophelderingspercentage van dit soort delicten, maar ook voor de bewijsmogelijkheden. Aan de andere kant wordt het handelen van het openbaar ministerie beïnvloed door politieke richtlijnen en beschikbaarheid van personeel.

Het aantal sepots voor alle delicten samen schommelt de laatste jaren tussen de 20 en 25 procent van de OM-afdoeningen. De sepots bij de delicten uit de Wegenverkeerswet en de Wet wapens en munitie zitten daar ruim onder. Bij deze delictgroepen schommelt het aantal sepots tussen de 10 en 20 procent van het totaal aantal afdoeningen binnen de delictgroep.

Het aantal sepots voor met name geweld-, maar ook vermogensdelicten ligt hoger dan het gemiddelde. De laatste jaren is het percentage sepots voor vermogensdelicten ongeveer gelijk geworden aan het gemiddelde.

Gewelddelicten

Het percentage sepots bij de gewelddelicten heeft wel de algemene dalende trend gevolgd, maar het blijft stelselmatig hoger dan het algemene percentage. In 2000 werden nog vooral veel geweldzaken afgedaan met een technisch sepot (25%) en iets minder met een beleidssepot (ruim 20%). In de loop van de tijd draaide de situatie om, zodat in 2005 het merendeel van de sepots een beleidssepot betrof (bijna 21%, tegenover bijna 15% technische sepots).

Bij de beleidssepots gaat het in 2005 vooral om redenen die de persoon van de verdachte betroffen (41%): er was voornamelijk sprake van gewijzigde omstandigheden, de gezondheidstoestand van de verdachte vormde een belemmering, reclasseringsbelangen speelden een rol of de verdachte was al zozeer 'getroffen' door het feit zelf of de gevolgen daarvan, dat berechting niet meer wenselijk was.

Bij de technische sepots ging het in verreweg de meeste gevallen (85%) om bewijsproblemen. In mindere mate was de verdachte onterecht als verdachte aangemerkt of was het openbaar ministerie niet-ontvankelijk (elk ongeveer 6% van het totaal aantal technische sepots).

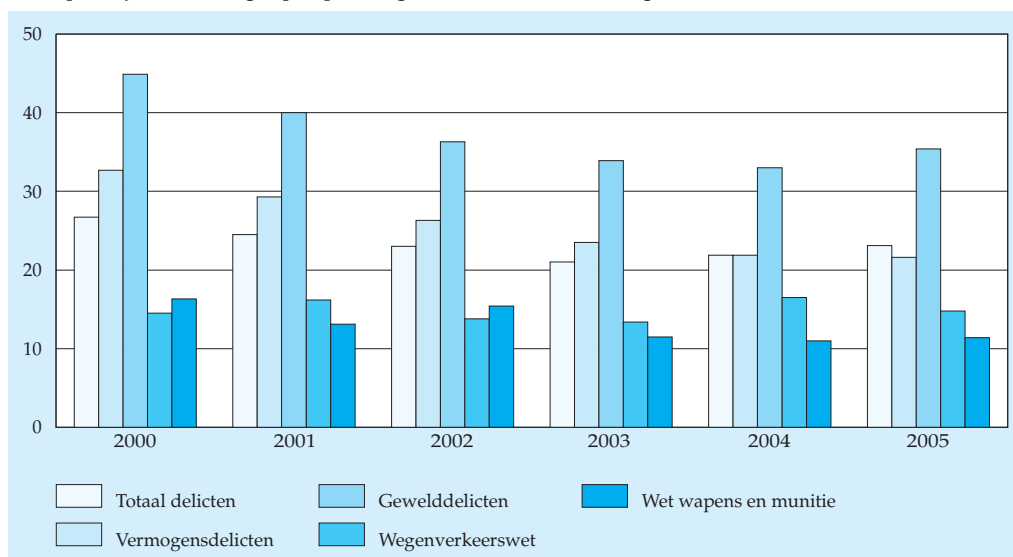
De Wet wapens en munitie en de Wegenverkeerswet

De delicten die vallen onder de Wet wapens en munitie laten een tegenovergesteld beeld zien: het percentage zaken dat wordt geseponeerd door het openbaar ministerie ligt bij deze delictsoort juist veel lager dan het gemiddelde bij het totaal aantal delicten. Dat komt vooral doordat in 2005 bijna 80 procent van deze delicten wordt afgedaan met een transactie, terwijl het percentage voor alle delicten samen op 62 procent ligt. Nog eens ruim vijf procent wordt ter berechting gevoegd bij een andere zaak. Bij de zaken die worden geseponeerd (ruim 11%) gaat het ongeveer even vaak om een technisch als om een beleidssepot.

Hetzelfde is te zien bij de delicten die vallen onder de Wegenverkeerswet. Ruim 70 procent van deze delicten wordt afgedaan met een transactie en nog eens bijna 10 procent wordt ter berechting gevoegd. Van de verkeerszaken die worden geseponeerd (bijna 15%), gaat het vooral om technische sepots (12%). Daarbinnen blijkt het in ruim driekwart van de gevallen (ruim 76%) te gaan om een gebrek aan bewijs.

Bij deze twee delictsoorten wordt het geringe aantal sepots beïnvloed door het feit dat de delicten veelal op heterdaad worden ontdekt. De politie heeft dus vaak al direct een dader en bewijs. Daardoor kunnen dit soort zaken snel worden afgerond.

4.7 Sepots bij enkele delictgroepen: percentage van totaal aantal afdoeningen, 2000-2005

Bron: CBS.

5. Financiën en personeel

5.1 Uitgaven en inkomsten

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de uitgaven aan het Openbaar Ministerie (OM) en de rechtspraak. Tot het Openbaar Ministerie rekenen we de zogenaamde ‘staande magistratuur’, zoals Officieren van Justitie en de ondersteuning daarvan. Met de aanduiding ‘zittende magistratuur’ (ZM) worden rechters, raadsheren en ondersteunend personeel bedoeld.

Staat 5.1 geeft een beeld van de ontwikkeling van de uitgaven vanaf 1995 tot 2005¹⁾. Tot 2000 waren de uitgaven voor het OM en de rechtspraak niet te onderscheiden. Vanaf 2000 is dit wel het geval²⁾.

Partijen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken moeten vaak betalen ter behandeling van hun zaak: het zogenaamde griffierecht. Staat 5.1 laat ook de ontwikkeling van de inkomsten van de overheid uit deze griffierechten zien.

Staat 5.1
Uitgaven aan OM en rechtspraak en inkomsten uit griffierechten¹⁾

	1995	2001	2002	2003	2004	2005
<i>mln euro</i>						
OM en rechtspraak	466	1 015	1 092	1 168	1 289	1 288
wv. personele uitgaven	342					
wv. materiële uitgaven	84					
wv. gerechtskosten	39					
OM		288	425 ²⁾	458	517	499
Rechtspraak		726	667 ²⁾	709	772	789
Griffierechten ³⁾	75	102	114	130	156	162

¹⁾ Nominale bedragen. Bedragen t/m 2001 omgerekend van guldens naar euro's. Bedragen tot 1999 exclusief huisvestingskosten. In 2000 bedroegen deze circa 90 miljoen euro voor OM en rechtspraak tezamen. OM inclusief de Rijksrecherche. Rechtspraak exclusief Raad van State; de uitgaven van de Raad van State (inclusief directie wetgeving) bedroegen in 2005 circa 46 miljoen euro (Raad van State, Jaarverslag 2005. Den Haag, 2006 (p. 194).

²⁾ In 2002 is vanwege de ontvlechting van ondersteunende diensten circa 80 miljoen euro overgeheveld van rechtspraak naar OM.

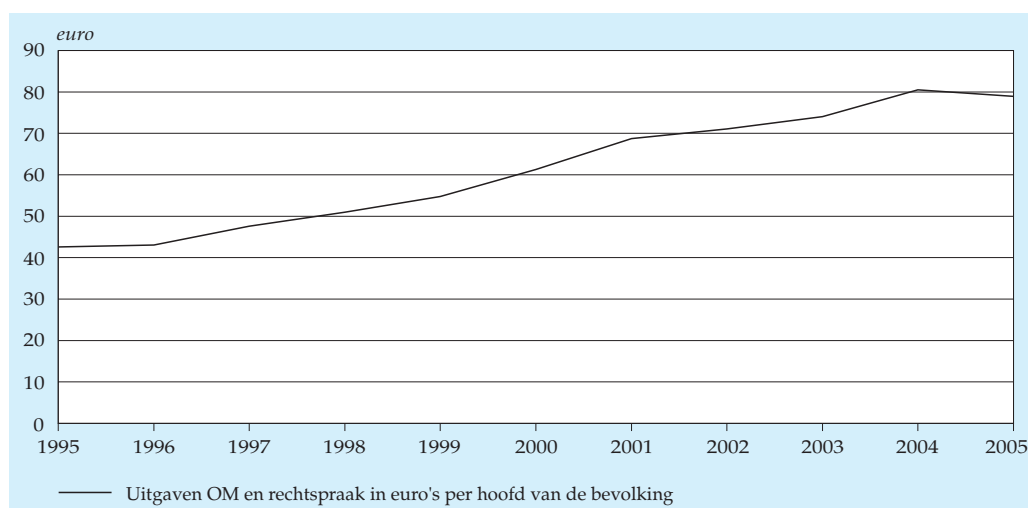
³⁾ Exclusief griffierechten geïnd door Raad van State. Deze bedroegen in 2005 circa 1,5 miljoen euro (Raad van State, Jaarverslag 2005, p. 194).

Bron: Ministerie van Justitie, begrotingen van diverse jaren; Raad voor de rechtspraak, jaarverslagen van de Rechtspraak.

De uitgaven aan OM en rechtspraak stegen van circa 500 miljoen euro in 1995 tot bijna 1,3 miljard euro in 2005. In dat jaar beslaat het OM bijna 40 procent van deze uitgaven en de rechtspraak ruim 60 procent. De uitgaven aan OM en rechtspraak maken circa 23 procent van de begroting van het Ministerie van Justitie uit. De geïnde griffierechten zijn sinds 1995 meer dan verdubbeld tot 162 miljoen euro. Zij dekken daarmee circa 21 procent van de kosten van de rechtspraak. Uit onderzoek blijkt dat het grootste deel van de geïnde griffierechten in 2001 samenhang met de behandeling van civiele zaken bij rechtbanken en de toenmalige kantongerechten, namelijk circa 44 procent en 37 procent van het totaal³⁾.

De uitgaven in staat 5.1 zijn in *nominale* bedragen die onder andere de stijging van lonen en prijzen weerspiegelen. Figuur 5.1 schetst de ontwikkeling van de uitgaven voor OM en rechtspraak in *reële* termen (gecorrigeerd voor inflatie), per hoofd van de bevolking.

5.1 Ontwikkeling reële uitgaven OM en rechtspraak¹⁾

¹⁾ Prijspeil 2005.

Bron: Raad voor de rechtspraak.

Uit figuur 5.1 blijkt dat de reële uitgaven voor OM en rechtspraak per hoofd van bevolking in de periode 1995–2005 duidelijk zijn toegenomen. In 2005 werd per hoofd van de bevolking ongeveer 31 euro voor OM en ruim 48 euro voor de rechtspraak uitgegeven. Ter vergelijking: de uitgaven aan de politie lagen op circa 254 euro per hoofd.

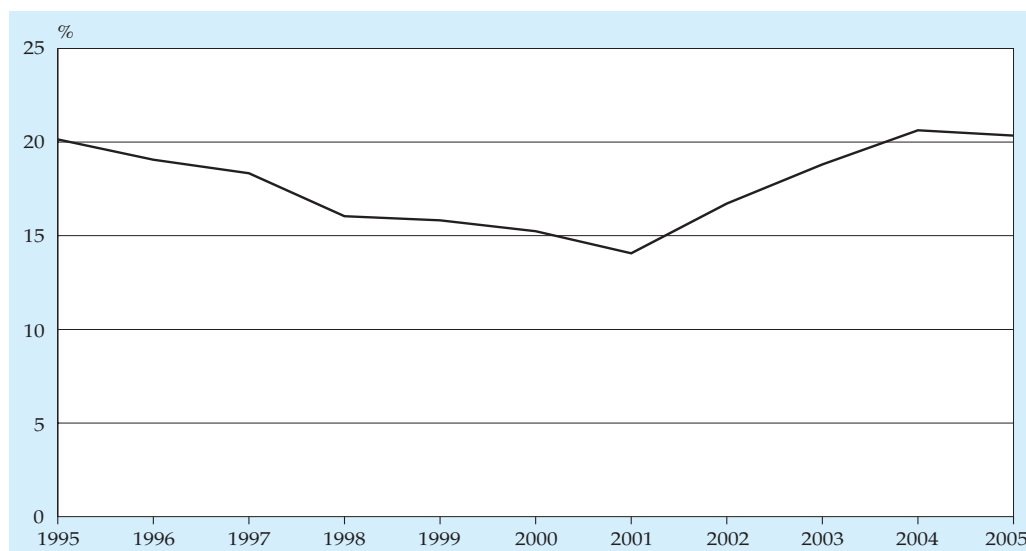
De uitgaven voor OM en rechtspraak zijn in verhouding tot het Bruto Binnenlands Product (niet in de figuur weergegeven) in de betreffende periode ook gestegen, maar duidelijk minder. In 2005 werd per 100 in ons land verdiende euro's ruim 27 eurocent aan OM en rechtspraak besteed, terwijl dit in 1995 circa 17 eurocent was.

De stijging van de reële uitgaven aan OM en rechtspraak heeft diverse oorzaken. Er is een maatschappelijke vraag naar vergroting van de veiligheid en rechtsbescherming. Deze toegenomen vraag uit zich bijvoorbeeld in overheidsmaatregelen gericht op verhoging van de veiligheid⁴⁾ en het toenemende beroep op met name de civiele (burgerlijke) rechter. Ook is in de tweede helft van de jaren negentig de kostprijs per behandelde zaak bij OM en rechtspraak gestegen⁵⁾. Dit kan diverse oorzaken hebben. De selectie 'aan de poort' is op sommige gebieden sterker geworden, waardoor bijvoorbeeld op het gebied van overtredingen veel minder zaken OM en rechter bereiken dan vroeger⁶⁾. De overblijvende groep zaken kan dan ingewikkelder en dus bewerkelijker zijn. Daarnaast worden toenemende eisen aan de procesgang gesteld (mede onder invloed van Europese wet- en regelgeving) en vinden vanwege uitbreiding en een streven naar kwaliteitsverbetering toenemende investeringen in opleiding en ICT plaats. Overigens is tussen 2002 en 2004 de kostprijs per zaak bij de rechtspraak weer gedaald⁷⁾.

Vergelijkend onderzoek met andere Europese landen suggereert dat de 'selectie aan de poort' van de rechter in Nederland sterk is, maar de gemiddelde uitgaven per zaak vrij hoog zijn. Bij de uitgaven aan rechtspraak per inwoner ligt Nederland in de middenmoot⁸⁾.

Figuur 5.2 geeft weer welk deel van de uitgaven aan rechtspraak degenen die een beroep doen op de civiele en bestuursrechtspraak zelf betalen, in de vorm van griffierechten. Het deel van de uitgaven voor de rechtspraak dat via griffierechten wordt bekostigd, daalde vanaf 1995 tot en met 2001 om vervolgens tot 2004 weer te stijgen. In 2004 en 2005 ligt het aandeel weer min of meer op hetzelfde niveau als in 1995: op ongeveer 20 procent.

5.2 Ontwikkeling aandeel inkomsten griffierechten t.o.v. uitgaven rechtspraak

Bron: Raad voor de rechtspraak.

5.2 Samenstelling van de uitgaven

Staat 5.2 geeft de samenstelling van de uitgaven voor OM en rechtspraak in 2005 weer.

De personele uitgaven vormen bij de rechtspraak de grootste uitgavenpost. Bij het OM zijn naast de personele en materiële uitgaven ook de gerechtskosten van belang. Dit zijn de kosten gemoeid met inzet van opsporingsmiddelen (telefoontaps e.d.) en de inzet van tolken en vertalers in strafzaken⁹⁾.

Staat 5.2
Procentuele verdeling uitgaven OM en rechtspraak

	Uitgaven OM	Uitgaven rechtspraak ¹⁾
Personele uitgaven	87 ²⁾	68 ³⁾
Materiële uitgaven		31
Gerechtskosten	13	1
Totaal	100	100

¹⁾ Voorzover vallend onder de begroting van de Raad voor de rechtspraak.

²⁾ In het OM Jaarbericht 2005 worden personele en materiële uitgaven samengenomen (samen 87 procent van het totaal). In 2002 bedroegen de personele uitgaven bij het OM circa 60% van het totaal van personele en materiële uitgaven.

³⁾ Bij de Raad van State was het aandeel van de personele uitgaven in 2005: 57 procent.

Bron: Parket-generaal, Jaarbericht OM 2005.
Raad voor de rechtspraak, Jaarverslag van de Rechtspraak 2005.

Sinds 2002 is een groot deel van de rechtspraak te onderscheiden in sectoren. Staat 5.3 geeft een schatting van de uitgaven en het personeel voor de diverse sectoren bij het totaal van de gerechten, exclusief de Hoge Raad en de Raad van State¹⁰⁾. Omdat kantonrechters zowel civiele als straf(overtredings)zaken behandelen, is de sector kanton van de rechtbanken niet nader op te delen. Het zwaartepunt bij deze sector ligt echter bij de behandeling van civiele zaken.

Hoewel de strafsector maatschappelijk en politiek vaak de meeste aandacht krijgt, is dit niet de grootste sector. De civiele sector is het grootst, gevolgd door de bestuurssector en de strafsector.

5.3 Personeel

Staat 5.4 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de personeelssterkte bij OM en rechtspraak tussen 1995 en 2005. Vanwege de reorganisatie van de rechtspraak, met de samenvoeging van kantongerechten en rechtbanken en de ontvlechting van de ondersteunende diensten, zijn de cijfers vanaf 2002 niet vergelijkbaar met de jaren daarvoor.

Staat 5.3

Uitgaven aan rechtspraak en personeel rechtspraak, naar sectoren ¹⁾

Sector	Uitgaven rechtspraak		Personeel	
	<i>mln euro</i>	<i>%</i>	<i>x 1 000 arbeidsjaren ⁵⁾</i>	<i>%</i>
Civiel	229	30	2,6	31
Bestuur ²⁾	195	26	2,3	27
Straf ³⁾	193	25	2,0	24
Kanton	120	16	1,5	18
Niet in te delen ⁴⁾	27	4		
Totaal	764	100	8,4	100

¹⁾ Exclusief Hoge Raad en Raad van State. Anders dan in voorgaande publicaties zijn uitgaven en personeel voor ondersteunende diensten, waar mogelijk, over sectoren omgeslagen.

²⁾ Inclusief Vreemdelingenzaken (60 miljoen euro), belastingzaken (30 miljoen euro), en zaken van CBb en CRvB (27 miljoen euro) (inclusief ondersteunende diensten).

³⁾ Inclusief megazaken (9 miljoen euro).

⁴⁾ Niet naar sectoren toe te delen uitgaven, zoals bijzondere kamers, kosten SSR en gerechtskosten.

⁵⁾ Ultimo het jaar.

Bron: Raad voor de rechtspraak, Geconsolideerde jaarrapportage 2005 van de gerechten en Jaarverslag 2005.

Staat 5.4

Personeelssterkte OM en rechtspraak, jaargemiddelden in voltijd-equivalenten

	1995	2001	2002	2003	2004	2005
Ressortsparketten	177	276	302	331	348	362
Arrondissementsparketten	1 985	2 694	2 950	2 958	2 991	3 072
Totaal OM ¹⁾	2 162	2 970	3 252	3 290	3 339	3 434
Hoge Raad (incl. parket)	139	175	191	202	208	217
Gerechtshoven	540	626	828	929	986	993
(Arrondissement)rechtbanken ²⁾	2 868	3 997	6 163	6 551	6 710	6 915
Kantongerechten ³⁾	787	901				
Centrale Raad van Beroep	155	162	169	172	195	195
College van Beroep voor het Bedrijfsleven	47	36	38	43	48	51
Totaal rechtspraak (ZM)	4 536	5 897	7 390	7 897	8 147	8 372
DGO/arrondissementale stafdiensten	1 120	1 481	571	580	508	375
Centrale en landelijke diensten	908	1 012	1 325	1 454	1 546	1 591
Generaal totaal OM en rechtspraak	8 726	11 360	12 538	13 221	13 540	13 772

¹⁾ Exclusief Rijksrecherche. Deze telde in 2005 115 arbeidsjaren. Verder exclusief de elders vermelde centrale en landelijke diensten (zoals Landelijk Parket, functioneel OM, bureau Verkeershandhaving OM, Parket-generaal).

²⁾ Tot 2002 exclusief de sector kanton, die toen nog als aparte kantongerechten bestond.

³⁾ In 2002 opgegaan in de rechtbanken.

Bron: Raad voor de rechtspraak.

De arrondissementsparketten en rechtbanken zijn duidelijk de grootste onderdelen van OM en rechtspraak, met in 2005 ruim 3 respectievelijk bijna 7 duizend arbeidsjaren. De gerechtshoven telden in dat jaar bijna duizend arbeidsjaren. In totaal beschikte het OM 'in het veld' over ruim 3,4 duizend en de rechtspraak over bijna 8,4 duizend arbeidsjaren.

Hierbij zijn enkele stafdiensten op arrondissementaal niveau en centrale en landelijke diensten niet meegeteld. Deze besloegen in 2005 tezamen bijna 2 duizend arbeidsjaren. Bij de centrale en landelijke diensten gaat het onder andere om instanties als het Landelijk Parket, het Bureau Verkeershandhaving OM, het Parket-generaal en de Raad voor de rechtspraak en om instanties die zowel voor OM als rechtspraak werken (met name op het terrein van ICT en opleiding). Overigens is een groot deel van de arrondissementale stafdiensten vanaf 2002 ondergebracht bij de diverse parketten en gerechten (de zogenaamde 'ontvlechting'). Daarom zijn deze stafdiensten vanaf 2002 veel kleiner en deels terug te vinden in de groei van de personeelssterkte bij de verschillende parketten en gerechten in 2002.

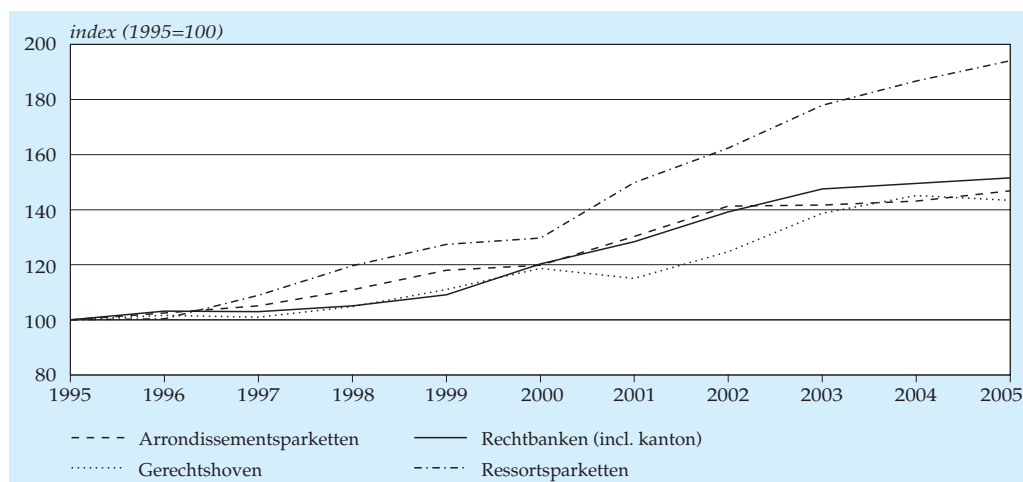
In totaal groeide de personeelssterkte van OM en rechtspraak tezamen van ruim 8,7 duizend in 1995 tot bijna 13,8 duizend in 2005, een stijging van 58 procent.

Van de in staat 5.4 vermelde arbeidsjaren personeel bij het OM in 2005 betreft circa 16 procent Officieren van Justitie en dergelijke. Bij de arbeidsjaren bij de rechtspraak gaat het bij circa 25 procent om zittende magistratuur (rechters, raadsheren). De rest is ondersteunend personeel (zoals griffie, administratie, facilitaire diensten).

Figuur 5.3 brengt de ontwikkeling van de personeelssterkte in beeld bij de grootste vier onderdelen van OM en rechtspraak: de arrondissementsparketten, de ressortsparketten, de rechtbanken (inclusief de tot 2002 afzonderlijk bestaande kantongerechten) en de gerechtshoven. De in staat 5.4 apart vermelde gemeenschappelijke beheersdiensten (verantwoordelijk voor de gebouwen en dergelijke) zijn toegerekend aan de verschillende diensten en gerechten waar zij voor werken. Eveneens anders dan in staat 5.4 is rekening gehouden met arbeidsduurverkortingen door de personeelssterkte in arbeidsuren om te rekenen: een arbeidsjaar telt in 2005 ongeveer 4 procent minder uren dan in 1995. Op deze manier ontstaat een beeld van de ontwikkeling van de personeelsinzet over de totale periode 1995–2005.

De figuur geeft de resultaten in indices, zodat de *groei* van de verschillende onderdelen kan worden vergeleken.

5.3 Personeelssterkte arrondissementsparketten en gerechten, indices¹⁾

¹⁾ Met toegerekend deel van arrondissementale stafdiensten/DGO, in arbeidsjaren van 2003. Rechtbanken t/m 2002 inclusief kantongerechten en vanaf 2002 inclusief sector kanton.

Bron: Raad voor de rechtspraak.

Bij alle vier onderscheiden onderdelen van OM en rechtspraak is de personeelssterkte in de periode 1995–2005 gestegen. De stijging bij de ressortsparketten bedraagt bijna 95 procent, bij de andere parketten en gerechten 40 à 50 procent. De stijging is het sterkst in de periode 2000–2003. Daarna is bij alle onderdelen, met uitzondering van de ressortsparketten, sprake van een afvlakkende groei.

5.4 *Capita selecta: De waardering van de rechtspraak door de klanten*

Gerechten willen graag weten wat hun klanten vinden van de manier waarop hun zaken worden behandeld, om de kwaliteit van hun werkwijze te kunnen verbeteren. Daarom hebben de gerechten de afgelopen jaren klantwaarderingsonderzoeken laten uitvoeren¹¹⁾. Dit langlopende klantwaarderingsonderzoek (verder afgekort tot KWO) geeft tot op zekere hoogte een beeld van de mate waarin gerechten voldoen aan verwachtingen, wensen en eisen van hun klanten. In het volgende wordt eerst ingegaan op de verschillende soorten 'klanten' van de rechtspraak en de methodologische aspecten van het KWO. Daarna wordt een aantal resultaten gegeven.

De klanten van de gerechten

Gerechten hebben diverse soorten 'klanten'. Een belangrijk onderscheid in het KWO is dat tussen burgers en professionele partners. Zowel burgers als professionele partners zijn in deelgroepen te onderscheiden, die afhankelijk van gerecht en sector in verschillende mate als 'klant' voorkomen.

Bij burgers kan het gaan om:

- Personen die partij zijn in een civiele of bestuursrechtelijke zaak als eiser of gedaagde. Meestal zijn zij geen jurist en zij komen doorgaans weinig met een gerechtelijke procedure in aanraking.
- Verdachten. Deze vormen een aparte groep van burgers die voor een strafzaak (overtreding of misdrijf) gedwongen voor de rechter komen.
- Slachtoffers van misdrijven. Zij worden vanwege hun bijzondere positie niet in het KWO betrokken. Naar hun ervaringen wordt overigens wel ander onderzoek gedaan.
- Getuigen. Personen die bij de rechter-commissaris in strafzaken als getuige moesten vóórkomen zijn in het onderzoek betrokken. Het gaat daarbij echter om geringe aantallen.

Professionele partners van de gerechten hebben hoofdzakelijk beroepsmatig en veelal geregeld te maken met rechtszaken, zoals het openbaar ministerie, advocaten, deurwaarders, tolken, de Raad voor de Kinderbescherming, voogdij-instellingen en (vertegenwoordigers van) bestuursorganen. Professionele partners hebben over het algemeen veel ervaring met rechtszaken en de gang van zaken bij gerechten.

Het KWO maakt daarnaast onderscheid naar de klanten van verschillende gerechten en sectoren. Bij de gerechten gaat het om rechtbanken die zaken in eerste aanleg behandelen en gerechtshoven die overwegend zaken in hoger beroep behandelen. Verschillende sectoren van de gerechten behandelen zaken van verschillende rechtsgebieden. Het gaat dan in grote lijnen om de sectoren: straf, handel, familie, bestuur, vreemdelingen en belasting. De rechtbanken kennen een aparte sector kanton voor overwegend lichtere zaken in civiel, straf- en bestuursrecht. Niet in alle gerechten zijn alle genoemde sectoren in deze vorm aanwezig.

De methode van onderzoek

De hier gegeven resultaten hebben betrekking op het KWO dat in de periode 2003 tot en met 2005 is gehouden bij 18 rechtbanken en gerechtshoven. De burgers zijn slechts bij 12 gerechten in het onderzoek betrokken.

De professionele partners en de burgers worden in het KWO op verschillende manieren benaderd. Het KWO onder professionele partners is gebaseerd op een schriftelijke vragenlijst. De respons ligt rond de 40 procent ¹²⁾.

Voor de deelnemende burgers zijn zowel mondelinge interviews direct na de zitting als schriftelijke vragenlijsten gebruikt, die nagezonden werden als de burger aangaf zo'n enquête te willen invullen. De schriftelijke enquêtes kenden een lagere respons (10%) dan de arbeidsintensieve interviewmethode (25 á 40%) ^{13) 14)}. De meeste vragen betreffen de mate van tevredenheid met verschillende specifieke aspecten van de gang van zaken bij het gerecht.

De staten met uitkomsten geven steeds aan welk percentage van de klanten aangaf 'tevreden' of 'zeer tevreden' over het betreffende aspect te zijn. De uitkomsten kunnen onderling worden vergeleken, bijvoorbeeld bij vergelijkbare aspecten tussen verschillende gerechten of sectoren. Daarbij moet wel bedacht worden dat, zoals eerder aangegeven, de rollen van de klanten in de verschillende sectoren kunnen verschillen. Of het kan gaan om een vergelijking tussen verschillende aspecten van de behandeling van de zaak. Dit laatste kan inzicht geven over welke kanten van de behandeling van zaken de klanten het meest of het minst tevreden zijn en zo aanwijzingen geven waar de rechtspraak zich op zou moeten richten bij het streven naar verbetering van de dienstverlening. Bij een aantal gerechten zijn twee metingen van het KWO gehouden, met een tussenperiode van drie tot vijf jaar. Dat maakt het mogelijk te zien of de klanten in de loop van de tijd meer of minder tevreden zijn geworden.

De tevredenheid van de professionele partners

Staat 5.5 geeft een beeld van de tevredenheid van de professionele partners over diverse aspecten. De resultaten worden ook onderverdeeld naar drie typen gerechten (kleine en overige rechtbanken, gerechtshoven).

Staat 5.5
Percentage tevreden professionele partners naar soort gerecht ¹⁾

Onderwerp	Totaal ²⁾	Kleine rechtbanken	Overige rechtbanken	Hoven
Het contact met de sector/afdeling	81	84	77	80
De rechtseenheid van beslissingen (gelijke beslissingen in gelijke zaken)	47	47	³⁾	³⁾
De bejegening van uzelf door de rechter	81	83	79	77
De wijze waarop de rechter partijen ruimte biedt voor hun verhaal	72	76	69	65
De mate waarin de rechter luistert naar de standpunten	73	75	71	68
De wijze waarop de rechter omgaat met de tijd die voor een zaak is gepland	65	69	60	61
De onpartijdigheid van de rechter	74	77	70	³⁾
De doorlooptijd van zaken	40	47	36	26
De snelheid van uitspraak doen	55	57	52	51

¹⁾ Alle aantallen zijn procenten. Het betreft het totaal aantal respondenten (professionele partners) in de periode 2003 t/m 2005.

²⁾ N=3 838 (resp. 1 878, 1 522 en 438 respondenten).

³⁾ Niet gemeten.

Bron: Prisma.

De eerste kolom met cijfers geeft de resultaten voor de gerechten als totaal. Een grote meerderheid van de professionele klanten van de gerechten (81%) is, alles overziende, tevreden of zeer tevreden over het gerecht of de sector waarmee zij te maken heeft. Relatief hoog is de tevredenheid over de bejegening door de rechter (81%). De tevredenheid over de rechtseenheid en de doorlooptijd van zaken is daarentegen relatief laag (47% respectievelijk 40%).

Uitgesplitst naar de afzonderlijke sectoren (niet in de staat opgenomen) is de tevredenheid over rechtseenheid (gelijke beslissingen in gelijke zaken) het hoogst bij de sector bestuur (61%) en het laagst bij de sectoren kanton en straf (42 resp. 35%). De tevredenheid over de doorlooptijd is relatief hoog bij de sector kanton (56%).

De volgende kolommen van de staat geven de uitkomsten voor kleine en overige rechtbanken en gerechtshoven. De waardering blijkt over de hele linie het hoogst bij de kleine rechtbanken.

Staat 5.6 geeft een beeld van de ontwikkeling van de tevredenheid tussen de twee metingen in de afgelopen jaren. De staat geeft zowel resultaten voor het gerecht als totaal als enkele resultaten voor de belangrijkste sectoren. Tevens geven we per sector enkele markante ontwikkelingen.

Staat 5.6
Percentage tevreden professionele partners naar sectoren ¹⁾

Onderwerp	1 ^e meting ²⁾	2 ^e meting ³⁾
Gerecht als totaal		
De voorbereiding van de rechter op de zaak	63	79
De bejegening van uzelf door de rechter	78	82
De wijze waarop de rechter partijen ruimte biedt voor hun verhaal	68	75
De mate waarin de rechter luistert naar de standpunten	69	75
De wijze waarop de rechter omgaat met de tijd die voor een zaak is gepland	59	67
De onpartijdigheid van de rechter	68	75
De deskundigheid van de rechter	70	76
De motivering van de beslissing	52	55
De leesbaarheid van de beslissing (voor uzelf)	68	80
De eventuele wachttijd voor aanvang van de eerste zaak op de zitting	42	41
Informatie over de wachttijd	28	37
De uniformiteit van werken op de griffie	32	57
De wijze waarop de rechter het verdere verloop van de zaak inzichtelijk maakt	67	77
Sector kanton		
De voorbereiding van de rechter op de zaak	64	76
De onpartijdigheid van de rechter	45	74
Sector civiel		
De voorbereiding van de rechter op de zaak	54	71
De wijze waarop regels voor uitstel en aanhouding worden toegepast	33	58
Sector bestuur		
De wijze waarop de rechter het verdere verloop van de zaak inzichtelijk maakt	63	84
De kennisoverdracht en waarneming bij afwezigheid	32	55
Sector straf		
De mate waarin de rechter luistert naar de standpunten	60	73
De onpartijdigheid van de rechter	80	69
De uniformiteit van werken op de griffie	20	56

¹⁾ Alle aantallen zijn procenten.

²⁾ N = ruim 1 600.

³⁾ N = bijna 2 200.

Bron: Prisma.

Er blijken in het algemeen veel en *significante* verschillen te zijn in de waardering door de professionele klanten van de verschillende sectoren. Het betreft dan zowel de aspecten van het rechterlijk functioneren als aspecten van de administratieve zaaksbehandeling. Al eerder is gezegd dat elke sector zijn eigen mengeling van professionele klanten heeft. Wellicht hebben de klanten van de verschillende sectoren ook verschillende verwachtingen en wensen¹⁵⁾.

De tweede meting laat zien dat de tevredenheid over het rechterlijk functioneren tijdens de zitting (de voorbereiding van de zaak en de bejegening) over het algemeen groot is. Wel vinden veel professionele partners dat er te weinig tijd voor de behandeling van de zaak wordt genomen. Dit geldt vooral voor de sector straf.

De waardering voor de motivering van de beslissing (55%), de wachttijd en de informatie daaromtrent (41 resp. 37%) is relatief laag. De waardering voor de motivering is het laagst bij de sector straf (42%) en het hoogst bij de sector bestuur (67%, beide niet in de staat opgenomen). De algemene waardering voor de leesbaarheid van de beslissingen is relatief groot (80%). De tevredenheid over wachttijden en informatie daaromtrent is het minst bij de sector straf en relatief hoog bij kanton.

De tevredenheid is in de afgelopen jaren over het algemeen toegenomen. De twee onderwerpen waarop in de ogen van de klanten de afgelopen jaren de grootste winst is geboekt zijn de administratieve zaaksbehandeling en het rechterlijk functioneren. Dit blijkt in staat 5.6 bijvoorbeeld uit de tevredenheid over de uniformiteit van werken op de griffie en de wijze waarop de rechter het verdere verloop van de zaak inzichtelijk maakt. De mate van tevredenheid over de administratieve zaaksbehandeling en het rechterlijk functioneren vormen, zo blijkt uit statistische analyse, betrouwbare voorspellers van de algemene tevredenheid.

In de sector straf blijkt uit onderliggende statistische analyse per sector het belang van het rechterlijk functioneren nog groter te zijn dan in de andere sectoren. Daar is de toename van de tevredenheid het grootst, niet alleen over de toegenomen uniformiteit van werken van de griffie, maar vooral ook vanwege de toename in de mate waarin strafrechters naar partijen luisteren en partijen de ruimte bieden.

Opvallend is ten slotte dat de tevredenheid over de onpartijdigheid van de strafrechter is afgenomen van 80 naar 69 procent.

De tevredenheid van de burgers

Burgers bleken vaak geen idee te hebben van wat ze konden verwachten. Zij hebben hooguit verwachtingen over de wachtruimte (voldoende privacy om met de advocaat te kunnen spreken) of voorzieningen als koffie en thee. Wat men van de procedure tijdens de zitting kan verwachten is de meesten onbekend. Van de bezoekers van zittingen in de sector straf gaf maar 29 procent aan dat zij vooraf wisten wat zij konden verwachten (niet in de staat opgenomen).

Overigens zijn deze verwachtingen wel van belang.

Men blijkt, los van de prestatie van het gerecht, minder tevreden als de zitting anders verliep dan men verwachtte. Dit wijst op het belang van goede informatievoorziening aan de burger over het verloop van de zaak en de gang van zaken bij de zitting.

Staat 5.7 geeft de tevredenheid van burgers op een aantal aspecten en brengt het verschil tussen de twee metingen in beeld.

Staat 5.7
Percentage tevreden burgers

Onderwerp	1 ^e meting ¹⁾	2 ^e meting ²⁾
De duur van de procedure	43	49
De informatie vooraf van de rechtbank over de gang van zaken bij de zitting of het verhoor	³⁾	53
De toelichting van de rechter op het verloop van de zitting of het getuigenverhoor	44	81
De toelichting van de rechter op de inhoud van uw zaak	59	79
De onpartijdigheid van de rechter	69	77
De begrijpelijkheid van wat besproken is	83	91

¹⁾ N = circa 900.

²⁾ N = 650.

³⁾ Niet gemeten.

Bron: Prisma.

Staat 5.7 laat zien dat de tevredenheid bij burgers bij de tweede meting duidelijk hoger is dan bij de eerste. Vooral op het gebied van de toelichtingen door de rechter is de verbetering opvallend. De tevredenheid over de begrijpelijkheid is, mogelijk mede als gevolg hiervan, eveneens gestegen tot 91 procent, terwijl dit al redelijk hoog lag. Over de duur van de procedure en de informatievoorziening is de tevredenheid minder.

Noten in de tekst

¹⁾ De cijfers over uitgaven en personeel van de rechtspraak in deze paragraaf zijn steeds exclusief de Raad van State, omdat het deel daarvan dat zich met de afhandeling van (bestuurs)zaken bezighoudt niet goed is af te splitsen. Wel worden soms in bijgaande noten enige cijfers over de Raad van State vermeld.

²⁾ De begrotingssystematiek is in 2000 gewijzigd en sindsdien is onderscheid te maken tussen het beleidsartikel 'rechtshandhaving', waaronder het OM valt, en het beleidsartikel 'rechtspleging', waaronder de gerechten vallen.

³⁾ IOO bv, Optimalisering heffing en incasso griffierechten, Zoetermeer, 2002 (p. 20).

- ⁴⁾ Zie bijvoorbeeld de door de ministers van Justitie en BZK uitgebrachte nota: Naar een veiliger samenleving, Den Haag: SDU, 2002.
- ⁵⁾ Zie bijvoorbeeld Sociaal en Cultureel Planbureau, Memorandum quartaire sector 2002–2006, Den Haag. (werkdokument 86) en Wiebrens, C.J. en F.P. van Tulder, Veiligheid en openbare orde (hoofdstuk 3), in: C.A. de Kam en A.P. Ros (redactie), Jaarboek overheidsfinanciën 2003, Den Haag: SDU, 2003.
- ⁶⁾ Tegenwoordig worden veel overtredingszaken administratief-rechtelijk afgedaan (conform de wet-Mulder).
- ⁷⁾ Zie Raad voor de rechtspraak, Jaarverslag rechtspraak 2005, p. 17.
- ⁸⁾ Zie: J. Blank, M. van der Ende, B. van Hulst en R. Jagtenburg, *Bench Marking in an International Perspective. An International Comparison of the Mechanisms and Performance of the Judiciary System*, Rotterdam, ECORYS-NEI, 2004. Een uitgebreide vergelijking van de rechtspraak in Nederland met die in Denemarken is te vinden in P.J.P. Tak en J.P.S. Fiselier, Denemarken-Nederland. De rechtspleging vergeleken, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2004.
- ⁹⁾ In 2004 maakten de gerechtskosten nog 18% van de uitgaven van het OM uit. Deze gerechtskosten zijn dus in 2005 duidelijk afgenomen. De verklaring daarvoor is drieledig: een verbetering van het OM op het beheer van gerechtskosten, de inwerkingtreding van de circulaire *Afbakening tussen politie- en justitiekosten* (waardoor sommige kosten niet meer ten laste van het OM komen), en het achterblijven van de kostenvergoeding voor aftappen aan telecomproviders. Dit laatste door verschil van interpretatie van de nieuwe regeling *Kosten aftappen en gegevensverstrekking* (zie: Jaarbericht OM 2005, p. 29–30).
- ¹⁰⁾ Het gaat om de gerechten die onder de begroting van de Raad voor de rechtspraak vallen.
- ¹¹⁾ Deze Klantwaarderingsonderzoeken zijn begeleid door Prisma, een gemeenschappelijke dienst van de rechtspraak en het Openbaar Ministerie die zich bezighoudt met kwaliteits- en organisatievraagstukken. Nadere details zijn te vinden in een aantal publicaties van Prisma over deze onderzoeken: *Een ogenblik geduld alstublieft* (2004), *De zaken meer op orde* (2006) en *Iets duidelijker a.u.b.* (2006).
- ¹²⁾ In aanvulling op de schriftelijke enquête maken de gerechten ook regelmatig gebruik van zogenaamde klantenpanels, waarbij vertegenwoordigers van de professionele partners wordt gevraagd via specifieke discussie methoden in wat kleinere kring dieper en breder op resultaten uit het KWO in te gaan.
- ¹³⁾ Prisma zoekt naar een manier die het goede van beide methoden heeft.
- ¹⁴⁾ Volgens een analyse van prof. dr. P.G.M. van der Heijden voldoet de vragenlijst aan de in sociaal-wetenschappelijk onderzoek gangbare eisen van betrouwbaarheid.
- ¹⁵⁾ Op de sector toegesneden klantenpanels en overleg met de specifieke professionele partners per sector kunnen hierin meer duidelijkheid scheppen.

Begrippenlijst

Toelichting:

De opgenomen begrippen zijn beknopt beschreven naar de laatste stand van zaken; meer en gedetailleerder informatie staat in (juridische) woordenboeken of handboeken en is te vinden op diverse internetsites (onder andere www.rechtspraak.nl).

Adoptie

Aanneming als wettig kind na uitspraak door de rechtbank op verzoek van (echt)paar of één persoon dat/die het kind wil adopteren of vanwege het Haags Adoptieverdrag 1993 met erkenning van een uitspraak van de Centrale Autoriteit van het land van herkomst van het kind.

Afdoening door de rechter

In burgerlijk recht: eindbeslissing, in de regel door (deels) toewijzen dan wel afwijzen van het verzoek of de vordering. In strafrecht: eindbeslissing, door schuldigverklaring, vrijspraak, ontslag van alle rechtsvervolgning of een van de overige einduitspraken.

Afdoening door het openbaar ministerie

Eindbeslissing over een bij het parket ingeschreven proces-verbaal door sepot, voeging ad informandum, voeging ter berechting, transactie of overdracht aan de afdeling rechtbankzaken van een ander parket.

Arrest

Uitspraak van de Hoge Raad of een gerechtshof.

Asielverzoeken

Een schriftelijke wens om in de zin van het Verdrag van Genève van 1951 als vluchteling te worden erkend. Inwilliging van het asielverzoek leidt tot een verblijfsrechtelijke status. Een ingewilligd verzoek kan betrekking hebben op een aanvraag uit hetzelfde jaar of een vorig jaar. Als het verzoek om toelating definitief is afgewezen, vindt verwijdering van de asielzoeker plaats.

A-status (Opgeheven per 1 april 2001)

Een A-status werd verleend aan asielzoekers die gegronde redenen hebben om te vrezen voor vervolging in de zin van het Verdrag van Genève en de Vreemdelingenwet. Zij zijn toegelaten als vluchteling en hebben de vluchtelingenstatus gekregen. Dit is een definitieve verblijfsvergunning.

Beleidssepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het afziet van vervolging van een geconstateerd strafbaar feit op grond van het algemeen belang.

(administratief) Beroep

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij een hiërarchisch hoger bestuursorgaan dan het orgaan dat de bestreden beslissing heeft genomen.

Beschikking

In burgerlijk recht: rechterlijke (tussen)uitspraak die niet strekt tot voorlopige of definitieve beslechting van een geschil; rechterlijke eindbeslissing in een verzoekschriftprocedure.

In bestuursrecht: eenzijdige beslissing van een bestuursorgaan in een concreet individueel geval.

In strafrecht: rechterlijke beslissing tijdens het verloop van een strafproces, niet uitgesproken op de terechtzitting.

Bestuursrechtspraak

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij de onafhankelijke rechter (meestal de sector bestuursrecht van de rechtbank).

Bestuursorgaan

Een orgaan van een rechtspersoon dat bij publiekrecht is aangewezen, of een ander persoon of college dat met openbaar gezag is bekleed, zoals een gemeente. Uitzonderingen op deze regel worden gevormd door onder andere rechterlijke instanties, bepaalde onderdelen van de regering en de Nationale Ombudsman.

(administratief) Bezwaar

Rechtsgang in het bestuursrecht waarbij de belanghebbende een beslissing van het bestuur aanvecht bij het orgaan dat de bestreden beslissing heeft genomen.

Burgerlijke rechtspraak

Rechtspraak in geschillen tussen burgers onderling, tussen bedrijven onderling of tussen burgers en bedrijven. Wordt ook wel civiele rechtspraak genoemd.

(beroep in) Cassatie

Gewoon rechtsmiddel tegen vonnis, arrest of beschikking van lagere rechter, ingesteld bij de Hoge Raad, mits er geen ander gewoon rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan.

Centrale Raad van Beroep

Rechtscollege dat in eerste (en soms enige) instantie, of in beroep van uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank, beslist over bepaalde bestuursrechtelijke geschillen.

College van Beroep voor het Bedrijfsleven

Rechtscollege dat beslist in geschillen op het gebied van het economisch bestuursrecht en in beroep tegen een besluit of handeling van een bedrijfslichaam.

Competentie

Regel van formeel recht die bepaalt voor welk gerecht een zaak aanhangig moet worden gemaakt.

Absolute - : soort gerecht dat de zaak moet behandelen. Dit is afhankelijk van de regelgeving waarop de zaak is gebaseerd.

Relatieve - : plaats waarin de zaak moet worden behandeld. Dit is in eerste aanleg meestal afhankelijk van de woonplaats van de benadeelde partij of verdachte.

Conclusie (juridisch)

Algemeen: advies van het openbaar ministerie (procureur-generaal of advocaat-generaal) aan de Hoge Raad gedurende de behandeling van een cassatie(beroep).

In burgerlijk recht: benaming voor sommige schriftelijke processtukken bij behandeling van een zaak.

Dagvaarding

Officieel geschrift (deurwaardersexploot) dat iemand oproept op een bepaalde tijd voor de rechter te verschijnen in verband met het beslechten van een geschil (burgerlijk procesrecht), of de vervolging van een aan de opgeroepene ten laste gelegd strafbaar feit (strafprocesrecht).

Echtscheidingsprocedure

Verzoekschriftprocedure voor de Nederlandse rechter waarin hij een beslissing neemt inzake een verzoek tot echtscheiding, een verzoek tot scheiding van tafel en bed, een verzoek tot ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed of een verzoek tot ontbinding van het geregistreerd partnerschap.

Eerste aanleg, (in -)

Primaire rechterlijke instantie waar een zaak wordt behandeld.

Eindbeschikking

Uitspraak door de rechter, die een burgerlijke zaak, begonnen met een verzoekschrift (rekest), voor een bepaalde instantie definitief beëindigt.

Eindvonnis

Uitspraak door de rechter, die een burgerlijke zaak, begonnen met een dagvaarding, voor een bepaalde instantie definitief beëindigt.

Enkelvoudige en meervoudige kamer

Enkelvoudige - : rechtscollege waarbij slechts één rechter zitting houdt en de zaak beoordeelt.

Meervoudige - : rechtscollege waarbij meerdere rechters samen zitting houden en de zaak beoordelen. Vaak gaat het om drie of vijf rechters.

Faillissement

Staat waarin de rechter een schuldenaar verklaart, wanneer die heeft opgehouden te betalen, waarna op het vermogen en de inkomsten van de failliet (conservatoir) beslag komt te liggen om eventuele baten aan de schuldeiser(s) te laten toekomen.

Fiscale neutraliteit

Beginsel dat hij bij het heffen van belastingen geen onderscheid wordt gemaakt naar de herkomst van inkomsten of de wijze waarop die inkomsten zijn voortgebracht. Hierdoor kan de fiscus bijvoorbeeld ook belasting heffen over illegaal verkregen inkomsten.

Formeel recht

Onder het formele recht vallen alle regelingen die bepalen hoe moet worden omgegaan met schendingen van het materiële recht: wie er mag ingrijpen, hoe iets kan worden bewezen, hoe de sancties moeten worden toegepast, en hoe onschuldigen beschermd worden tegen overijverige handhavers.

Gedetineerde

Persoon die gedwongen verblijft in een Nederlandse penitentiaire inrichting, zoals een huis van bewaring of gevangenis in afwachting van zijn proces of voor het uitzitten van een hem door de rechter opgelegde onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of maatregel of in afwachting van zijn uitlevering/uitzetting of in afwachting van zijn plaatsing in een bijzondere inrichting.

Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA)

In de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) is de 'de jure' bevolking opgenomen. In principe wordt iedereen die voor onbepaalde tijd in Nederland woonachtig is, opgenomen in de basisadministratie van de gemeente waar de nachtrust hoofdzakelijk wordt genoten (woongemeente). Personen die 'de jure' tot de bevolking van Nederland behoren, maar voor wie geen vaste woonplaats valt aan te wijzen, zijn opgenomen in de basisadministratie van de gemeente 's-Gravenhage.

Gerechtshof

Rechtscollege ('het hof') dat het hoger beroep behandelt tegen een door een lagere rechter in eerdere instantie gegeven beslissing. Er zijn vijf gerechtshoven.

Gevangenis

Penitentiaire inrichting voor ondergaan van vrijheidsstraf, hoofdzakelijk bestemd voor degenen die tot gevangenisstraf zijn veroordeeld.

Gevangenisstraf

Vrijheidsstraf, levenslang of tijdelijk met een strafduur van ten hoogste dertig jaar, in de regel ondergaan in een gevangenis.

Griffierecht

De gelden die partijen in een burgerlijke of bestuursrechtelijke zaak moeten betalen ter behandeling van hun zaak.

Halt

Lik-op-stuk-afhandeling van bepaalde soorten criminaliteit (Halt-feiten, zoals vandalisme, baldadigheid en lichte vermogensdelicten) van jeugdige 'first offenders' via een Halt-bureau op basis van het jeugdstrafrecht. Halt is een acroniem van *Het alternatief*.

Hechtenis

Principale - : vrijheidsstraf met een strafduur van maximaal één jaar en vier maanden, van lichtere aard dan gevangenisstraf en in de regel ondergaan in een huis van bewaring.

Subsidiaire - : vrijheidsstraf vanwege niet of niet volledige betaling van geld-boete.

Herstel in het ouderlijk gezag

Beëindiging van de ontheffing van of ontzetting uit het ouderlijk gezag of de benoeming van een ouder tot voogd over het kind, door de rechter.

Hof van Justitie (van de Europese Gemeenschap)

Rechterlijke instantie van de Europese Gemeenschap, gevestigd in Luxemburg. Het Hof van Justitie doet uitspraak in juridische geschillen en zorgt ervoor dat de Europese verdragen goed worden toegepast. Het Hof voorkomt hiermee dat de staten binnen de Europese Gemeenschap het Gemeenschapsrecht verschillend van elkaar uitleggen en toepassen.

Hoge Raad (der Nederlanden)

Hoogste rechtscollege van de rechterlijke organisatie; behandelt cassatie(beroep) van beslissingen in vrijwel alle zaken waartegen geen ander rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan. Er is één Hoge Raad.

Hoger beroep

Gewoon rechtsmiddel, ook appel genoemd, toegekend aan iedere in eerste instantie verschenen en geheel of ten dele in het ongelijk gestelde partij; inzet van het geding is de in eerdere instantie gewezen beslissing.

Huis van bewaring

Penitentiaire inrichting bedoeld voor insluiting op grond van verscheidene verblijfstitels: de voorlopig gehechten (verdachten van een ernstig strafbaar feit die gedwongen de afhandeling van hun zaak afwachten in een inrichting), zij, die een korte vrijheidsstraf moeten ondergaan, enkele bijzondere cate-

gorieën justitiabelen zoals vreemdelingen die op uitzetting of uitlevering wachten, gegijzelden of gefailleerden en verder veroordeelden die wachten op definitieve plaatsing in de voor hen bestemde bijzondere inrichting, bijvoorbeeld het Penitentiair Selectie Centrum of een Tbs-inrichting. Een laatste categorie zijn de passanten, doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerde personen.

Ingewilligde asielverzoeken

Een ingewilligd asielverzoek heeft betrekking op een aanvraag uit hetzelfde of een vorig jaar. Personen van wie het asielverzoek wordt ingewilligd, krijgen een verblijfsrechtelijke status.

Vóór 1 april 2001 was dit mogelijk door middel van de A-status, VTV en VVTV. Met ingang van 1 april 2001 (Vreemdelingenwet 2000) zijn de A-status, VTV en VVTV vervangen door de vergunningen voor bepaalde tijd en voor onbepaalde tijd.

Interlocutoir vonnis

Tussenvonnissen waarbij de rechter, vóór zijn eindbeslissing, een bewijs, onderzoek of instructie beveelt waarvan de beslissing in de zaak afhankelijk kan zijn.

Inverzekeringstelling

Vrijheidsbeneming gedurende ten hoogste drie dagen wanneer de tijd dat een verdachte voor verhoor mag worden opgehouden (zes uur) niet voldoende is, hooguit éénmaal te verlengen met nog eens drie dagen (tot aan oktober 1994 bestond de maximale periode van inverzekeringstelling uit twee periodes van twee dagen).

Kort geding

Versnelde procedure in een rechtszaak waarin een onmiddellijke voorziening wordt vereist. Deze voorziening is slechts voorlopig. Na het uitspreken van deze voorziening kunnen partijen alsnog naar de rechtbank gaan om de zaak voor te leggen in een gewone procedure (de zogenaamde bodemprocedure).

Materieel recht

Onder het materiële recht vallen alle regelingen die omschrijven welke handelingen of gedragingen de maatschappij juist wel of juist niet van de betrokkenen – burgers (natuurlijke personen), overheden of bedrijven en instellingen (rechtspersonen), kortom de justitiabelen – verwacht.

Mediation

Bemiddeling waarbij partijen onderling een regeling treffen. Daardoor hoeven conflicten niet door een rechter te worden opgelost.

Meerderjarige verdachte

Degene die ten tijde van begaan van een strafbaar feit 18 jaar of ouder is.

Minderjarige verdachte

Degene die ten tijde van begaan van een strafbaar feit jonger is dan 18 jaar. Afhandeling van (jeugd)zaken van eenvoudige aard gebeurt veelal via Halt(bureaus).

NB. Niemand kan strafrechtelijk worden vervolgd voor een feit begaan voordat hij de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt.

Misdrijf

Strafbaar feit van de zware soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten; indeling van strafbare feiten in misdrijven en overtredingen is van belang bij het procesrecht (absolute competentie en rechtsmiddelen) en de strafbaarstelling; berechting in eerste aanleg gebeurt in de meeste gevallen door de rechtbank.

Natuurlijk persoon

Mens (individueel) als rechtssubject.

Niet-ontvankelijkheid

Eindbeslissing waarbij de rechter het verzoek of de eis van een partij afwijst of het openbaar ministerie het recht te vervolgen ontzegt, op een grond die buiten de zaak zelf ligt (zoals een procedurefout).

Ondertoezichtstelling

Plaatsing, door de kinderrechter, van een minderjarig kind onder toezicht van een gezinsvoogd, als een kind zodanig opgroeit dat de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling wordt bedreigd.

Onherroepelijke uitspraak

Beslissing van de rechter waartegen geen (gewoon) rechtsmiddel meer openstaat.

Ontslag van (alle) rechtsvervolging

Beslissing van de rechter, waarbij hij het door de officier van justitie ten laste gelegde feit wel bewezen acht maar van oordeel is dat het feit of de verdachte niet strafbaar is.

Openbaar ministerie

Overheidsorgaan met als taken: wetten te handhaven, strafbare feiten op te sporen en te vervolgen, strafvonnissen ten uitvoer te leggen en de rechter te informeren voor zover de wet dat voorschrijft.

Opgehelderd misdrijf

Misdrijf waarbij tenminste één verdachte bij de politie bekend werd, ook al is hij voortvluchtig of ontkent hij het (strafbare) feit te hebben gepleegd.

Ophelderingspercentage

Het totaal aantal in een bepaalde periode opgehelderde misdrijven in relatie tot het totaal aantal in dezelfde periode door de politie opgemaakte processen verbaal ter zake van gelijk(soortig)e misdrijven, uitgedrukt in procenten.

Overtreding

Strafbaar feit van de lichte soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten; indeling van strafbare feiten is van belang bij het procesrecht (absolute competentie en rechtsmiddelen) en de strafbaarstelling; afdoening veelal met een schikking/transactie via het openbaar ministerie of berechting in eerste aanleg door de rechtbank sector kanton.

Parket bij de Hoge Raad

Het parket bij de Hoge Raad wordt gevormd door de advocaat-generaal en de procureur-generaal en heeft als belangrijkste taak het uitbrengen van advies (de conclusie) aan de Hoge Raad hoe te oordelen in een zaak. De procureur-generaal bij de Hoge Raad staat aan het hoofd van dit parket en de advocaten-generaal zijn werkzaam bij dit parket. Het parket bij de Hoge Raad vertegenwoordigt niet het Openbaar Ministerie.

Proces-verbaal

Op schrift gestelde verklaring van een opsporingsambtenaar over door hem waargenomen feiten of omstandigheden.

Raad van State

Adviescollege van de regering; de aan dit college verbonden afdeling bestuursrechtspraak (ontstaan uit de voormalige afdeling voor de geschillen van bestuur en de afdeling rechtspraak) heeft een rechtsprekende taak op het gebied van bestuursgeschillen.

Raad voor de rechtspraak

De Raad voor de rechtspraak is sinds januari 2002 belast met de voorbereiding en opstelling van de begroting voor de Rechtspraak. De Raad verdeelt de middelen over de gerechten, draagt zorg voor de gerechtsoverstijgende voorzieningen, houdt toezicht op bedrijfsvoering en financieel beheer en geeft voor zover nodig algemene aanwijzingen op het gebied van de bedrijfsvoering. Verder heeft de Raad de taak de gerechten te ondersteunen bij activiteiten die gericht zijn op uniforme rechtstoepassing en bevordering van de juridische kwaliteit. De Raad adviseert de regering over wetgeving die de rechtspleging raakt.

(arrondissements)Rechtbank

Rechtscollege dat in eerste aanleg kennis neemt van alle zaken waarvoor niet een andere rechter is aangewezen. Er zijn 19 rechtbanken. Alle rechtbanken hebben een sector kanton en de sectoren civiel-, bestuurs- en strafrecht.

Rechterlijke macht

Het geheel van rechtsprekende instanties.

Rechtseenheid

Het inhoudelijk overeen laten komen van verschillende rechtstelsels, die van verschillend niveau kunnen zijn. Het gaat er bijvoorbeeld om dat nationale wetten door de rechters in verschillende landen op dezelfde manier worden uitgelegd als Europese verdragen.

Rechtsmiddel

Procedure waarmee partijen – soms derden – een (rechterlijke) beslissing bij dezelfde of een hogere rechter kunnen aantasten; er zijn gewone rechtsmiddelen, zoals bezwaarschrift, verzet, hoger beroep of cassatie(beroep) en buitengewone rechtsmiddelen, zoals derdenverzet, rekest-civiel, herziening of cassatie in het belang der wet.

Rechtspersoon

Elke niet-natuurlijk persoon die in het recht als rechtssubject is erkend.

Schikking

Strafrechtelijke (soms bestuursrechtelijke) afdoening van een delict van de lichte soort, in de regel op voorstel van het openbaar ministerie, meestal via een door de verdachte te betalen geldsom ('boete').

Schuldigverklaring

Uitspraak door de rechter, waarbij hij het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit bewezen en een strafbaar feit acht en van oordeel is dat de verdachte strafbaar is.

Sector kanton

Sector binnen de rechtbank, voorheen kantongerecht, waar de kantonrechter recht spreekt. De kantonrechter behandelt zowel civiele zaken als strafzaken. Het is een alleensprekende rechter, die zaken als overtredingen (strafrecht), arbeidszaken, huurzaken en zaken met een beperkt financieel belang (onder € 5000) behandelt.

Sepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het, op beleidsmatige of technische gronden, afziet van vervolging van een geconstateerd strafbaar feit.

Stiefouderadoptie

Aanneming als wettig kind door een (echt)paar waarvan een van de partners de wettige of natuurlijke vader of moeder van het kind is.

Strafduur (bruto)

Duur van het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde vrijheidsstraf, ongeacht de duur van het ondergane voorarrest of de toepassing van de regeling van vervroegde invrijheidsstelling.

Strafrechtspleging

Geheel van rechtshandelingen door het openbaar ministerie en de rechterlijke macht met betrekking tot strafzaken.

Strafuitsluitingsgrond

Gevallen waarin de verdachte niet strafbaar is, ook al acht de rechter bewezen dat de verdachte het strafbare feit heeft begaan. Deze gronden zijn opgenomen in het Wetboek van Strafrecht. Er zijn twee soorten strafuitsluitingsgronden.

Schulduitsluitingsgronden vormen de gevallen waarin de verdachte niet de schuld aan het feit kan worden verweten. In de wet is dit opgenomen als ontoerekeningsvatbaarheid.

Rechtvaardigingsgronden vormen de gevallen waarin de verdachte een goede reden had om de wet te overtreden. In de wet zijn deze gronden opgenomen als overmacht, noodweer(exces), uitvoering van een wettelijk voorschrift, of uitvoering van een bevoegd gegeven ambtelijk bevel.

Strafzaak

Het bij een parket ter vervolging ingeschreven proces-verbaal ten aanzien van één verdachte.

Technisch sepot

Beslissing van het openbaar ministerie waarbij het afziet van vervolging van een strafbaar feit omdat het van mening is dat vervolging niet tot een veroordeling zal leiden (bijvoorbeeld omdat voldoende bewijs ontbreekt of omdat het feit of de verdachte niet strafbaar is).

Terbeschikkingstelling

Maatregel in het strafrecht waarbij de rechter beveelt dat de verdachte van een misdrijf, die een gebrekkige ontwikkeling of een ziekelijke stoornis heeft, bij bepaalde in de wet genoemde omstandigheden, van overheidswege ambulant zal worden behandeld en begeleid, of in een daartoe bestemde inrichting zal worden verpleegd.

Transactie (juridisch)

Het onder bepaalde omstandigheden ter voorkoming van strafvervolging voldoen aan een of meer door de opsporingsambtenaar (politie) of het openbaar ministerie (officier van justitie) gestelde voorwaarden, zoals het betalen van een geldsom ('boete'), waardoor het recht tot strafvervolging vervalt.

Tussenvonnis

Uitspraak door de rechter, gedaan vóór het eindvonnis in een aanhangig geding, die geen einde maakt aan de zaak.

Uitlevering

Verwijdering van een persoon uit Nederland met het doel hem ter beschikking te stellen van de autoriteiten van een andere staat naar aanleiding van (een vermoeden van) het plegen van een misdrijf.

Verblijfstitel (of status) gedetineerden

Administratieve typologie van gedetineerden in een penitentiaire inrichting naar aard van detentie, bepaald door fase in het strafrechtelijk traject (bijvoorbeeld voorlopig gehechte, veroordeelde), aard van de opgelegde vrijheidsstraf (bijvoorbeeld gevangenisstraf, hechtenis) en bijzonder kenmerken van betrokkene (bijvoorbeeld lopend vonnis, vreemdeling).

Verblijfsvergunning voor bepaalde tijd

Vergunning tot verblijf die voor maximaal vijf jaar wordt afgegeven. Ingevoerd per 1 april 2001 toen de Vreemdelingenwet 2000 van kracht werd.

Verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd

Vergunning tot verblijf voor onbepaalde tijd. Ingevoerd per 1 april 2001 toen de Vreemdelingenwet 2000 van kracht werd.

Verdachte

Persoon van wie, op basis van feiten of omstandigheden, wordt vermoed dat hij/zij zich schuldig heeft gemaakt aan een strafbaar feit.

Vervroegde invrijheidstelling

Het uit hoofde van de wet in beginsel vervroegd vrijlaten uit de penitentiaire inrichting van tot duurzame vrijheidsstraf veroordeelde personen.

Verzoekschriftprocedure

Procedure in een burgerlijke zaak o.a. voor het geven van een rechterlijke voorziening aan de verzoeker(s), zoals bij adoptie, curatele of voogdij, maar ook bij echtscheiding, ingeleid met een verzoekschrift (rekest) en eindigend met een beschikking.

Voeging

Het samenvoegen van verschillende strafbare feiten tot één strafzaak of (in het civiele recht) het samenvoegen van twee met elkaar verbonden procedures. Er zijn verschillende soorten voegingen:

- Voeging ad informandum: Het voegen, door het openbaar ministerie, van een strafzaak zonder tenlastelegging bij een andere zaak die aan de rechter wordt voorgelegd, met het doel de rechter bij de bepaling van de strafmaat rekening te laten houden met de gevoegde zaak.
- Voeging ter berechting: Het samenvoegen, door het openbaar ministerie, van ingeschreven strafzaken, met het doel de rechter bij één vonnis verschillende zaken tegelijk te laten afdoen.

- Voeging ter zitting: Het samenvoegen, door de rechter, van onder verschillende parketnummers ingeschreven strafzaken, met het doel deze zaken als één strafzaak te behandelen.

Vonnis

Gemotiveerde bindende uitspraak van de rechter in een voor hem gevoerd rechtsgeding.

Voogdij

Gezag over minderjarige en diens goederen, van rechtswege of op beslissing van de rechter aan een ouder of een derde opgedragen, wanneer het ouderlijk gezag niet over het kind wordt uitgeoefend.

Voorlopige - : Maatregel waarbij de kinderrechter voorlopig in de gezagsuitoefening van een minderjarige voorziet, indien een minderjarige niet onder gezag staat of dit gezag niet over hem wordt uitgeoefend.

Voorlopige hechtenis

Vrijheidsbeneming in een huis van bewaring voorafgaand aan behandeling ter terechtzitting, in het algemeen toegepast bij verdenking van een ernstig delict (misdrijf waarop een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld), op grond van ernstig vluchtgevaar en/of een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid, bijvoorbeeld vrees voor herhaling.

Vergunning tot verblijf (VTV humanitair) (Opgeheven per 1 april 2001)

Asielzoekers aan wie een VTV is verleend, worden niet erkend als politiek vluchteling maar zijn toegelaten op grond van humanitaire overwegingen. Deze tijdelijke verblijfsvergunning geldt voor een periode van maximaal vijf jaar.

Voorwaardelijke Vergunning tot Verblijf (VVTV) (opgeheven per 1 april 2001)

De VVTV is ingevoerd in 1994 en toegekend aan asielzoekers die vooralsnog niet naar hun land kunnen terugkeren omdat de situatie daar te gevaarlijk wordt geacht. Deze verblijfsvergunning geldt voor een periode van maximaal drie jaar.

Vreemdeling

Ieder die de Nederlandse nationaliteit niet bezit en niet op grond van een wettelijke bepaling als Nederlander moet worden behandeld.

Vrijspraak

Uitspraak, door de rechter, waarbij hij niet bewezen acht dat het door het openbaar ministerie ten laste gelegde feit door de verdachte is gepleegd.

Bronbeschrijving

In het volgende onderdeel staat per rechtsgebied een zeer beknopte bronbeschrijving van de gegevens die ten grondslag liggen aan de in dit boek gepresenteerde basisinformatie.

Burgerlijke rechtspraak

De statistieken van de burgerlijke of civiele rechtspraak werden tot en met verslagjaar 2000 samengesteld aan de hand van de opgaven van de rechterlijke colleges. Het merendeel van deze gegevens werd in geaggregeerde vorm aangeleverd door de administraties van de rechtbanken, waaruit het CBS slechts betrekkelijk summiere overzichten kon samenstellen. In overleg met de (toen nieuwe) Raad voor de rechtspraak worden vanaf het verslagjaar 2001 de uitkomsten samengesteld op basis van de elektronische bestanden uit het PCSII-registratiesysteem van de Raad voor de rechtspraak.

Bestuursrechtspraak

Tot en met het verslagjaar 1993 ontving het CBS per kwartaal geaggregeerde informatie van de sectoren bestuursrecht bij de arrondissementsrechtbanken over de rechtspraak met betrekking tot sociale verzekeringswetten en ambtenarenzaken. Met ingang van 1994 is de berichtgeving omgezet in informatie per zaak. Bovendien levert het beheers- en informatiesysteem bestuursrecht (Berber) de gegevens elektronisch aan. Hetzelfde geldt voor de berichtgeving over de rechtspraak bij de Centrale Raad van Beroep.

De gegevens over de rechtspraak bij de Hoge Raad zijn tot en met 1998 door het CBS per zaak verzameld. De gegevens over latere jaren zijn afkomstig uit de jaarverslagen of zijn op verzoek van het CBS door de Hoge Raad verstrekt. De overige informatie over bestuursrecht is tot en met 2002 in geaggregeerde vorm verzameld bij onder meer de belastingkamers van de gerechtshoven en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Inmiddels vindt de waarneming bij de belastingkamers en het College van Beroep voor het Bedrijfsleven plaats uit Berber, op dezelfde wijze als de waarneming bij de sectoren bestuursrecht bij de rechtbanken en de Centrale Raad van Beroep.

Strafrechtspraak

De behandeling van strafzaken is tot het begin van de jaren negentig via vragenlijsten waargenomen bij de kantongerechten, de arrondissementsrechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad. Gegevens over kantonstrafzaken werden waargenomen via verzamelstaten. Voor de beschrijving van rechtbankstrafzaken (misdrijven) werden van iedere instantie in het strafproces per beslissing de verschillende gegevens waargenomen.

Sinds 1991 komen de gegevens over criminaliteit en strafrechtspleging beschikbaar vanuit het Communicatiesysteem Openbaar Ministerie Parket AdministratieSysteem, kortweg COMPAS genoemd. Voor kantonstrafzaken worden hieruit geaggregeerde gegevens afgeleid. De berichtgeving over rechtbankstrafzaken vindt plaats per strafzaak en per instantie.

Financiën en personeel van OM en rechtspraak

De informatie over uitgaven en inkomsten voor het openbaar ministerie en de rechtspraak en gegevens over de personeelssterkte bij de parketten en gerechten is afkomstig van de Raad voor de rechtspraak.

Aan de publicatie Rechtspraak in Nederland 2005 werkten mee

CBS-bijdragen:

Medewerkers taakgroep Rechtsbescherming en veiligheid (RVE): Reguliere teksten, staten en figuren

Drs. Arno Sprangers en Nic Steenbrink: Echtscheidingsprocedures

Mevr. mr. drs. Nynke de Lange: Seponering door het openbaar ministerie

Externe bijdragen:

Mr. Jan Sanders (vice-president Gerechtshof 's-Gravenhage): Omzetbelasting

Dr. Frank van Tulder en drs. Bart Diephuis (Raad voor de rechtspraak, afdeling Ontwikkeling): Hoofdstuk 5, Financiën en Personeel

Drs. Hans de Geus (adviseur bij Prisma Organisatieontwikkeling RO):

De waardering van de rechtspraak door de klanten

Eindredactie:

Mevr. mr. drs. Nynke de Lange

Drs. Arno Sprangers